

Assurantiejaarboek 2006

Assurantiejaarboek 2006

Onder redactie van:

R.J. van der Bie (CBS)

E. Beukema (Kluwer)

Met medewerking van:

R. Soeterbroek (*nbva*)

P.A. Risseeuw (SEO Economisch Onderzoek)

E. Kleijn (Vrije Universiteit Amsterdam)

Het Verzekeringsblad

Kluwer

Centraal Bureau voor de Statistiek

Verklaring van de tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2005–2006	= 2005 tot en met 2006
2005/2006	= het gemiddelde over de jaren 2005 tot en met 2006
2005/'06	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2005 en eindigend in 2006
2004/'05–2005/'06	= boekjaar enz., 2004/'05 tot en met 2005/'06

In geval van afronding kan het voorkomen, dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Uitgever: drs. G.P.K. Sok

Omslagontwerp: P. Beerten

Copyright © 2005 Kluwer

ISBN 90 13 031 96 X

Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht, c.q. de uitgever van deze uitgave, door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem (hen) op te treden, niets uit deze uitgave worden veeleer eenvoudig en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking. De uitgeefster is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in artikel 17 lid 2, Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (*Stb.* 351) ex artikel 16b, Auteurswet 1912, te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

All rights reserved. No part of this production may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without written permission of the publisher.

Inhoud

Voorwoord	1
Inleiding	3
Het beeld van 2004	5
1 Verzekeringsbranche	7
1.1 Samenstelling en omvang	7
1.2 Productie	8
1.3 Premies en uitkeringen	11
1.4 Balansen en resultaten	13
1.4.1 Levensverzekeraars	13
1.4.2 Pensioenfondsen	15
1.4.3 Schadeverzekeraars	18
1.4.4 VUT-fondsen	22
1.4.5 Het binnenlands bedrijf	23
1.5 Beleggingen	24
1.6 Analyse	26
1.7 Verzekerd in Europa	29
2 Assurantiebemiddeling	35
2.1 Inleiding	35
2.2 Assurantietussenpersonen	35
2.3 Resultaten van georganiseerde intermediairs	36
2.3.1 NVA-kantoren: gezonde expansie	36
2.3.2 Bedrijfsvergelijkend onderzoek van de nbva	39
2.4 Makelaars	40
3 Bevolking en huishouden	43
3.1 Bevolking	43
3.2 Huishouden	54
4 Inkomen en consumptie	63
4.1 Inkomens	63
4.2 Besparingen	64
4.3 Onroerend goed en duurzame consumptiegoederen	66
4.4 Consumptief krediet	69

5 Bedrijven	75
5.1 Samenstelling en omvang	75
5.2 Faillissementen en schuldsaneringen	81
6 Sociale zekerheid	87
6.1 Inleiding	87
7 Gezondheid	95
7.1 Medische consumptie	95
7.2 Ervaren gezondheid	95
7.3 Eerste ziekenhuisopnamen en uitgaven voor zorg	101
8 Schade en slachtofferschap	113
8.1 Brandschaden	113
8.2 Privé-ongevallen, bedrijfsongevallen en verkeersongevallen	115
8.3 Onveiligheidsgevoelens en preventiegedrag	118
Overzicht van tabellen en grafieken	127
Trefwoordenregister	131

Voorwoord

Voor het verzekeringsbedrijf is informatie over inkomens en consumptie onmisbaar. Voor analyse van markten en strategische beleidsbepaling is cijfermatig inzicht in de omvang en ontwikkeling van bevolking en bedrijven noodzakelijk. In het voorliggende *Assurantiejaarboek 2006* zijn deze voor de assurantiepraktijk relevante cijfers bijeengebracht.

Ten opzichte van de vorige editie is een aantal tabellen verdwenen, andere zijn toegevoegd. Nieuw ten opzichte van de vorige editie van dit jaarboek zijn het conjunctuurbeeld van 2004 met een kerntabel met macro-economische cijfers en de cijfers uit de *Zorgrekeningen*, een van de nieuwe statistieken die het CBS heeft ontwikkeld over het gebruik van ziekenhuiszorg en die 23 november j.l. zijn gepresenteerd. (hoofdstuk 7).

Het CBS heeft de productie van enkele financieel-economische statistieken – beursgegevens, hypotheke, rentestanden – stopgezet, en deze statistieken ontbreken in deze uitgave. De statistiek van de productie van spaarkasverzekeringen en de balansgegevens en resultatenrekening van de spaarkasondernemingen worden voortaan gemaakt door het Verbond van Verzekeraars. Ook de tabellen van het ziekteverzuim 2004 zijn niet tijdig beschikbaar.

Naast de informatie van het CBS is gebruik gemaakt van de resultaten uit de jaarlijkse onderzoeken van de Nederlandse Vereniging van assurantieadviseurs en financiële dienstverleners (NVA) en van de Vereniging van onafhankelijke financiële en assurantieadviseurs (*nbva*). Ook de resultaten uit het jaarlijkse bedrijfsvergelijkend onderzoek van het Economisch en Sociaal Instituut van de Vrije Universiteit Amsterdam onder de leden van de Nederlandse Vereniging van Makelaars in onroerende goederen (NVM) zijn opgenomen in deze uitgave.

De redactie dankt, naast de vele CBS-auteurs, Rob Soeterbroek (*nbva*) en Peter Risseeuw van het Economisch en Sociaal Instituut van de Vrije Universiteit Amsterdam (tegenwoordig SEO Economisch Onderzoek te Amsterdam) voor hun bijdragen over de marktontwikkeling van het intermediair en over de activiteiten van de NVM-leden.

De tabellen in dit boek geven niet altijd de laatste stand van zaken. De meest actuele CBS-cijfers zijn te vinden in de CBS-databank StatLine. Deze databank is gratis toegankelijk via www.cbs.nl/statline.

De redactie vertrouwt erop u met het *Assurantiejaarboek 2006* wederom een praktisch handboek te verschaffen. Voor suggesties die de bruikbaarheid kunnen verbeteren houdt zij zich graag aanbevolen.

E. Dulfer
Hoofdredacteur *Het Verzekeringsblad*

Drs. G. van der Veen
Directeur-Generaal van de Statistiek

Inleiding

Voor analyse van markten en strategische beleidsbepaling is cijfermatig inzicht in de omvang en ontwikkeling van bevolking en bedrijven noodzakelijk. Naast gegevens over markten, bevolking en bedrijven zijn ook gegevens over inkomens en consumptie, over de omvang van schadegebeurtenissen relevant. In dit *Assurantiejaarboek* zijn deze gegevens verzameld en gerangschikt. Het biedt direct bruikbare informatie over het verzekeringswezen en zijn omgeving.

In hoofdstuk 1 zijn de gegevens over de verzekeringsbranche zelf bijeengebracht. Het gaat om het aantal verzekeringsinstellingen, de productie van verzekeringen, de premiestromen, en de financiële resultaten van de maatschappijen. Hoofdstuk 2 zoomt in op de assurantietussenpersonen en de georganiseerde intermediairs: de NVA-kantoren, de *nbva*-kantoren en de NVM-kantoren.

In hoofdstuk 3 is informatie opgenomen over de omvang en de samenstelling van de bevolking in ons land, over de leeftijdsopbouw, de levensverwachting en de sterfte, en over het aantal huishoudens en de ontwikkeling hiervan de komende jaren. In hoofdstuk 4 zijn cijfers samengebracht over de inkomens en bestedingen van huishoudens. Hoofdstuk 5 bevat gegevens over bedrijven: aantal, omvang en spreiding per provincie.

Hoofdstuk 6 geeft de socialezekerheidstabellen, hoofdstuk 7 biedt de meest recente cijfers over medische consumptie, ervaren gezondheid en zorguitgaven. Hoofdstuk 8 ten slotte bevat gegevens over schadegevallen, privé- en bedrijfsongevallen en preventiegedrag.

De Nederlandse economie groeit met 1,7 procent

De Nederlandse economie is in 2004, na twee jaar zonder groei, met 1,7 procent gegroeid. Ondanks deze opleving was de groei in ons land nog steeds lager dan in de 25 landen van de Europese Unie, de Verenigde Staten en Japan. De huidige economische opleving is ook veel minder krachtig dan in vorige periodes van economisch herstel. De werkgelegenheid is in 2004 met 1,6 procent gedaald, terwijl de werkloosheid opliep naar 6,5 procent. De arbeidsproductiviteit steeg sterk. Het reëel beschikbaar inkomen van huishoudens daalde in 2004 opnieuw.

Uitvoer motor economie

De Nederlandse export kende in 2004 met 8,5 procent de sterkste groei sinds 2000. Daarmee heeft de uitvoer de rol van motor overgenomen van de overheidsbestedingen. De Nederlandse uitvoer groeide meer dan die van Duitsland, Frankrijk, België en het Verenigd Koninkrijk. Dat kwam vooral door de wederuitvoer, die in 2004 met bijna 20 procent steeg. De uitvoer van in Nederland geproduceerde goederen nam slechts met 2 procent toe en bleef achter bij de groei van de voor Nederland relevante wereldhandel. Vooral de groothandel en transport profiteerden van de sterk aangetrokken wederuitvoer.

Loonkosten stijgen steeds minder

De CAO-lonen zijn in 2004 gemiddeld veel minder sterk gestegen dan de voorgaande jaren. De lonen stegen met 1,2 procent. Ook de stijging van de loonkosten per arbeidsjaar is sterk afgenomen. De loonkostenstijging van 3 procent was wel groter dan de stijging van de CAO-lonen. Dat werd voor een belangrijk deel veroorzaakt door de sterk gestegen pensioenpremies ten laste van werkgevers.

De loonkosten per eenheid product in de marktsector daalden in 2004 met 1,1 procent. Dat is de resultante van de lage loonstijging en de hoge toename van de arbeidsproductiviteit. Door de daling van de loonkosten per eenheid product is de winstgevendheid van de marktsector in 2004 licht gestegen. Vooral in de industrie, de bouw, het transport en de groothandel verbeterde de winstgevendheid. In de detailhandel en de landbouw nam de winstgevendheid echter af.

Koopkracht opnieuw gedaald

Het beschikbaar inkomen van alle huishoudens was in 2004 vrijwel gelijk aan dat van een jaar eerder. De inkomsten uit lonen, sociale uitkeringen en pensioenen stegen nauwelijks, terwijl de huishoudens aanzienlijk meer kwijt waren aan belastingen en premies. Vooral de afgedragen pensioenpremies stegen fors, namelijk met 9 procent. Rekening houdend met de inflatie is het reëel beschikbaar inkomen met 1,4 procent gedaald.

Werkloosheid verder opgelopen, maar vacatures gestegen

De werkgelegenheid daalde in 2004 met 1,6 procent. Dat is de sterkste terugval in twintig jaar. Het werkloosheidspercentage liep vorig jaar op naar 6,5. Onder jongeren is het werkloosheidspercentage als gebruikelijk het hoogst. Verder steeg het aantal werkloze ouderen snel.

In 2004 is voor het eerst sinds zeer lange tijd de arbeidsparticipatie licht gedaald. Het aantal werklozen steeg met 83 duizend, terwijl het aantal werkzame personen met 117 duizend daalde. Vooral het aantal jongeren dat actief is op de arbeidsmarkt is sterk gedaald. Onder 50-plussers stijgt de arbeidsparticipatie onverminderd door.

Het aantal openstaande vacatures is in de loop van 2004 gaan stijgen. Vooral in de commerciële dienstverlening en dan met name in de ICT- en de uitzendbranche waren er meer vacatures.

TABEL A.1

Economische en sociale kernindicatoren voor Nederland

	Eenheid	2003*	2004*
Macro-economische kerncijfers			
Bruto binnenlands product (marktprijzen)	% volumemutatie	-0,1	1,7
Netto nationaal inkomen per hoofd van de bevolking	% mutatie	-1,1	0,9
Consumentenprijsindex (CPI)	% mutatie	2,1	1,2
Werkloze beroepsbevolking	% beroepsbevolking	5,4	6,5
Saldo lopende transacties met het buitenland	% BBP	7,0	7,3
Belasting- en premiedruk	% BBP	37,3	37,5
Arbeid			
Totaal arbeidsvolume	% volumemutatie	-0,9	-1,6
Totaal aantal banen	1000	8 801	8 680
Werkzame beroepsbevolking	% bevolking 15-64 jr	64,1	63,1
Loonkosten per eenheid product in de marktsector ¹⁾	% mutatie	2,2	-1,1
Arbeidsinkomensquote in de marktsector ¹⁾	% bruto toegevoegde waarde	80,4	80,0
Arbeidsproductiviteit in de marktsector ¹⁾	% mutatie	1,7	4,3
Demografie bevolking			
Gemiddelde omvang bevolking	1000	16 223	16 273
Migratie-overschot	% totale bevolking	0,0	-0,10
Demografie bedrijven			
Oprichtingen	1	31 000	33 300
Faillissementen	1	8 748	9 349
Inkomen, bestedingen en besparingen			
Beschikbaar inkomen van huishoudens, reëel ²⁾	% mutatie	-2,7	-1,4
Consumptieve bestedingen	% volumemutatie	0,3	0,0
Investerings in vaste activa	% volumemutatie	-3,5	2,9
Netto nationale besparingen	% netto beschikbaar inkomen	11,9	12,8
Overheid			
EMU-saldo	% BBP	-3,1	-2,1
Overheidsschuld, EMU-definitie	% BBP	51,9	52,5
Druk op het milieu			
Broeikaseneffect	mIn kg	241 039	244 179
Verzuring	mIn kg	249	253
Vermesting	mIn kg	131	115
Afval	mIn kg	5 838	.

¹⁾ Exclusief delfstoffenwinning, verhuur en handel in onroerend goed, overheid, gezondheids- en welzijnszorg.

²⁾ Gedefleerd met de Consumentenprijsindex (CPI).

Bron: CBS.

1 Verzekeringsbranche

1.1 Samenstelling en omvang

De activiteiten van verzekeraars vinden hun weerslag in de jaarrekeningen. Voor schade- en levensverzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen sluiten de hieronder opgenomen tabellen aan op de jaarverslagstaten, die wettelijk zijn voorgeschreven in de *Wet toezicht verzekeringsbedrijf 1993* (WTV 1993) en de *Pensioen- en spaarfondsenwet*.

De verzekeringsbranche bestaat uit particuliere levens- en schadeverzekeraars, pensioenfondsen, het verzekeringsintermediair en socialeverzekeringsinstellingen.

Tabel 1.1 geeft het aantal instellingen in de verzekeringsbranche per 1 januari 2004.

Ondernemingspensioenfondsen zijn verbonden aan een bepaalde onderneming.

Bedrijfstakpensioenfondsen voeren de pensioenregeling uit voor een gehele bedrijfstak.

Op een aantal pensioenfondsen is de *Pensioen- en spaarfondsenwet* niet van toepassing.

Deze pensioenfondsen worden gerekend tot de overige pensioenfondsen. Ook de beroepspensioenfondsen voor bepaalde vrije beroepen worden tot de overige pensioenfondsen gerekend.

De verzekeringsbranche is in 2003 goed voor 131 duizend banen.

(tabel 1.2)

Een deel van de verzekeringsbranche wordt gerekend tot de institutionele beleggers.

De totale langlopende beleggingen aan het eind van 2004 bedragen bijna 840 miljard euro.

(tabel 1.3)

TABEL 1.1

Aantal instellingen in de verzekeringsbranche in Nederland, per 1 januari

	2003	2004	2005
Levensverzekeraars ¹⁾	98	93	84 ⁶⁾
Ondernemingspensioenfondsen ^{1) 2)}	811	759	723
Bedrijfstakpensioenfondsen ^{1) 2)}	102	103	103
Overige pensioenfondsen ^{1) 3)}	16	16	17
Schadeverzekeraars ¹⁾	521	511	237 ⁶⁾
Assurantietussenpersonen ⁵⁾	6 995	6 820*	.
Uitvoeringsorganen sociale zekerheid ⁴⁾	.	.	.
Ziekenfondsen	25	.	.

¹⁾ Tot en met 2004 in bezit van vergunning of verklaring en inclusief vrijgestelde onderlinge waarborgmaatschappijen.

²⁾ Onder toezichtstaande fondsen.

³⁾ Omvat de fondsen die onder toezicht staan ingevolge de Pensioen- en Spaarfondsenwet en de Wet verplichte deelneming in een beroepspensioenregeling.

⁴⁾ 1998: Opheffing bedrijfsverenigingen.

⁵⁾ Het totaal aantal bedrijven is vanaf 2002 niet volledig vergelijkbaar met eerdere jaren. Dit komt door verandering van de methodebehandeling van de kleine bedrijven.

⁶⁾ Exclusief bijkantoren in Nederland van verzekeringsmaatschappijen met hoofdkantoor in een ander EU-land (vrije dienstverrichting) en vrijgestelde onderlinge waarborgmaatschappijen.

* Voorlopig cijfer.

Bron: CBS, Pensioen- & Verzekeringskamer, SER, Ziekenfondsraad.

TABEL 1.2

Aantal banen van werknemers in de verzekeringsbranche

SBI '93		2001	2002	2003*
		x 1 000		
66	Levensverzekeraars, schadeverzekeraars en pensioenfondsen	55,9	56,1	56,4
67202	Assurantietussenpersonen	33,9	33,9	31,7
753	Sociale verzekeringsinstellingen	40,1	41,4	42,5
	Totaal	129,9	131,4	130,6

* Voorlopige cijfers.

Bron: CBS.

TABEL 1.3

Beleggingen van de verzekeringsbranche per ultimo

	2002	2003	2004
	mln euro		
Verzekeraars (2000 en 2001 alleen grootste verzekeringsconcerns)	254 622	267 157	289 603
Pensioenfondsen	429 876	484 970	533 227
w.v.			
Bedrijfspensioenfondsen	289 994	328 676	363 850
Ondernemingspensioenfondsen	123 911	138 914	150 471
Overige pensioenfondsen	15 970	17 380	18 906
Sociale verzekeringsinstellingen	12 165	16 034	15 336
Totaal	696 663	768 161	838 166

Bron: CBS.

1.2 Productie

Tabel 1.4 geeft het beeld van de ontwikkeling van de totale verzekeringsportefeuille van de levensverzekeringsmaatschappijen. De gegevens van het individuele bedrijf en het collectieve bedrijf zijn samengevoegd. Het collectieve bedrijf heeft vooral betrekking op collectieve pensioenregelingen. Het kan dan gaan om indirect of direct verzekerde pensioenregelingen. In het eerste geval hebben pensioenfondsen zich bij de levensverzekeraars herverzekerd. In het tweede geval hebben ondernemers hun pensioenregelingen rechtstreeks bij een levensverzekeraar ondergebracht.

TABEL 1.4

Binnenlandse productie van nieuwe individuele levensverzekeringen ¹⁾, 2003

	Polissen tegen periodieke premiebetaling ²⁾				Polissen tegen eenmalige premiebetaling		
	Aantal nieuwe polissen	Verzekerd kapitaal	Contractuele periodieke premie	Contractuele premie ineens	Aantal nieuwe polissen	Verzekerd kapitaal	Contractuele premie ineens
	x 1 000	mln euro			x 1 000	mln euro	
Totale individuele binnenlandse productie	1 011	43 950	957	650	169	8 948	4 846
Verzekeringen in euro's, totaal	648	22 827	330	190	139	8 269	4 314
hypotheek	70	6 594	115	70	2	186	24
pensioen uitgesteld	18	3 336	58	76	2	328	200
lijfrente uitgesteld	19	952	29	22	49	1 975	1 197
direct ingaande rente	–	–	–	–	60	4 724	2 705
levenslang bij overlijden	363	1 661	35	2	7	25	21
spaarverzekering	35	1 039	37	12	4	169	116
risicoverzekering	143	9 207	55	10	14	845	46
overige individuele verzekering	1	37	1	0	0	19	5
Verzekeringen in beleggingseenheden, totaal	363	21 123	627	460	30	679	531
hypotheek	133	12 957	301	176	1	107	23
pensioen uitgesteld	41	2 802	101	67	2	49	34
lijfrente uitgesteld	54	1 520	76	54	23	296	318
direct ingaande rente	–	–	–	–	1	80	49
levenslang bij overlijden	–	–	–	–	–	–	–
spaarverzekering	125	3 509	137	158	3	146	106
risicoverzekering	6	271	5	2	0	0	0
overige individuele verzekering	4	63	5	3	0	0	1

¹⁾ Bruto-bedragen van de nieuw afgesloten polissen plus verhogingen op bestaande polissen. Saldering heeft plaatsgevonden met annuleringen en andere correcties op de opgaven van voorafgaande maanden, zonder aftrek van de afgegeven herverzekering.

De directe productie van herverzekeringsmaatschappijen is in de cijfers begrepen.

²⁾ Bij deze verzekeringen kan de premiebetaling deels in de vorm van koopsommen (=premie ineens) plaatsvinden.

Bron: CBS.

Tabel 1.5 is gebaseerd op een enquête die het CBS maandelijks onder de levensverzekeraars houdt. De cijfers in deze tabel betreffen alleen de individueel afgesloten levensverzekeringen. Het gaat hier om nieuwe contracten en om verhogingen op bestaande contracten, die niet automatisch plaatsvinden, bijvoorbeeld door een in het contract overeengekomen indexering. Het verzekerd kapitaal is het bedrag dat volgens de verzekeringsovereenkomst gegarandeerd tot uitkering komt. De contractuele periodieke premie betreft de (bruto-)jaarpremie van het eerste verzekeringsjaar.

TABEL 1.5

Ontwikkeling van de levensverzekeringsportefeuille van de Nederlandse levensverzekeraars

	Aantal polissen	Verzekerd bedrag		
		Kapitalen	Jaarlijkse rente ¹⁾	Jaarlijkse invalidi- teitsrente ¹⁾
		x 1 000	mln euro	
Stand ultimo 2001	41 743	566 269	320 870	66 230
Correcties	-947	8 904		
Vermeerderingen	3 233	78 788	60 250	12 970
w.v.				
nieuwe verzekeringen	2 408	62 795	32 970	9 640
overgenomen portefeuilles	504	906	1 190	0
verhogingen	22	6 551	12 400	1 640
valuta-omrekeningen	0	0	0	0
andere oorzaken	299	8 536	13 690	1 700
Verminderingen	5 002	66 959	69 860	15 480
w.v.				
overlijden	343	969	1 500	60
afloop	489	12 061	2 900	2 330
wijziging	67	14 571	14 990	8 110
afkoop	1 849	14 089	34 810	820
staking zonder afkoop	331	9 489	5 960	3 100
valuta-omrekeningen	0	0	0	
andere oorzaken	563	15 780	9 700	1 060
Stand ultimo 2002	40 796	575 173	311 260	63 720
Correcties	-2 007	-20 484	-912	-933
Vermeerderingen	2 996	81 817	56 219	12 041
w.v.				
nieuwe verzekeringen	2 159	59 842	35 917	7 507
overgenomen portefeuilles	537	7 296	1 732	976
verhogingen	12	6 322	13 192	1 808
valuta-omrekeningen	0	202	-2	0
andere oorzaken	288	8 155	5 380	1 749
Verminderingen	2 408	78 691	35 332	11 776
w.v.				
overlijden	339	992	1 663	67
afloop	562	14 936	3 628	1 200
wijziging	53	13 795	16 536	4 853
afkoop	570	15 413	5 312	810
staking zonder afkoop	309	8 391	5 723	3 210
valuta-omrekeningen	0	1 090	28	99
andere oorzaken	575	24 074	2 443	1 537
Stand ultimo 2003	39 377	557 815	331 235	63 053

¹⁾ Gekapitaliseerd door vermenigvuldiging van de jaarlijkse rente met 10.

Bron: CBS.

1.3 Premies en uitkeringen

Een nadere specificatie van de premie-inkomsten van de levensverzekeraars en pensioenfondsen in 2003 staat in de tabellen 1.6 en 1.7. Op de bruto ontvangen premies komen de voor herverzekering betaalde premies in mindering, zodat de premies voor eigen rekening (eigen behoud) resterend. Onderscheid wordt gemaakt naar de aard van de premiebetaling (periodieke premies of koopsommen) en naar het type verzekering (individueel, collectief, al dan niet met winstdeling).

TABEL 1.6 Specificatie van de premies van de levensverzekeraars, 2003

	Risico verzekeraar			Risico polishouder			Totaal		
	Bruto	Herverzekering	Eigen rekening	Bruto	Herverzekering	Eigen rekening	Bruto	Herverzekering	Eigen rekening
mln euro									
Periodieke premies									
individuele verzekeringen ¹⁾									
zonder winstdeling	1 385	101	1 284	4 810	55	4 755	6 195	156	6 039
met winstdeling	2 557	218	2 339	207	58	149	2 764	276	2 488
collectieve verzekeringen									
zonder winstdeling	58	9	49	616	3	613	674	12	662
met winstdeling	1 793	87	1 706	1 641	54	1 587	3 434	141	3 293
Premies ineens (koopsommen)									
individuele verzekeringen ¹⁾									
zonder winstdeling	1 583	34	1 549	1 038	77	961	2 621	111	2 510
met winstdeling	4 329	13	4 316	167	6	161	4 496	19	4 477
collectieve verzekeringen									
zonder winstdeling	40	3	37	825	0	825	865	2	863
met winstdeling	1 641	13	1 628	1 708	49	1 659	3 349	62	3 287
Totaal direct bedrijf	13 386	478	12 908	11 012	302	10 710	24 398	779	23 619
Indirect bedrijf	.	.	.	.	.	.	150	15	135
Totaal generaal	.	.	.	.	.	.	24 548	794	23 754

¹⁾ Inclusief jaarkassen.

Bron: CBS.

Tabel 1.7 specificeert voor de premies en uitkeringen van de pensioenfondsen (bruto bedragen). De tabel geeft ook de bedragen die zijn gemoeid met herverzekering. Uit het verschil tussen beide posten resulteren de bedragen voor eigen rekening.

Tabel 1.8 geeft de specificatie van uitkeringen en afkopen van de pensioenfondsen. Bij de post 'andere uitkeringen' moet men vooral denken aan uitkeringen in verband met VUT-overeenkomsten.

Het Rijk is ook actief op het (her)verzekeringsgebied. De minister van Financiën kan kredietverzekeringsmaatschappijen toestemming geven om verzekeringen en garanties tegen betaling van premies bij de Staat te herverzekeren. Het doel is de bevordering van de export door de herverzekering van niet-commerciële risico's. De uitvoering van de beschikking is in handen van de Nederlandsche Credietverzekering Maatschappij N.V. (NCM) en van De Nederlandsche Bank. De uitgaven voor de Staat bestaan uit schade-uitkeringen en een jaarlijkse kostenvergoeding aan de NCM. De ontvangsten bestaan uit de verzekeringspremies en de ontvangsten uit schaderegelingen met debiteuren. Tabel 1.9 geeft een overzicht van de ontvangsten en de uitgaven voor het Rijk.

TABEL 1.7

Specificatie van de premies van de pensioenfondsen

	2001	2002	2003
mln euro			
Periodieke premies			
werkgever	8 181	13 032	14 117
werknemer	2 440	3 641	4 352
Premies ineens			
werkgever	1 045	1 985	2 150
werknemer	99	60	170
Totaal brutopremies	11 765	18 718	20 789
w.v.			
premies herverzekering	562	467	485
premies eigen rekening	11 203	18 251	20 304

Bron: CBS.

TABEL 1.8

Specificatie van uitkeringen en afkopen van de pensioenfondsen

	Bruto-uitkeringen			Uitkeringen uit hoofde van herverzekering			Uitkeringen eigen rekening		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2001	2002	2003
mln euro									
Ouderdomspensioenen	8 238	8 990	10 186	252	177	313	7 985	8 813	9 873
Invalideitpensioenen	578	622	691	13	0	14	565	622	678
Weduwenpensioenen	2 920	3 138	3 386	62	41	62	2 858	3 097	3 325
Wezenpensioenen	35	36	39	1	0	1	34	36	37
Kapitaaluitkeringen	0	0	0	18	-24	13	-18	24	-13
Andere uitkeringen	1 021	1 437	1 423	12	50	40	1 010	1 387	1 383
Totaal	12 792	14 223	15 725	358	244	443	12 434	13 979	15 283

Bron: CBS.

TABEL 1.9

Uitgaven en ontvangsten van het Rijk in verband met herverzekering van kredietverzekering

	2002	2003	2004
mln euro			
Uitgaven			
Kostenvergoeding NCM	11,9	11,8	11,6
Schade-uitkeringen	80,8	128,1	73,8
Ontvangsten			
Premies	24,2	39,3	69,6
Schaderestituties	142,3	197,8	196,1
Saldo	73,8	97,2	180,3

Bron: CBS.

1.4 Balansen en resultaten

1.4.1 Levensverzekeraars en spaarkassen

De *Wet toezicht verzekeringsbedrijf 1993* maakt voor het levensverzekeringsbedrijf een onderscheid naar branches, zoals levensverzekering algemeen (waaronder kapitaal-, pensioen- en lijfrenteverzekeringen in het algemeen) en levensverzekering in verband met huwelijk of geboorte. Er worden zeven branches onderscheiden.

Voordat in een branche verzekeringen mogen worden gesloten, dient de verzekeraar van de Pensioen- & Verzekeringskamer een vergunning te verkrijgen. Sinds de invoering van de *Wet toezicht verzekeringsbedrijf 1993* hebben bijkantoren van verzekeraars die hun hoofdzetel in een van de andere EU-lidstaten hebben, overigens geen vergunning meer nodig. Zij kunnen volstaan met een kennisgeving bij de Pensioen- & Verzekeringskamer. Deze kennisgevingprocedure is ook voldoende als verzekeraars uit andere EU-landen rechtstreeks in Nederland zaken willen doen. Dit gebeurt vanuit het recht op vrije dienstverrichting.

In de verplichte verslagstaten voor de levensverzekeraars is geen specificatie naar de diverse branches voorgeschreven, behalve voor de branche deelneming in spaarkassen. Van spaarkasbedrijven die een eigen rechtspersoonlijkheid bezitten, zijn de gegevens opgenomen in afzonderlijke tabellen. Van de maatschappijen die het spaarkasbedrijf uitoefenen naast de activiteiten in andere levenbranches zijn de gegevens opgenomen in de tabellen over de levensverzekeraars. In de tabellen zijn de gegevens van bijkantoren van EU-verzekeraars niet opgenomen. Voor zover de buitenlandse activiteiten van de Nederlandse verzekeraars niet zijn ondergebracht in een afzonderlijke buitenlandse dochtermaatschappij of volledig zijn herverzekerd, zijn zij opgenomen in de tabellen in deze paragraaf.

De verplichtingen en beleggingen voor verzekeringsproducten waarbij de polishouder zelf het risico draagt, worden apart onderscheiden. Het gaat hierbij om het beleggingsrisico. In dezelfde posten zijn ook de verplichtingen en beleggingen vanwege spaarkasovereenkomsten opgenomen. In geval van spaarkasovereenkomsten draagt de polishouder niet alleen het beleggingsrisico, maar ook het overlijdensrisico. Tegenwoordig wordt het laatste risico altijd door een bijkomende overlijdensrisicoverzekering afgedekt. Genoemde verplichtingen betreffen de post technische voorzieningen voor rekening polishouders en spaarkassen. De hiertegenover staande beleggingen zijn als één post op de actiefzijde van de balans opgenomen. De beleggingen die wel voor risico van de levensverzekeraars komen, worden per type op de balans vermeld.

Bij de waardering van de beleggingen is gestreefd naar harmonisatie. Indien de gebruikte waardering daardoor afwijkt van die in de verslagstaten, ontstaat een waarderingsverschil. Dit verschil is in de balans opgenomen onder de post herwaarderingreserve.

TABEL 1.10 *Balans van de levensverzekeraars*

	2001	2002	2003		2001	2002	2003
	mln euro				mln euro		
Activa				Passiva			
Immateriële activa	25	27	19	Gestort en opgevraagd kapitaal	641	665	677
Terreinen en gebouwen	13 846	14 223	12 775	Agio	1 592	1 938	2 144
Beleggingen in groepsmaatschappijen en deelnemingen	5 229	5 507	5 741	Herwaarderingsreserve	14 268	7 199	8 895
Aandelen, deelnemingsbewijzen en andere niet vastrentende waarde papieren	32 313	22 707	21 307	Wettelijke en statutaire reserves	105	103	91
Obligaties en andere vastrentende waardepapieren	47 261	50 925	64 207	Overige reserves	9 542	8 980	8 138
Belangen in beleggingspools	555	591	609	Onverdeelde winst	863	465	1 676
Vorderingen uit hypothecaire leningen	28 558	27 397	27 196	Achtergestelde schulden	239	487	621
Vorderingen uit andere leningen	22 592	27 728	18 274	Technische voorzieningen:			
Deposito's bij kredietinstellingen	3 763	3 675	3 321	Voor niet verdiende premies en lopende risico's, netto	18	18	11
Andere financiële beleggingen	4 926	5 053	4 742	Voor levensverzekering, netto	120 611	124 810	129 232
Depots bij verzekeraars	348	417	425	Voor te betalen schaden/uitkeringen, netto	9	3	4
Beleggingen voor risico van polis-houders en spaarkasbeleggingen	76 250	68 351	76 814	Voor winstdeling en kortingen, netto	1 348	1 176	1 803
Vorderingen	10 032	7 800	8 467	Overige technische voorziening, netto	1 096	844	380
Overige activa	3 614	4 235	4 045	Technische voorzieningen voor verzekeringen waarbij polishouders het beleggingsrisico dragen en voor spaarkassen, netto	72 027	66 600	74 641
Overlopende activa	793	4 731	4 842	Voorzieningen	2 220	1 362	865
				Depots van herverzekeraars	3 650	3 301	3 249
				Schulden	17 736	15 075	16 060
				Overlopende passiva	4 179	4 341	4 297
Totaal	250 144	237 369	252 784	Totaal	250 144	237 369	252 784

Bron: CBS.

Tabel 1.11 toont de resultatenrekening van de levensverzekeraars. Het technische deel heeft betrekking op de kern van het bedrijf, het verzekeren. De levensverzekeraars zijn verplicht hun beleggingsopbrengsten op de technische rekening te verantwoorden. Een deel van die opbrengsten kan vervolgens aan de niet-technische rekening worden overgeboekt. Dit kan men zien als opbrengsten op het geïnvesteerde eigen vermogen.

De herwaarderings- en niet-gerealiseerde beleggingsresultaten worden geleid via de resultatenrekening. De belangrijkste baten zijn de premies en de beleggingsopbrengsten (interest). De uitkeringen en vooral de toevoeging aan de technische voorziening vormen de belangrijkste lasten.

TABEL 1.11 Resultatenrekening van de levensverzekeraars

	2001	2002	2003		2002	2002	2003
Lasten	mln euro			Baten	mln euro		
Technische rekening				Technische rekening			
Uitkeringen e.r.	13 072	19 599	16 707	Verdiende premies e.r.	24 964	23 118	23 748
Wijziging overige technische voorzieningen e.r.	11 248	-1 627	11 481	Opbrengsten uit beleggingen	11 606	8 622	14 119
Winstdeling en kortingen	1 470	-385	2 713	Niet gerealiseerde winst op beleggingen	2 123		2 114
Bedrijfskosten	4 240	3 155	3 230	Geboekt t.l.v. reserve	6 547	0	
Beleggingslasten	280	924	1 715	Overige technische baten e.r.	1 281	655	732
Niet gerealiseerd verlies op beleggingen	8 348	6 437	37				
Geboekt t.g.v. reserve	2 424	351					
Overige technische lasten e.r.	2 146	3 439	1 722				
Aan niet-technische rekening toegerekende opbrengst uit beleggingen	1 534	92	1 214				
Resultaat technische rekening	1 759	761	2 198				
Niet-technische rekening				Niet-technische rekening			
Andere lasten	95	422	142	Resultaat technische rekening	1 759	761	2 198
Aandeel van derden in resultaten van geconsolideerde deelnemingen	137	-176	-152	Toegerekende opbrengst uit beleggingen overboekt van technische rekening	1 534	92	1 214
Belastingen resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	716	171	427	Andere baten	89	156	105
Buitengewone lasten	0	0	5	Buitengewone baten	1	0	
Belastingen buitengewoon resultaat	0	0	-2				
Resultaat na belastingen	2 435	240	2 793				
Totaal	49 904	33 404	44 230	Totaal	49 904	33 404	44 230

e.r. = eigen rekening.

Bron: CBS.

1.4.2 Pensioenfondsen

De *Pensioen- en spaarfondsenwet* biedt werkgevers vier mogelijkheden voor de vorming van een pensioenvoorziening:

1. het oprichten van een eigen ondernemingspensioenfonds;
2. aansluiten bij een bestaand bedrijfstakpensioenfonds;
3. het sluiten van een contract met een levensverzekeraar;
4. het geven van faciliteiten aan de individuele werknemers voor een eigen contract met een levensverzekeraar.

Een pensioenregeling kan verschillende voorzieningen betreffen, die veelal in combinatie voorkomen. In de eerste plaats kan het gaan om een voorziening die bij het bereiken van een bepaalde leeftijd een periodieke uitkering geeft, zoals het ouderdomspensioen. Deze uitkering vormt een aanvulling op de AOW-uitkering, het staatspensioen. Verder komt meestal een voorziening voor de nabestaanden bij een eventueel overlijden van de werknemer voor, in de vorm van een periodieke uitkering. Dit zijn het weduwen- en wezenpensioen, maar ook het partnerpensioen. De uitkering vormt een aanvulling op de ANW-uitkering als daar recht op bestaat. Ten slotte kan de regeling tevens een uitkering bij langdurige invaliditeit of ziekte inhouden (invaliditeitspensioen), in aanvulling op de WAO.

Uit tabel 1.12 wordt duidelijk dat de pensioenfondsen zeer aanzienlijke pensioenvoorzieningen aanhouden. Die vloeien voort uit de *Pensioen- en spaarfondsenwet* die financiering van de pensioenvoorziening op basis van het kapitaaldekkingstelsel voorschrijft. Dit betekent dat tijdens de werkzame periode van de werknemer (of beroepsgenoten) gespaard wordt voor het toekomstige pensioen. Dit wordt door de pensioenfondsen verantwoord op hun balans als toekomstige pensioenverplichting aan hun verzekerden. Pensioenen worden ten laste van deze voorziening pensioenverplichtingen uitgekeerd.

TABEL 1.12

Balans van de pensioenfondsen per jaarultimo; bedrijfseconomische opstelling

	2001	2002	2003
	mln euro		
Activa			
Onroerende zaken en inventaris	24 051	21 694	24 200
Hypothecaire leningen	13 380	15 600	14 500
Aandelen	206 959	167 248	215 204
Obligaties	164 617	177 685	189 685
Leningen op schuldbekentenis	22 534	15 294	11 100
Niet-geconsolideerde deelnemingen en overige beleggingen	15 442	21 100	17 100
Deposito's en liquide middelen	4 639	11 498	10 700
Premiereserve herverzekering	6 133	5 908	6 300
Overige vorderingen	7 747	7 373	8 200
Totaal	465 502	443 400	496 989
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves	68 583	-1 312	13 000
Voorziening pensioenverplichtingen ¹⁾	385 898	434 287	468 300
Leningen	1 457	1 400	1 900
Overige schulden	9 604	9 025	13 789
Totaal	465 542	443 400	496 989

¹⁾ Inclusief spaarfonds.

Bron: CBS.

Bij de waardering van de beleggingen is zoveel mogelijk gestreefd naar harmonisatie. Zo zijn de onderhandse en hypothecaire leningen opgenomen tegen hun nominale waarde. Voor de beleggingen in effecten is de beurswaarde gehanteerd. Hiervoor is de ontwikkeling van de beurskoersen van groot belang.

De 'reserves' op de balans van pensioenfondsen zijn slechts gedeeltelijk vrije reserves; zij bevatten ook overige reserves met een pensioenbestemming, bijvoorbeeld voor verwachte verhogingen van de pensioenen door aanpassing aan nieuwe loonronden en autonome loonsverhogingen.

In tabel 1.13 is de rekening van baten en lasten voor de pensioenfondsen opgenomen. Net als bij de levensverzekeraars is de toevoeging aan de voorziening voor de verzekeringsverplichtingen elk jaar aanzienlijk, het bedrag aan uitkeringen groeit jaarlijks. Hiertegenover staan als belangrijkste bronnen van inkomsten de premies en de interest (samen met de opbrengst onroerende zaken). 2003 geeft voor het eerst sinds 2000 weer positieve beleggingsresultaten.

TABEL 1.13

Resultatenrekening van de pensioenfondsen

	2001	2002	2003
	mln euro		
Lasten			
Vermeerdering voorziening pensioenverplichtingen eigen rekening ¹⁾	18 510	35 294	38 900
Uitkeringen en afkopen eigen rekening	12 434	14 196	15 321
Onkosten	697	801	825
Andere lasten	315	1 205	1 642
T.g.v. reserve	-30 761	-65 271	1 800
Overdrachten	1 498	1 947	11 300
Totaal	2 692	-11 828	69 788
Baten			
Premies eigen rekening	11 202	18 364	20 200
Interest	14 878	14 937	14 600
Opbrengst onroerende zaken	1 527	900	1 200
Winsten en bijschrijvingen op beleggingen	-27 916	-51 334	30 537
Andere baten	1 444	2 905	951
Overdrachten	1 556	2 400	2 300
Totaal	2 692	-11 828	69 788

¹⁾ Inclusief spaarfonds.

Bron: CBS.

Tabel 1.14 bevat gegevens die via een apart onderzoek elk kwartaal over de samenstelling van de balans van de pensioenfondsen worden verzameld. De balansposten debiteuren, crediteuren, (technische) voorzieningen en reserves blijven bij dit onderzoek buiten beschouwing. Door definitieverschillen en verschillen in de waarderingsgrondslagen van de beleggingen sluiten de balansgegevens in deze tabel niet geheel aan bij die in tabel 1.12.

TABEL 1.14

Balanssamenstelling van de pensioenfondsen per ultimo

	2003				2004			
	1e kw	2e kw	3e kw	4e kw	1e kw	2e kw	3e kw	4e kw
Activa	mln euro							
Onroerende zaken, inventaris en overige goederen in eigen gebruik	204	205	206	205	212	214	213	191
Onroerende zaken en overige goederen niet in eigen gebruik	22 569	22 600	22 474	21 441	21 576	21 726	22 033	21 711
Obligaties	179 196	182 860	182 845	182 075	194 241	194 609	202 085	205 454
Aandelen	175 122	199 084	209 994	226 368	241 735	248 135	243 280	252 474
Niet-geconsolideerde deelnemingen (incl. vorderingen en schulden)	4 264	5 899	5 263	9 681	8 830	5 561	5 332	11 175
Lang krediet u/g								
hypothecair	10 658	10 877	10 577	10 097	10 049	9 769	9 605	9 366
niet-hypothecair	18 846	17 791	16 136	14 358	12 721	12 007	12 112	11 313
Kort krediet u/g	1 986	2 558	2 214	2 326	2 819	2 697	2 636	4 502
Overige waardepapieren	100	1	0	208	213	331	335	296
Termijndeposito's								
euro	4 781	5 136	6 055	8 437	9 853	10 144	12 605	9 403
valuta	4 109	2 236	2 456	2 326	1 268	775	2 549	2 493
Kasmiddelen	4 110	3 155	2 888	7 624	4 268	4 372	4 393	5 039
Totaal activa	425 942	452 402	461 107	485 146	507 785	510 340	517 178	533 417
Passiva								
Lang krediet o/g	651	657	844	1 104	1 106	1 128	1 176	1 027
Kort krediet o/g	2 211	3 402	37 702	6 886	4 445	5 675	5 369	4 765
Totaal passiva	2 862	4 059	38 546	7 990	5 551	6 803	6 545	5 792

Bron: CBS.

1.4.3 Schadeverzekeraars

Nederlandse schadeverzekeraars hebben als verplichte rechtsvorm de naamloze vennootschap of de onderlinge waarborgmaatschappij. Onderlinge waarborgmaatschappijen en van beperkte omvang zijn geheel of gedeeltelijk vrijgesteld van toepassing van de *Wet toezicht verzekeringbedrijf 1993*. Voor deze vrijstelling gelden grenzen aan het aantal leden-verzekerden en de grootte van het jaarlijkse bruto premie-inkomen. Het toezicht op professionele herverzekeraars betreft alleen de plicht zich bij de Pensioen- & Verzekeringkamer te melden.

Tabel 1.15 toont de balans van de schadeverzekeraars. De passivapost 'gestort en opgevraagd kapitaal' betreft naast het aandelenkapitaal van de naamloze vennootschappen ook het kapitaal dat door de leden-verzekerden van de onderlinge waarborgmaatschappijen is ingebracht. De kapitaalbreng in de buitenlandse schadeverzekeraars is echter opgenomen onder de post overige reserves.

Evenals bij de levensverzekeraars en de pensioenfondsen is ook voor de schadeverzekeraars gestreefd naar harmonisatie van de waardering van de beleggingen. In tegenstelling tot levensverzekeraars kennen schadeverzekeraars geen verzekeringen waarbij de verzekerden het beleggingsrisico zelf dragen. Een vergelijkbare post 'beleggingen voor risico van polishouders' komt bij de schadeverzekeraars dan ook niet voor.

TABEL 1.15 *Balans van de schadeverzekeraars*

	2001	2002	2003		2001	2002	2003
	mln euro				mln euro		
Activa				Passiva			
Immateriële activa	26	36	45	Gestort en opgevraagd kapitaal	931	931	931
Terreinen en gebouwen	411	386	377	Agio	1 404	1 486	1 778
Beleggingen in groepsmaatschappijen en deelnemingen	1 876	1 807	2 201	Herwaarderingsreserve	2 654	793	820
Aandelen, deelnemingsbewijzen andere niet vastrentende waardepapieren	6 105	4 373	4 260	Wettelijke en statutaire reserves	1 084	1 171	1 175
Obligaties en andere vastrentende waardepapieren	15 727	15 844	17 833	Overige reserves	3 423	3 267	3 648
Vorderingen uit hypothecaire leningen	462	501	540	Onverdeelde winst	210	143	909
Vorderingen uit andere leningen	1 666	1 580	1 357	Achtergestelde schulden	217	272	289
Deposito's bij kredietinstellingen	357	637	1 072	Technische voorzieningen			
Andere financiële beleggingen	736	1 006	1 018	Voor niet verdiende premies en lopende risico's, netto	3 877	4 044	4 316
Depots bij verzekeraars	110	122	152	Voor te betalen schaden/ uitkeringen, netto	15 465	16 574	17 717
Vorderingen	5 290	5 787	5 903	Overige technische voorzieningen	397	348	338
Overige activa	1 091	1 075	1 282	Voorzieningen	565	368	380
Overlopende activa	504	476	579	Depots van herverzekeraars	130	124	119
Totaal	34 363	33 629	36 620	Schulden	3 388	3 383	3 509
				Overlopende passiva	618	723	689
				Totaal	34 363	33 629	36 620

Bron: CBS.

De belangrijkste passivaposten op de balans van schadeverzekeraars zijn de technische voorzieningen. De tabel geeft de netto bedragen, na aftrek van herverzekering. De technische voorziening voor niet verdiende premies en lopende risico's is een samenstelling van twee voorzieningen. De voorziening voor niet verdiende premies omvat dat deel van de premie dat aan het einde van het jaar reeds verschuldigd is door de verzekeringnemer, terwijl de periode waarop de premie betrekking heeft nog niet is verstrekt. Het omvat het deel van premies dat aan een volgend boekjaar of volgende boekjaren moet worden toegerekend.

De voorziening voor lopende risico's kan door de verzekeraar worden gevormd voor alle schades en uitgaven na het einde van het boekjaar, die uit lopende verzekeringen voortkomen en die uitstijgen boven de niet-verdiende premies en de nog verschuldigde premies voor deze lopende verzekeringen. De technische voorziening voor te betalen schaden/uitkeringen betreft de voorziening voor schade die ten laste van het boekjaar komt maar die op de balansdatum nog niet is uitgekeerd. Naar technische voorzieningen volgens het fondsensysteem wordt in de nieuwe situatie niet meer apart gevraagd.

In tabel 1.16 is een onderscheid gemaakt tussen het technische en het niet-technische deel van de verlies- en winstrekening. Het technische deel heeft betrekking op de kernactiviteit, de schadeverzekering. In tabel 1.17 staat vermeld hoe, per branchegroep, de technische resultaten tot stand zijn gekomen.

Tabel 1.16

Verkorte verlies- en winstrekening van de schadeverzekeraars

	2001	2002	2003
	mln euro		
Technisch resultaat	387	226	1 195
w.v.			
ongevallen en ziekte	234	276	746
motorrijtuigen	-9	-59	226
zee, transport en luchtvaart	15	5	5
brand e.a. schade aan goederen	101	-30	197
overige branches	46	35	21
Niet technische rekening			
Toegerekende opbrengst beleggingen overgeboekt van technische rekening (+/+)	82	0	34
Baten			
w.v.			
Opbrengst uit beleggingen	1 398	995	1 454
Niet gerealiseerd resultaat op beleggingen	133	273	163
Geboekt t.l.v. reserve	520	1 355	.
Andere baten	130	105	125
Buitengewone baten	10	6	10
Toegerekende opbrengst beleggingen overgeboekt aan technische rekening (-/-)	794	681	1 089
Lasten			
Beleggingslasten	129	78	98
Niet gerealiseerd verlies op beleggingen	565	1 548	3
Geboekt t.g.v. reserves	141	267	.
Andere lasten	96	124	112
Aandeel van derden in resultaten van geconsolideerde deelnemingen	1	-2	-2
Belastingen resultaat	217	55	394
Buitengewone lasten	5	3	0
Belasting buitengewoon resultaat	0	0	0
Resultaat na belastingen	712	207	1 278

Bron: CBS.

TABEL 1.17

Technisch resultaat van de schadeverzekeraars

	Ongevallen en ziekte		Motorrijtuig-verzekering		Zee-, transport en luchtvaart-verzekering		Brand en andere schade aan goederen		Overige branches		Totaal	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003
	mln euro											
1. Geboekte premies en bijdragen e.r.	9 122	9 864	4 053	4 280	453	480	2 289	2 526	1 745	1 958	17 662	19 109
2. Toename voorziening premies e.r.	39	132	68	41	7	-2	41	46	59	62	214	278
3. Verdienste premies e.r. (1-2)	9 083	9 732	3 985	4 239	446	482	2 248	2 480	1 686	1 897	17 448	18 830
4. Ontvangen bijdragen	2 903	3 478									2 903	3 478
5. Toegerekende opbrengst uit beleggingen	83	86	38	43	0	0	14	30	13	17	148	176
6. Niet gerealiseerde winst op beleggingen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7. Overige technische baten e.r.	74	76	7	55	2	20	7	57	11	49	101	258
8. Toegerekende opbrengst uit beleggingen overgeboekt van niet technische rekening	262	554	224	301	21	26	65	88	107	119	679	1 089
9. Geboekte schaden e.r.	8 553	9 211	2 900	2 931	281	306	1 337	1 417	967	1 054	14 038	14 919
10. Toename voorziening schaden e.r.	668	699	217	207	54	50	122	-17	89	174	1 150	1 113
11. Geleden schaden e.r.(9+10)	9 221	9 910	3 117	3 138	335	356	1 459	1 400	1 056	1 228	15 187	16 032
12. Betaalde bijdragen	1 171	1 535									1 171	1 535
13. Wijziging overige technische voorziening e.r.	3	-9	1	-4	-3	3	-16	17	2	2	-13	9
14. Winstdeling en kortingen	99	75	8	11	0	0	7	4	15	13	128	103
15. Bedrijfskosten	1 544	1 582	1 149	1 184	127	136	893	964	698	759	4 411	4 625
16. Beleggingslasten	12	5	4	1	0	0	2	1	1	1	19	7
17. Niet-gerealiseerd verlies op beleggingen	43	4	23	0	0	0	4	0	4	0	74	4
18. Overige technische lasten e.r.	40	64	10	76	5	30	11	66	5	53	71	289
19. Aan niet technische rekening toegerekende opbrengst uit beleggingen	-3	19	1	6	0	0	5	6	0	3	2	34
20. Wijziging egalisatievoorziening	0	-5	0	0	0	0	0	0	1	2	1	-3
21. Resultaat technische rekening	276	746	-59	226	5	5	-30	197	35	21	227	1 195

* voorlopige cijfers.

e.r. = eigen rekening.

Bron: CBS.

Het technische resultaat heeft zowel betrekking op de concrete verzekeringsactiviteiten (zoals het innen van premies en bijdragen, het uitkeren van schadevergoedingen, de verrekningen met herverzekeraars), als op de direct met die verzekeringsactiviteiten verbonden kosten, interest en wijzigingen in technische voorzieningen.

In de tabel komen zowel de begrippen 'geboekte premies' en 'geboekte schaden' voor als de begrippen 'verdiende premies' en 'geleden schaden'. De geboekte premie is de premie die in het verslagjaar door de verzekerden verschuldigd is. Analoog geldt dat de geboekte schade alle schade is die in het boekjaar is gemeld. De verdiende premie betreft de werkelijk aan een jaar toe te schrijven premie die als verdiend wordt beschouwd. Een deel van de geboekte premie kan namelijk 'overlopen' naar het volgende jaar of nog later, en heeft dan betrekking op dekking van risico's in een later jaar. Met het begrip 'geleden schade' wordt bedoeld op de schade die gedurende het boekjaar is verzekerd en tot een uitkering moet gaan leiden, ongeacht of en wanneer deze schade is gemeld.

De post 'betaalde bijdragen' in de branche 'ongevallen en ziektekosten' heeft betrekking op de bijdragen die door de particuliere ziektekostenverzekeraars aan de Stichting Uitvoering MOOZ en de Stichting uitvoering omslagregeling WTZ worden afgedragen. De post 'ontvangen bijdragen' betreft enerzijds de bedragen die door de verzekeraars in het kader van MOOZ en omslagregeling WTZ worden geïnd bij de verzekerden. Anderzijds gaat het hier om bijdragen die in het kader van de omslagregeling WTZ van de desbetreffende stichting worden ontvangen.

1.4.4 VUT-fondsen

Vervroegde uittreding (VUT) is ooit geïntroduceerd als een mogelijkheid om werknemers in de gelegenheid te stellen eerder te stoppen met werken. De VUT is ook gebruikt om oudere werknemers te laten afvloeien. In hun plaats konden jongeren aan het werk. Zo werd een bijdrage geleverd aan de terugdringing van de werkloosheid.

De huidige VUT-regelingen kenmerken zich door het toepassen van een omslagstelsel. De uitkeringen aan ex-werknemers worden betaald met de premies die worden opgebracht door de nu nog actieve werknemers en de werkgevers. Door de vergrijzing zijn de lasten langzamerhand onaanvaardbaar hoog. Sinds het midden van de jaren negentig worden VUT-regelingen omgezet in prepensioenregelingen op basis van een kapitaal-dekkingsstelsel, waarbij de werknemer individuele rechten opbouwt. De opgebrachte premie wordt belegd en de uitkering wordt uit de belegde middelen betaald.

TABEL 1.18

Balansen VUT-fondsen (ultimo)

	2001	2002	2003		2001	2002	2003
	mln euro				mln euro		
Activa				Passiva			
Girale tegoeden	33	47	57	Eigen vermogen (reserves)	1 637	1 609	1 507
Deposito's	325	283	378	Voorziening VUT-verplichtingen	1 534	1 376	1 457
Obligaties	992	929	498	Overige voorzieningen	61	34	64
Aandelen	1 377	1 291	1 568	Leningen op korte termijn	66	21	14
Leningen op lange termijn	86	53	28	Overige schulden	296	339	370
Leningen op korte termijn	233	323	480				
Overige vorderingen	548	452	403				
Totaal	3 595	3 379	3 412	Totaal	3 595	3 379	3 412

Bron: CBS.

De uitvoerders van de VUT-regelingen zijn in drie groepen in te delen: 1. regelingen die bij pensioenfondsen zijn ondergebracht; 2. regelingen die rechtstreeks door de bedrijven zelf worden uitgevoerd, en 3. regelingen voor bedrijfstakken die in afzonderlijke stichtingen zijn ondergebracht. Deze laatste groep wordt aangeduid als VUT-fondsen. De bedrijfstakken die gebruik maken van deze VUT-fondsen zijn onder andere de metaalnijverheid, de bouw en de horeca. Daarnaast is er ook een VUT-fonds voor het overheidsperoneel. De populatie bestond in 2003 uit 83 VUT-fondsen.

TABEL 1.19 Resultatenrekening VUT-fondsen

	2001	2002	2003		2001	2002	2003
	mln euro				mln euro		
Lasten				Baten			
Uitkeringen	2 724	2 650	2 721	Totaal premies	2 611	2 442	2 621
Voorziening VUT-verplichtingen	-10	-158	80	w.v.			
				werkgevers	1 465	1 394	1 455
Administratiekosten	32	32	28	werknemers	1 146	1 045	1 155
Overige lasten	27	14	46	overige	0	2	12
				Rente en dividend	93	60	116
Saldo	-44	-27	-103	Overige baten	25	10	35
Totaal	2 729	2 511	2 773	Totaal	2 729	2 511	2 773

Bron: CBS.

1.4.5 Het binnenlands bedrijf

De gegevens in tabel 1.20 zijn gebaseerd op een enquête die het CBS ieder kwartaal bij de grootste verzekeringsconcerns uitvoert. Ophoging tot landelijke totaalgegevens vindt daarbij niet plaats. De tabel bevat gegevens over de samenstelling van de geconsolideerde balans van het binnenlands bedrijf. De financiële dochters van de grote concernen zijn in de consolidatie betrokken. Dit zijn naast de levens- en schadeverzekeringsdochteren ook de dochtermaatschappijen die actief zijn op het gebied van kredietverlening of belegging in financiële of vaste activa. Dochtermaatschappijen die op grond van de *Wet toezicht kredietwezen* onder toezicht staan van De Nederlandsche Bank blijven buiten de consolidatie. Hetzelfde geldt voor dochters die als niet-financieel bedrijf actief zijn. De balansposten debiteuren, crediteuren, overlopende posten, (technische) voorzieningen en reserves blijven in de enquête buiten beschouwing.

TABEL 1.20

Balanssamenstelling van de verzekeraars, per ultimo

	2003				2004			
	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.
	mln euro							
Activa								
Onroerende zaken, inventaris en overige goederen in eigen gebruik	1 798	1 894	1 899	1 556	1 244	1 455	1 463	1 512
Onroerende zaken en overige goederen niet in eigen gebruik	11 344	10 964	11 343	11 465	11 508	11 021	10 950	10 952
Obligaties	81 814	79 873	83 917	87 717	97 302	100 358	106 602	116 112
Aandelen	74 527	80 617	81 173	84 859	93 446	93 889	93 427	96 736
Financiële derivaten	291	264	293	270	565	594	636	755
Lang krediet u/g								
hypothecair	41 543	43 233	43 107	33 760	35 595	33 837	34 135	29 702
niet-hypothecair	35 784	34 760	35 026	33 158	30 007	28 414	27 640	25 681
Kort krediet u/g	1 250	2 959	2 972	2 323	2 516	2 484	2 509	1 789
Overige waardepapieren	1 254	350	349	310	264	264	234	254
Termijndeposito's								
euro	7 776	8 468	8 099	8 147	8 518	8 464	8 401	8 759
valuta	92	55	155	190	464	496	536	525
Kasmiddelen	4 600	4 505	4 504	4 960	2 958	2 011	2 805	3 653
Totaal activa	262 073	267 942	272 837	268 715	284 387	283 287	289 338	296 430
Passiva								
Lang krediet o/g	15 259	17 047	15 091	9 575	8 085	9 279	11 120	9 025
Obligaties	0	0	0	0	0	0	0	0
Kort krediet o/g	8 515	7 509	11 836	9 425	9 314	9 461	10 745	10 120
Gestort aandelenkapitaal	1 293	1 425	1 321	1 425	1 543	1 540	1 542	1 549
Agioreserve	4 894	4 412	4 649	4 969	5 258	5 369	5 569	5 560
Totaal passiva	29 961	30 393	32 897	25 394	24 200	25 649	28 976	26 254

Bron: CBS.

1.5 Beleggingen

Tabel 1.21 toont de netto directe opbrengsten op beleggingen en het gemiddeld behaalde rendement. Directe opbrengsten zijn zaken als interest op leningen, dividend op aandelen, huuropbrengsten, en dergelijke. Het gaat hier dus niet om winsten (of verliezen) op verkopen, de zogenoemde indirecte opbrengsten. Het totaal van de opbrengsten in deze tabel sluit niet precies aan op de resultatenrekening. Daar zijn de opbrengsten uit beleggingen bruto opgenomen.

Tabel 1.22 toont het directe rendement dat de pensioenfondsen gemiddeld op hun beleggingen behalen. Het gaat hier om dividenden, huuropbrengsten, interest e.d. Het directe rendement alleen is gemiddeld al hoger dan de rekenrente van 4 procent die de pensioenfondsen hanteren bij de (actuariële) bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen en de pensioenpremies. Het totaal van de opbrengsten sluit niet precies aan op de resultatenrekening. In deze tabel zijn namelijk de interestbaten op overige activa niet opgenomen. Daarnaast worden in de resultatenrekening de interestlasten en de kosten van de beleggingen in mindering gebracht op de interestbaten.

TABEL 1.21

Netto direct rendement op de beleggingen van levensverzekeraars, 2003

	Gemiddeld belegd bedrag		Rendement
	mln euro	%	
Terreinen en gebouwen	13 481	910	6,8
Beleggingen in groepsmaatschappijen en deelnemingen	6 440	393	6,1
Aandelen	21 689	1 244	5,7
Obligaties	55 534	3 251	5,9
Belangen in beleggingspools	1 160	20	1,7
Hypothecaire leningen	27 364	1 656	6,1
Andere leningen	19 399	1 485	7,7
Deposito's bij kredietinstellingen	5 370	317	5,9
Andere financiële beleggingen	4 365	396	9,1
Depots bij verzekeraars	335	18	5,4
Liquide middelen	5 001	199	4,0
Totaal beleggingen risico verzekeraar	160 138	9 889	6,2
Beleggingen voor risico polishouders en spaarkasbeleggingen	86 253	2 316	2,7
Totaal	246 391	12 205	5,0

Bron: CBS.

TABEL 1.22

Netto direct rendement op de beleggingen van de pensioenfondsen

	Gemiddeld belegd bedrag			Netto-opbrengst			Rendement		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2001	2002	2003
	mln euro						%		
Vaste eigendommen	24 056	21 738	20 881	1 527	1 782	2 464	6,3	8,2	11,8
Hypothecaire leningen	13 128	14 804	14 961	887	1 382	809	6,8	9,3	5,4
Aandelen	223 310	183 635	168 439	2 593	-58 143	27 664	1,2	-31,7	16,4
Obligaties									
Leningen op	170 785	170 090	182 221	6 652	11 752	7 776	3,9	6,9	4,3
schuldbekentenis	30 386	19 670	14 072	1 621	1 949	452	5,3	9,9	3,2
Andere beleggingen ¹⁾	10 817	45 289	47 591	299	6 115	6 936	2,8	13,5	14,6

¹⁾ Inclusief niet-geconsolideerde deelnemingen.

Bron: CBS.

TABEL 1.23

Netto direct rendement op de beleggingen van schadeverzekeraars, 2003

	Gemiddeld belegd bedrag		Rendement
	mln euro	%	
Terreinen en gebouwen	347	19	5,5
Beleggingen in groepsmaatschappijen en deelnemingen.	1 648	111	6,7
Aandelen	4 177	192	4,6
Obligaties	17 049	887	5,2
Hypothecaire leningen	739	39	5,3
Andere leningen	1 334	96	7,2
Deposito's bij kredietinstellingen	1 013	29	2,9
Andere financiële beleggingen	1 086	-27	-2,5
Depots bij verzekeraars	97	3	3,4
Liquide middelen	1 405	47	3,4
Totaal	28 895	1 396	4,8

Bron: CBS.

Tabel 1.23 toont de netto directe opbrengsten op de beleggingen van de schadeverzekeraars en het gemiddeld behaalde rendement. Het totaal van de opbrengsten sluit niet precies aan op de bedragen van de verlies- en winstrekening.

Tabel 1.24 geeft de samenstelling van de beleggingsportefeuille van de pensioenfondsen naar grootteklasse.

TABEL 1.24

Beleggingen van pensioenfondsen naar grootteklasse, ultimo 2003

	Premiereserve eigen rekening (mln euro)						
	minder dan 10	10 tot 25	25 tot 50	50 tot 100	100 tot 250	250 tot 1 000	1 000 of meer
	%						
Vaste eigendommen	0,6	1,7	2,2	1,9	3,5	7,0	11,2
Hypothecaire leningen	0,3	0,8	0,6	0,9	0,9	0,7	3,5
Aandelen	32,3	26,2	27,7	31,9	34,4	37,3	41,2
Obligaties	60,3	59,3	62,2	58,6	55,5	48,2	37,9
Leningen op schuldbekentenis	2,7	1,2	2,9	1,9	2,7	3,6	2,2
Andere beleggingen ¹⁾	3,0	10,1	4,3	3,5	2,1	3,0	3,6
Deposito's	0,7	0,8	0,2	1,1	0,9	0,2	0,3

¹⁾ Inclusief niet-geconsolideerde deelnemingen.

Bron: CBS.

1.6 Analyse

Met de betaling van de verzekeringspremie draagt een verzekeringsnemer de financiële risico's van bepaalde gebeurtenissen over aan de verzekeringsmaatschappij. Hij moet er dan wel op kunnen rekenen dat de verzekeraar aan diens verplichtingen kan voldoen. Met het oog hierop stelt de wet eisen aan de solvabiliteit van de maatschappijen.

Tabel 1.25 geeft inzicht in de mate waarin verzekeraars aan de vereiste solvabiliteit voldoen. Als kengetal is genomen de verhouding tussen de aanwezige solvabiliteitsmarge en de vereiste solvabiliteitsmarge. Verzekeraars voor wie de ratio uitkomt op minder dan 1,0 voldoen niet aan de solvabiliteitsvereisten.

TABEL 1.25

Levensverzekeraars naar solvabiliteitsratio

	Aantal maatschappijen		
	2001	2002	2003
Solvabiliteitsratio ¹⁾	%		
minder dan 1	0,0	0,0	6,0
1 tot 2	30,1	45,5	14,3
2 tot 3	35,5	27,3	23,8
3 tot 4	16,1	8,0	9,5
4 of meer	18,3	19,3	46,4
Totaal	100	100	100

¹⁾ Aanwezige solvabiliteitsmarge / vereiste solvabiliteitsmarge.

Bron: CBS.

Tabel 1.26 geeft de scores van de levensverzekeraars op de vier kengetallen, te weten de rentabiliteit van het eigen vermogen en van het totale vermogen, de solvabiliteit en de omzetgroei.

TABEL 1.26

Kengetallen levensverzekeraars, 2003

Rentabiliteit totaal vermogen ¹⁾	Procentuele verdeling van de markt	Rentabiliteit eigen vermogen ²⁾	Procentuele verdeling van de markt
	%		%
minder dan 0%	15,5	minder dan 0%	15,5
0 tot 5%	59,5	0 tot 5%	19,0
5 tot 10%	7,1	5 tot 10%	14,3
10 tot 15%	3,6	10 tot 15%	16,7
15% of hoger	14,3	15% of hoger	34,5
Totaal	100	Totaal	100
Marktgemiddelde	2,8%	Marktgemiddelde	13,7%
Solvabiliteit ³⁾	Procentuele verdeling van de markt	Omzetgroei ⁴⁾	Procentuele verdeling van de markt
	%		%
0 tot 20%	48,8	minder dan 0	63,1
20 tot 40%	19,0	0 tot 10%	13,1
40 tot 60%	10,7	10 tot 20%	11,9
60 tot 80%	9,5	20 tot 30%	3,6
80% of hoger	11,9	30% of hoger	8,3
Totaal	100	Totaal	100
Marktgemiddelde	17,6%	Marktgemiddelde	2,5%

¹⁾ Rentabiliteit totaal vermogen: totaal resultaat voor belasting / (gemiddeld) totaal vermogen, exclusief technische voorzieningen.

²⁾ Rentabiliteit eigen vermogen: netto winst (na belasting) / (gemiddeld) eigen vermogen

³⁾ Solvabiliteit: (gemiddeld) eigen vermogen / (gemiddeld) totaal vermogen, exclusief technische voorzieningen.

⁴⁾ Omzetgroei: [omzet jaar (t) – omzet jaar (t-1)] / omzet jaar (t-1), waarbij omzet = premies plus interest.

Bron: CBS.

Tabel 1.27 geeft per branche een overzicht van het verloop van het schadepercentage. Berekend als de bruto geboekte schaden gedeeld door de geboekte premies geeft dit percentage inzicht in de mate waarin de premies voldoen om de schade-uitkeringen te dekken. De laatste jaren overtreffen de schades bij de branche ongevallen en ziekte de premies. In 2003 nemen de schadepercentages in totaliteit iets af.

TABEL 1.27

Schadepercentage schadeverzekeraars per branche

	2001	2002	2003
	%		
Ongevallen en ziekte	102,9	101,5	101,8
Motorrijtuigenverzekering	78,3	78,2	74,0
Zee, transport en luchtvaart	71,8	75,1	73,9
Brand en andere schade aan goederen	58,8	64,9	56,5
Overige branches	63,0	62,6	64,7
Totaal	86,6	87,0	85,1

Bron: CBS.

De schadepercentages zijn een hulpmiddel bij de beoordeling van de financiële positie en vooruitzichten van de schadeverzekeraars. Dit geldt ook voor de bedrijfseconomische kengetallen die in de tabellen 1.28 en 1.29 worden gepresenteerd.

Tabel 1.30 geeft inzicht in de mate waarin schadeverzekeraars voldoen aan de solvabiliteitsvereisten die de wet voorschrijft. Een verzekeringnemer moet erop kunnen vertrouwen dat de verzekeraar zijn verplichtingen kan nakomen. Als kengetal is genomen de verhouding van de aanwezige solvabiliteitsmarge en de vereiste solvabiliteitsmarge. Verzekeraars met een ratio kleiner dan 1,0 voldoen niet aan de solvabiliteitsvereisten. Enkele schadeverzekeraars verkeerden in die situatie.

De tabel 1.31 geeft frequentieverdelingen van de rentabiliteit, solvabiliteit en omzetgroei van het schadeverzekeringsbedrijf.

TABEL 1.28

Schadeverzekeraars naar solvabiliteitsratio

	Aantal maatschappijen		
	2001	2002	2003
Solvabiliteitsratio ¹⁾	%		
minder dan 1	3,4	2,0	2,9
1 tot 2	21,0	25,1	21,7
2 tot 3	16,8	17,1	18,9
3 tot 4	13,7	12,4	6,1
4 of meer	45,0	43,4	50,4
Totaal	100	100	100

¹⁾ Aanwezige solvabiliteitsmarge / vereiste solvabiliteitsmarge.

Bron: DNB/PVK.

TABEL 1.29

Kengetallen schadeverzekeraars, 2003

Rentabiliteit totaal ver- mogen (RTV)	Procentuele verdeling van de markt	Rentabiliteit eigen ver- mogen (RTV)	Procentuele verdeling van de markt
	%		%
minder dan -10%	6,0	minder dan -10%	7,2
-10 tot 0%	10,4	-10 tot 0%	8,8
0 tot 10%	42,2	0 tot 10%	31,7
10 tot 20%	26,1	10 tot 20%	26,1
20% of meer	15,3	20% of meer	26,1
Totaal	100	Totaal	100
Marktgemiddelde	12,3%	Marktgemiddelde	15,2%
Solvabiliteit	Procentuele verdeling van de markt	Omzetgroei	Procentuele verdeling van de markt
	%		%
minder dan 0%	1,2	minder dan -20%	29,7
0 tot 30%	13,3	-20 tot 0%	32,9
30 tot 60%	26,5	0 tot 10%	17,3
60 tot 90%	47,0	10 tot 20%	10,0
90% of meer	12,0	20% of meer	10,0
Totaal	100	Totaal	100
Marktgemiddelde	61,9%	Marktgemiddelde	7,4%

Toelichting: zie tabel 1.26.

Bron: CBS.

1.7 Verzekerd in Europa

Deze paragraaf is samengesteld op basis van het *Insurance Statistics Yearbook 1994–2003* van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). De gegevens hebben betrekking op alle verzekeringsinstellingen die het particuliere verzekeringsbedrijf mogen uitoefenen, met inbegrip van de professionele herverzekeraars.

De verzekeringsinstellingen zijn verdeeld in drie categorieën:

1. Binnenlandse instellingen: instellingen met zetel in het desbetreffende land die rechtspersoon (of natuurlijke persoon) zijn volgens nationaal recht, dus exclusief filialen en bijkantoren van buitenlandse ondernemingen.
2. Instellingen met buitenlandse moeder: de binnenlandse instellingen waarvan de zeggenschap in meerderheid bij een buitenlandse instelling berust, waarbij 'zeggenschap' is gedefinieerd volgens de nationale wetten.
3. Filialen en bijkantoren van buitenlandse instellingen: instellingen die deel uitmaken van een buitenlandse verzekeraar. Dit is een verzekeraar die rechtspersoon is volgens buitenlands recht.

Het toezicht op een bijkantoor wordt uitgeoefend in de lidstaat waar de hoofdzetel van de verzekeraar is gevestigd. Een indicatie van de invloed van het buitenland op de binnenlandse verzekeringsmarkt is het aantal filialen en bijkantoren van buitenlandse verzekeraars plus het aantal binnenlandse verzekeraars met een buitenlandse moeder. Doordat de informatie van de EU-bijkantoren ontbreekt, is het beeld evenwel incompleet.

TABEL 1.30

Verzekeringsmaatschappijen in de Europese Unie, 2003

	Levensverzekeraars			Schadeverzekeraars			Totaal ¹⁾		
	Binnenlandse ondernemingen		Bijkantoren en filialen van buitenlandse ondernemingen	Binnenlandse ondernemingen		Bijkantoren en filialen van buitenlandse ondernemingen	Binnenlandse ondernemingen		Bijkantoren en filialen van buitenlandse ondernemingen
	totaal	w.v. in handen buitenland		totaal	w.v. in handen buitenland		totaal	w.v. in handen buitenland	
	aantal								
Nederland	82	7	2	240	33	9	328	50	11
België	22			69		3	116		4
Denemarken	71	12		115	6	1	195	20	1
Duitsland	303	13	4	288	18	7	637	38	11
Finland	15			131		1	151		1
Frankrijk	82		1	275		11	432		12
Griekenland	16		3	43		29	71		34
Ierland	51		12	127		32	178		44
Italië	79	26	16	88	28	37	189	63	60
Luxemburg	56	39	1	25	13	9	351	298	14
Oostenrijk	5			14		2	52		2
Portugal	14	8	10	23	8	19	43	18	31
Spanje	80	8		193	17	1	351	38	2
Verenigd Koninkrijk	151			288			519		25
Zweden	43	2		124	6		172	9	
EU-15 ²⁾	1 070	115	49	2 043	129	161	3 785	534	252

¹⁾ Inclusief herverzekeraars en combinaties van schade-levensverzekeraars. Niet van alle landen zijn gegevens over professionele herverzekeraars bekend.

²⁾ Totaal van de opgaven van de lidstaten. Aangezien verzekeringsmaatschappijen vestigingen kunnen hebben in verschillende EU-landen is sprake van dubbelstellingen.

Bron: OESO.

Tabel 1.30 geeft een overzicht van het aantal verzekeringsinstellingen in enkele landen van de Europese Unie in 2003. In de tabel zijn alleen de schade- en levensverzekeraars opgenomen, de gecombineerde verzekeringsinstellingen en herverzekeringsinstellingen zijn opgenomen in het totaal. De kolommen 2 en 3 van iedere categorie geven een indruk van de mate van internationale vertegenwoordiging op de binnenlandse verzekeringsmarkt.

Verschillende verzekeringsmarkten

Tabel 1.31 geeft de bedrijfsuitoefening weer van verzekeraars in termen van bruto geboekte premies. Deze bedrijfsuitoefening omvat alle verzekerde risico's, zowel in het binnenland als wereldwijd. De bruto geboekte premies zijn exclusief assurantiebelasting en eventuele andere belastingen, maar inclusief provisie. Voor afgegeven herverzekering is niet gecorrigeerd. Het element van de herverzekering kan oorzaak zijn van dubbelstellingen.

Er bestaan grote verschillen tussen de verzekeringsmarkten van de diverse landen in de verhouding tussen levens- en schadeverzekerspremies. In Duitsland en Oostenrijk is het aandeel van de schadeverzekerspremies in het totaal van de bruto geboekte premies groter dan het aandeel van de levensverzekerspremies. In Luxemburg is juist het aandeel van de levensverzekerspremies erg hoog. Dergelijke verschillen komen tot stand door verschillen in de omvang en samenstelling van de bevolking en de inrichting van het stelsel van sociale zekerheid in de diverse landen. Dit bepaalt voor een belangrijk deel het potentiële premievolume voor particuliere verzekeringen.

TABEL 1.31

Bruto geboekte verzekeringspremie in de Europese Unie binnenlandse ondernemingen, 2003

	Levensverzekerings- maatschappijen	Schadeverzekerings- maatschappijen	Totaal
	mln euro		
Nederland	24 548	20 904	45 452
België	17 577	8 267	25 844
Denemarken	71 900	42 124	114 024
Duitsland	83 034	125 715	208 749
Finland	2 863	2 858	5 721
Frankrijk	95 881	57 494	153 375
Griekenland	1 458	1 829	3 287
Ierland	14 516	7 354	21 870
Italië	66 083	37 771	103 854
Luxemburg	6 084	688	6 772
Oostenrijk	5 529	9 420	14 949
Portugal	5 302	4 190	9 492
Spanje	18 315	25 358	43 673
Verenigd Koninkrijk	107 457	74 853	182 310
Zweden	111 628	94 332	205 960

Cijfers van Denemarken, Zweden en het Verenigd Koninkrijk in nationale valuta.

Bron: OESO.

In tabel 1.32 zijn de bruto geboekte schadeverzekeringspremies gesplitst naar branche. De gegevens geven een indruk van het belang van de verschillende branches in een bepaald land.

In de tabel valt het grote gewicht op van de branche motorrijtuigen in het totaal van de geboekte schadeverzekeringspremies. In Italië en Griekenland ligt dit aandeel op (ruim) 60 procent. In Duitsland, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk ligt het percentage onder de 30 procent, in Nederland is het zelfs 22 procent. In Duitsland vormt 'ziekte en ongevallen' de belangrijkste schadeverzekeringsbranche, in Denemarken is dat 'brand, natuurrampen en overige schade' en in ons land 'ziekte en ongevallen'.

TABEL 1.32
Bruto geboekte schadeverzekeringspremie in de Europese Unie naar branche, 2003 ¹⁾

	Motorrij- tuigen	Zee- en luchtvaart	Transport	Brand, natuur- rampen en overige schade	Diverse geldelijke verliezen	Algemene aan- sprakelijk- heid	Ziekte en ongevallen	Overige	Totaal
mln euro									
Nederland	4 173	480		2 451			9 662	1 877	18 643
België	2 776	128		1 589	208	531	2 108	388	7 728
Denemarken ²⁾	11 347	2 008		13 728	547	1 560	8 835	1 248	39 273
Duitsland	22 344	1 808		15 812	1 761	7 106	30 732	3 312	82 875
Finland	959	50	63	616	34	160	681	100	2 663
Frankrijk	17 126	712	459	13 061	1 899	3 515	10 939	1 307	49 018
Griekenland	1 088	63		382	41	43	105	75	1 797
Ierland	2 163	141		1 631	65	2 116	545	632	7 293
Italië	20 684	472	292	4 195	1 062	2 798	4 270	441	34 214
Luxemburg	269		33	157	95	59	38	34	685
Oostenrijk	2 506	1	91	2 419	12	519	1 945	75	7 568
Portugal	1 918	51	33	624	56	76	1 201	42	4 001
Spanje	10 409	253	241	1 179	80	1 334	4 509	5 751	23 756
Verenigd Koninkrijk ²⁾	16 729	6 612		17 677	6 283	10 520	6 601		64 422
Zweden ²⁾	26 391	4 798		25 592	799	3 198	15 994	3 202	79 974
%									
Nederland	22	3		13			52	10	100
België	36	2		21	3	7	27	5	100
Denemarken	29	5		35	1	4	22	3	100
Duitsland	27	2		19	2	9	37	4	100
Finland	36	2	2	23	1	6	26	4	100
Frankrijk	35	1	1	27	4	7	22	3	100
Griekenland	61	4		21	2	2	6	4	100
Ierland	30	2		22	1	29	7	9	100
Italië	60	1	1	12	3	8	12	1	100
Luxemburg	39		5	23	14	9	6	5	100
Oostenrijk	33	0	1	32	0	7	26	1	100
Portugal	48	1	1	16	1	2	30	1	100
Spanje	44	1	1	5	0	6	19	24	100
Verenigd Koninkrijk	26	10		27	10	16	10		100
Zweden	33	6		32	1	4	20	4	100

¹⁾ Exclusief geaccepteerde herverzekering.

Cijfers van Denemarken, Zweden en het Verenigd Koninkrijk in nationale valuta.

Bron: OESO.

Institutionele beleggers doen meer in vastgoed

De beleggingen van pensioenfondsen, verzekeraars en beleggingsinstellingen in vastgoed zijn in 2003 met 2,1 miljard euro gestegen naar 90 miljard euro. Binnen de vastgoedbeleggingen verschuift het accent van direct vastgoed naar indirect vastgoed. Die verschuiving is al jaren aan de gang. In 1980 was het aandeel indirecte vastgoedbeleggingen nog 4 procent, in 2003 is het 32 procent.

Meer indirect vastgoed

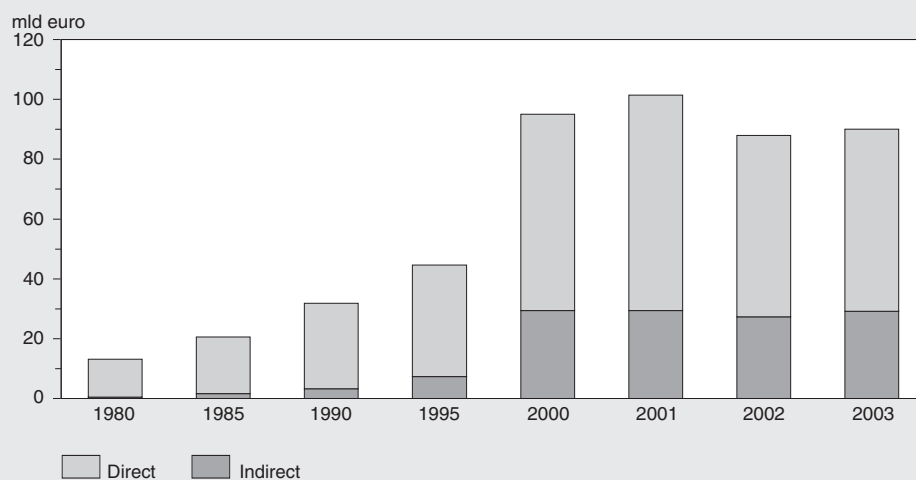
De beleggingen in direct vastgoed, zoals grond, woningen, kantoren en winkels, zijn in 2003 gestegen van 60,6 naar 60,9 miljard euro. Deze stijging volgt op een forse daling in 2002 die gevolg was van overnames van enkele beleggingsinstellingen door buitenlandse marktpartijen.

De omvang van het indirect vastgoed, dit zijn aandelen in vastgoedbeleggingsinstellingen, is in 2003 gestegen van 27,3 naar 29,1 miljard euro. Vooral pensioenfondsen beleggen relatief veel in indirect vastgoed. Hun bezit hierin is in 2003 gestegen van 22,8 naar 24,4 miljard euro.

Driekwart direct vastgoed is binnenlands

Driekwart van de beleggingen van institutionele beleggers in direct vastgoed is op het binnenland gericht. Voor pensioenfondsen en verzekeraars is die binnenlandse gerichtheid nog groter, beleggingsinstellingen hebben meer buitenlands direct vastgoed.

Beleggingen vastgoed institutionele beleggers

Bron: CBS.

Indirect vastgoed voor groot deel buitenlands

Een belangrijk deel van het indirect vastgoed bestaat uit beleggingen in buitenlandse vastgoedbeleggingsinstellingen. De afgelopen drie jaar is het buitenlands deel van het totale indirect vastgoed stabiel op 60 procent.

Overigens hebben ook belangen in Nederlandse vastgoedbeleggingsinstellingen een buitenlands karakter. Zo bestaat 63 procent van het totale vastgoed van Nederlandse vastgoedbeleggingsinstellingen in 2003 uit buitenlands vastgoed.

John Gebraad

Uit: CBS, *Webmagazine* (28 februari 2005)

Pensioenreserves steeds meer belegd in effecten

Eind 1994 bestond nog 49 procent van het belegd vermogen van pensioenfondsen uit effecten, waarvan 23 procent in aandelen en 26 procent in obligaties. Eind 2004 was dit opgelopen tot 86 procent: 47 procent aandelen, 39 procent obligaties. Tegenover deze forse toename in effectenbezit stond een afbouw van het bezit van lange leningen, van 41 procent in 1994 tot 4 procent in 2004.

Beleggingen in het buitenland

De toename van het effectenbezit in de portefeuille gaat gepaard met een sterke internationalisering van de beleggingen. Eind 1985 hadden pensioenfondsen bijna 8 miljard euro belegd in buitenlandse effecten. Dat was toen 6 procent van het totale belegde vermogen. Eind 2004 was 388 miljard euro, bijna 73 procent van het totaal, gestoken in buitenlandse effecten.

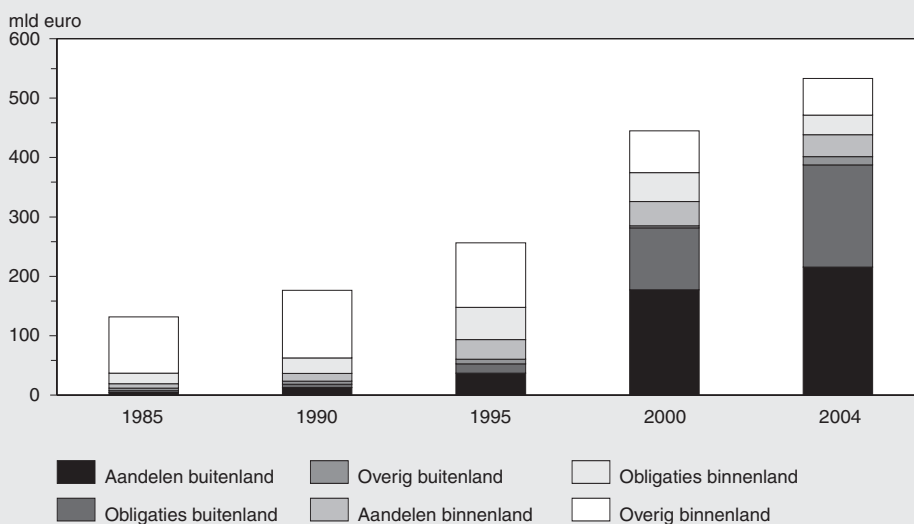
Verschillende factoren liggen ten grondslag aan deze internationalisering. In het buitenland zijn ten eerste meer mogelijkheden om te beleggen in andere valuta's, landen en bedrijfstakken. Hierdoor kunnen risico's gespreid worden en is er meer gelegenheid om daar te beleggen waar pensioenfondsen de hoogste rendementen verwachten.

Ook de invoering van de euro heeft een rol gespeeld, vooral bij obligaties. Beleggen binnen het eurogebied kent nu immers geen valutarisico's meer. Eind 2004 was 66 procent van het buitenlandse obligatiebezit belegd binnen het eurogebied. Bij het buitenlandse aandelenbezit was dat 23 procent.

Bart van Wezel

Uit: CBS, *Webmagazine* (2 mei 2005)

Beleggingen pensioenfondsen in binnenland en buitenland, ultimo jaar

Bron: CBS.

2 Assurantiebemiddeling

2.1 Inleiding

De premiestroom van het particuliere verzekeringsbedrijf wordt behaald via verschillende distributiekanaalen. Het eerste onderscheid dat gemaakt kan worden is tussen verzekeringsmaatschappijen die werken met een intermediair en verzekeringsmaatschappijen die werken als *direct writers*. Intermediair-verzekeraars bemiddelen tussen cliënt en verzekeraar. *Direct writers* maken gebruik van een niet-fysieke vorm van distributie. De distributie van verzekeringen verloopt per post, telefoon, e-mail en internet.

2.2 Assurantietussenpersonen

In het Algemeen Bedrijfsregister van het CBS zijn alle in Nederland werkzame bedrijven, instellingen, diensten en dergelijke opgenomen. Op 1 januari 2005 zijn 6,9 duizend assurantietussenpersonen (ondernemingen) geteld met 7,5 duizend vestigingen, waarvan ruim de helft te vinden is in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Noord-Brabant. (tabel 2.1)

TABEL 2.1

Assurantietussenpersonen. Bedrijven, vestigingen, banen, 1 januari

	Bedrijven	Vestigingen	Banen van werknemers ¹⁾
	abs.		x 1 000
2002	6 970	7 615	33,6
2003	6 995	7 805	31,7
2004	7 075	7 785	32,0
2005	6 885	7 545	
		w.v. in	
Groningen		230	
Friesland		290	
Drenthe		175	
Overijssel		425	
Flevoland		140	
Gelderland		875	
Utrecht		600	
Noord-Holland		1 280	
Zuid-Holland		1 625	
Zeeland		135	
Noord-Brabant		1 195	
Limburg		570	

¹⁾ 31 december.

Bron: CBS.

2.3 Resultaten van georganiseerde intermediairs

Jaarlijks doen de Nederlandse vereniging van assurantieadviseurs en financiële dienstverleners (NVA) en de Vereniging van onafhankelijke financiële en assurantieadviseurs (*nbva*) onderzoek naar de bedrijfsvoering en resultaten van aangesloten kantoren. Deze cijfers geven een indruk van de economische situatie van onafhankelijke intermediairs. Leden doen op vrijwillige basis aan dit onderzoek mee. Achtereenvolgens komen enkele markante ontwikkelingen aan de orde uit het bedrijfsvergelijkende onderzoek dat het Economisch en Sociaal Instituut van de Vrije Universiteit in opdracht van de NVA verricht en uit het vergelijkende onderzoek dat de *nbva* jaarlijks laat verrichten door ISEO Marketing Research.

1. NVA-kantoren: gezonde expansie

De resultaten van het bedrijfsvergelijkend onderzoek van het Economisch en Sociaal Instituut van de Vrije Universiteit (ESI-VU) onder de bij de NVA aangesloten kantoren wijzen op gezonde expansie.

Omzet

De gemiddelde omzet per NVA-kantoor neemt in 2004 met 5,6 procent toe tot 1,78 miljoen euro. De toename van de omzet komt voort uit de hoofdactiviteiten schade, leven en hypotheekbemiddeling. Vooral het herstel van leven is opmerkelijk na de fors dalende omzetten in 2002 en 2003. Ook hypotheekbemiddeling springt er positief uit, maar uitgedrukt in euro's is schade de belangrijkste motor achter de omzetgroei.

Assurantiebemiddeling is een activiteit die gebaseerd is op continuïteit. De samenstelling van de portefeuille is dan ook sterk vergelijkbaar met voorgaande jaren. Driekwart van de omzet komt uit schadeverzekeringen, 15 procent uit leven en 7 procent uit hypotheekbemiddeling.

Binnen schade zijn motorrijtuigen en brand de belangrijkste branches, gevolgd door medische varia. De hoogste omzetgroei binnen schade komt uit de kleinere branches overige varia en medische varia. De provisieomzet uit motorrijtuigen stagneert, terwijl ook transport achterblijft.

Ruim 40 procent van de kantoren in het onderzoek is ook volmachthouder. Dat zijn vooral de grote kantoren. Van de totale omzet uit schade bestaat 39 procent uit volmachtprovisie en 58 procent uit provisie buiten volmacht. Bij motorrijtuigen en brand domineert het volmachtkanaal het provinciaal kanaal. Bij transport, medische varia en overige varia is het precies andersom. Bonussen en andere beloningsvormen spelen geen rol van betekenis.

TABEL 2.2

Kostenstructuur per assurantiekantoor, 2004

	%
Arbeid	65
Kantoor	12
Huisvesting	6
Auto's	4
Promotie	3
Automatisering	4
Subagenten	3
Toegerekend vermogen	2
Retourprovisie	1
Totaal	100

Bron: ESI-VU/NVA.

Levensprovisie bestaat voor 65,7 procent uit afsluitprovisie, 34,3 procent is doorlopend. In 2003 zagen we die verschuiving van afsluit naar doorlopend al beginnen. Die verschuiving heeft zich in 2004 doorgezet.

Klantenbestand

Het klantenbestand van de kantoren vertoont geen groot verloop, al is het verloop wel iets groter dan in 2003. Ruim 90 procent van de schadeklanten per 1 januari is op 31 december nog steeds klant. Verlies van klanten (9,7 procent) komt vrijwel alleen door natuurlijk verloop. Dat verlies wordt volledig gecompenseerd door autonome groei. De netto groei van het klantenbestand (2,3 procent) is te danken aan overnames. Het beeld bij leven is vergelijkbaar met schade. De toename met vier procent komt op het conto van overnames. Het aantal stabiele klanten licht zelfs op 95 procent. Het gemiddeld aantal schadepolissen per cliënt bedraagt 2,4, het gemiddeld aantal levenspolissen per cliënt is 1,1.

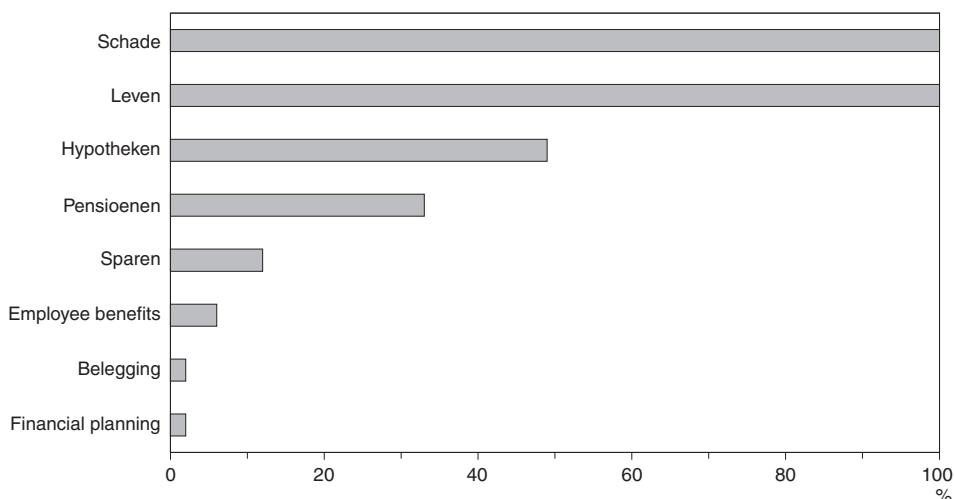
Ongeveer de helft van de kantoren bewerkt vooral de particuliere markt. Eén op de acht bemiddelt *business-to-business* en ruim een derde bedient een gemengde markt. Het gemiddeld aantal verzekeringsmaatschappijen waarmee de kantoren zaken doen bedraagt 46. Dat zijn er drie meer dan in 2003. Het aantal maatschappijen varieert tussen 5 en 730. Grotere kantoren werken logischerwijs met een groter aantal maatschappijen.

Personen

Bij het gemiddelde kantoor in het onderzoek werken 18,9 personen (voltijdbanen). Bijna negen procent van hen is ondernemer. Van de werkzame personen staat 44 procent te boek als commercieel (buitendienst, direct productief) medewerker, 56 procent heeft een ondersteunende (binnendienst)functie. De werkgelegenheid bij de kantoren in het onderzoek neemt ten opzichte van 2003 met twee procent af. De krimp zit helemaal bij de grote kantoren, die met 3,3 procent indikken.

GRAFIEK 2.1

Actieve NVA-kantoren per branche/activiteit, 2004

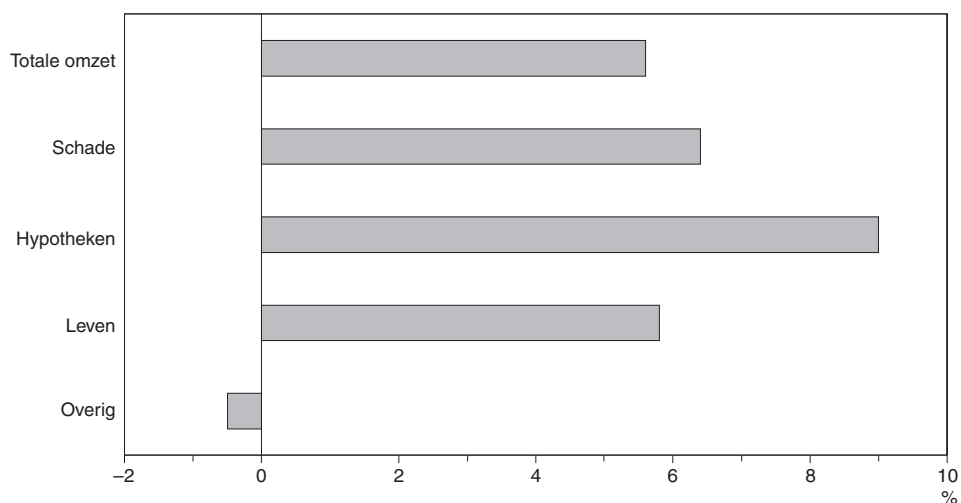
Bron: ESI-VU.

Kostenstructuur

De kostenstructuur wijkt nauwelijks af van voorgaande jaren. Het leeuwendeel (66 procent) bestaat uit arbeidskosten, op afstand gevolgd door kantoor- en huisvestingskosten. De gemiddelde arbeidskosten per werkzaam persoon stijgen harder dan de inflatie. De gemiddelde arbeidskosten komen uit op 50 800 euro, 3,9 procent meer dan in 2003. De materiële kosten per arbeidsplaats – automatisering, promotie – nemen meer toe dan de arbeidskosten. De sterke toename van de promotiekosten is mogelijk een gevolg van een toenemende noodzaak tot actieve marktwerking.

GRAFIEK 2.2

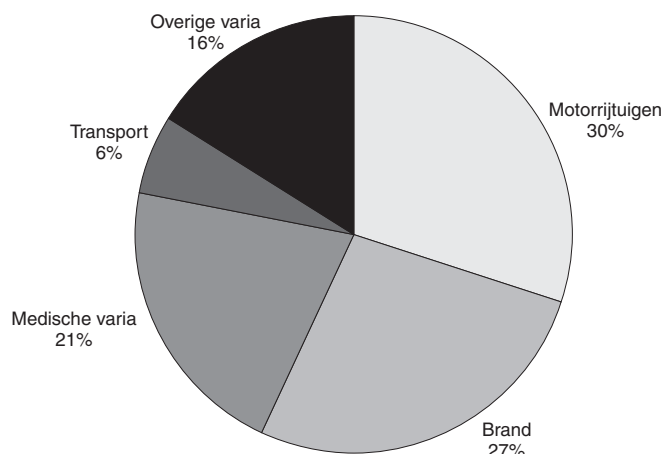
Omzetgroei van NVA-kantoren per branche, 2003/2004

Bron: ESI-VU.

GRAFIEK 2.3

Opbouw schadverzekeringsprovisies van NVA-kantoren per branche, 2004

Bron: NVA.

Ruim de helft van de kantoren keerde in 2004 retourprovisie aan klanten uit. De bedragen zijn bescheiden, gemiddeld 7 353 euro per kantoor, maar de bedragen zijn wel 16 procent hoger dan in 2003. Uitgedrukt als percentage van de omzet komt het bedrag aan retourprovisie uit op 0,4 procent. In tegenstelling tot de situatie in 2002 en 2003 is retourprovisie niet meer gebonden aan de zakelijke markt.

Financiële uitkomsten

De uitkomsten van 2004 worden bepaald door de combinatie van omzetgroei (5,6 procent), personele indikking (minus 2 procent) en een navenant bescheiden kostengroei (2,4 procent). Dat geeft een beeld van gezonde expansie, gecombineerd met een efficiëncyslag. Het exploitatieresultaat per kantoor neemt met 22,4 procent toe tot 314 637 euro. Het gemiddelde rendement – exploitatieresultaat als percentage van de omzet – komt uit op 17,6 procent. Net als vorig jaar is het rendement het hoogst bij de middelgrote kantoren (tussen 7 en 15 voltijdbanen).

De gemiddelde financiële productiviteit (omzet per arbeidsplaats) komt uit op 94 464 euro. De middelgrote kantoren scoren het best, met 105 136 euro per arbeidsplaats, gevolgd door de kleine kantoren met 100 898 euro. De grote kantoren blijven daarbij ach-

ter. Het verschil in kostenniveau naar omvang van het kantoor is niet groot, het verschil in financiële productiviteit werkt daarom direct door in het gemiddeld exploitatieresultaat per arbeidsplaats. Voor het totaal komt dat uit op 16 616 euro. Ook hier zijn de middelgrote kantoren kampioen, gevolgd door de kleinere en grotere collega's.

2. Bedrijfsvergelijkend onderzoek van de nbva

De totale inkomsten van de aan het onderzoek deelnemende *nbva*-kantoren kwamen in 2004 uit op gemiddeld 702 duizend euro per kantoor. Van deze inkomsten kwam 570 duizend euro uit provisies (inclusief volmacht), waarvan 411 duizend euro uit schadeprovisie en 145 duizend euro uit levenprovisie. (tabel 2.3)

TABEL 2.3

Gemiddelde inkomsten van een *nbva*-kantoor ¹⁾

	2002	2003	2004
	x 1 000 euro		
Totale inkomsten	604	610	702
Totale provisie-inkomsten incl. volmacht	496	494	570
Provisie schade	351	372	411
Provisie leven	124	113	146
Inkomsten uit volmacht	24	14	15
Af: provisie aan derden	-3	-5	-2
Inkomsten nevenactiviteiten	104	112	127
Overige ontvangsten	5	4	6

Bron: nbva.

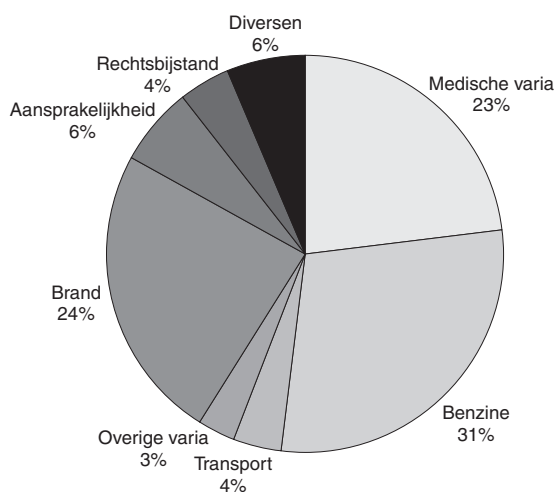
¹⁾ Cijfers zijn gebaseerd op gegevens van kantoren die ten minste de afgelopen drie jaar aan het bedrijfsvergelijkend onderzoek hebben deelgenomen.

De inkomsten uit nevenactiviteiten bij deze *nbva*-kantoren bedroegen in 2004 gemiddeld 127 duizend euro. Daarvan had 3,5 duizend euro betrekking op financieringen, 81,4 duizend euro op hypotheek en 20,2 duizend euro op sparen en beleggen.

In grafiek 2.5 is de samenstelling van de provisie schadeverzekering per branche weergegeven in procenten van de totale provisie-inkomsten schade over 2004. De branches benzine en brand zijn veruit de grootste branches.

GRAFIEK 2.4

Opbouw schadeverzekeringspremie voor *nbva*-kantoren, 2003

Bron: NVA.

De gemiddelde kosten (inclusief ondernemersloon, directiesalaris en afschrijvingen) per *nbva*-kantoor kwamen in 2004 uit op 598 duizend euro. Dit is een stijging van 11,8 procent ten opzichte van 2003. Van deze kosten had 30,7 duizend euro betrekking op automatisering, dat is 5,2 procent van de totale kosten. De kosten van arbeid (inclusief directiesalaris BV en toegerekend ondernemersloon) bedroegen 333 duizend euro. Deze kosten vormen met 57 procent van de totale kosten. De kosten voor reclame en promotie bedroegen 17 duizend euro (2,9 procent van alle kosten).

Het economische resultaat (inclusief afschrijvingen en toerekeningen) in procenten van de totale inkomsten liet in 2004 een stijging zien tot 16 procent van de totale inkomsten. Dit is 14,3 procent hoger dan in 2003.

Ten aanzien van de portefeuilles kan het volgende vermeld worden. De polisdichtheid bedroeg in 2004 gemiddeld 3,4 polissen per cliënt. Het aantal polissen bleef stabiel op 9 664 (16,7 procent) per kantoor. Het aantal relaties groeide tot 2 996 (9,4 procent) per kantoor.

2.4 Makelaars

Voor de meeste assurantietussenpersonen is assurantiebemiddeling hoofdactiviteit. Voor andere beroepsgroepen is assurantiebemiddeling een nevenactiviteit. Meestal blijven de activiteiten beperkt tot een terrein dat nauw verwant is aan de hoofdactiviteit. Te denken valt aan een reisbureau dat reisverzekeringen afsluit. Ook makelaars houden zich bezig met assurantiebemiddeling. Van oudsher hangen inboedelverzekeringen, opstalverzekeringen en overlijdensrisicoverzekeringen nauw samen met de makelaardij. Jaarlijks doet het Economisch en Sociaal Instituut van de Vrije Universiteit een bedrijfsvergelijkend onderzoek onder de leden van de Nederlandse Vereniging van Makelaars in onroerende goederen (NVM).

In 2004 namen 1 497 kantoren met als hoofdactiviteit makelaardij deel aan het bedrijfsvergelijkend onderzoek. Het aantal vestigingen is groter, te weten 1 972. Bij deze 1 497 NVM-kantoren werkten 9,4 duizend personen (fte's). Het totaal aantal bij de NVM aangesloten makelaarsondernemingen was – geëxtrapoleerd – 2 300 vestigingen. De werkgelegenheid bedroeg 13,2 duizend fte's.

TABEL 2.4

NVM-kantoren en vestigingen

	2002		2003		2004	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Kantorten	1 364		1 413		1 497	
Vestigingen	1 870		1 950		1 972	
Kantoren met 1 vestiging		83		85		84
Kantoren met 2 vestigingen		10		9		10
Kantoren met 3 vestigingen		3		3		3
Kantoren met meer dan 3 vestigingen		4		3		3

Bron: ESI-VU/NVM.

Per kantoor bedroegen de opbrengsten uit assurantiebemiddeling in 2004 4,5 procent van de omzet (eveneens 4,5 procent in 2003), de opbrengsten uit hypotheekbemiddeling waren 6,6 procent van de omzet (6,7 procent in 2003).

TABEL 2.5

Werkgelegenheid bij NVM-kantoren

	2001	2002	2003	2004
Arbeitsplaatsen (fte)	8 414	9 656	9 500	9 426
	%			
Makelaars	28,5	29,7	29,8	32,3
Makelaarsassistenten	18,5	20,4	18,7	18,6
Assurantie- en hypotheekadviseurs	5,3	5,4	5,4	5,0
Vastgoedmanagers	7,3	2,5	5,3	2,8
Ondersteund personeel	40,3	42,1	41,0	41,3

Bron: ESI-VU/NVM.

TABEL 2.6

Gemiddelde omzet van NVM-kantoren

	2001	2002	2003	2004
	1 000 euro			
Totale opbrengsten	689	648	626	610
	%			
Woningmakelaardij	61,1	67,0	66,8	69,0
Bedrijfsmakelaardij	17,0	11,4	11,3	11,5
Agrarische makelaardij	1,6	1,5	1,3	1,6
Hypotheekbemiddeling	6,3	6,7	6,7	6,6
Assuratiebemiddeling	3,9	4,3	4,5	4,5
Vastgoedmanagement	10,1	9,4	9,3	6,9

Bron: ESI-VU/NVM.

3 Bevolking en huishouden

3.1 Bevolking

De tabellen 3.1 en 3.2. bevatten de demografische kerncijfers. De bevolking van Nederland bestond op 1 januari 2005 uit 16,3 miljoen mensen. Op korte termijn groeit de bevolking in ons land tot 16,5 miljoen mensen in 2010, in 2040 telt ons land naar verwachting 17,0 miljoen inwoners.

TABEL 3.1

Bevolkingsomvang en leeftijdsopbouw, 1 januari

	Totaal	0–19 jaar	20–64 jaar	65 jaar of ouder	0–19 jaar	20–64 jaar	65 jaar of ouder
	x 1 000				%		
1950	10 027	3 742	5 514	771	37,3	55,0	7,7
1960	11 417	4 331	6 067	1 019	37,9	53,1	8,9
1970	12 958	4 658	6 989	1 311	35,9	53,9	10,1
1980	14 091	4 432	8 044	1 615	31,5	57,1	11,5
1990	14 893	3 822	9 165	1 906	25,7	61,5	12,8
1995	15 424	3 760	9 630	2 034	24,4	62,4	13,2
2000	15 864	3 873	9 839	2 152	24,4	62,0	13,6
2005	16 306	3 988	10 029	2 289	24,5	61,5	14,0
2006 ¹⁾	16 328	3 986	10 024	2 319	24,4	61,4	14,2
2010	16 462	3 939	10 042	2 481	23,9	61,0	15,1
2020	16 800	3 772	9 839	3 189	22,5	58,6	19,0
2030	17 022	3 743	9 489	3 790	22,0	55,7	22,3
2040	17 020	3 832	9 171	4 017	22,5	53,9	23,6
2050	16 906	3 801	9 409	3 696	22,5	55,7	21,9

¹⁾ Vanaf 2006 Bevolkingsprognose 2004–2050.

Bron: CBS.

TABEL 3.2

Bevolking naar leeftijd, geslacht en burgerlijke staat, 1 januari 2005

	Totale bevolking		Ongehuwd		Gehuwd ¹⁾		Verweduwd		Gescheiden	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
	x 1 000									
0 tot 10 jaar	1 023	976	1 023	976						
10 tot 20 jaar	1 017	972	1 017	970	0	2	–	0	0	0
20 tot 30 jaar	988	974	882	760	102	203	0	0	4	11
30 tot 40 jaar	1 266	1 239	575	402	630	740	1	4	60	93
40 tot 50 jaar	1 268	1 241	274	188	860	875	6	17	129	161
50 tot 60 jaar	1 126	1 102	121	79	857	816	19	54	129	152
60 tot 70 jaar	742	760	47	36	596	522	32	118	66	83
70 tot 80 jaar	454	584	25	36	349	273	54	236	26	39
80 tot 90 jaar	165	331	7	25	104	64	48	227	6	15
90 jaar of ouder	17	61	1	6	6	2	10	50	0	2
Totaal	8 066	8 240	3 971	3 479	3 505	3 498	169	707	421	556

¹⁾ Inclusief geregistreerd partnerschap.

Bron: CBS.

Allochtonen

Tot de allochtone bevolking van Nederland rekent het CBS alle inwoners van wie ten minste één ouder buiten Nederland is geboren. Allochtonen die zelf ook in het buitenland zijn geboren, vormen de zogeheten eerste generatie allochtonen. Zij die in Nederland zijn geboren vormen de tweede generatie.

De primaire indeling van allochtonen is die in niet-westerse en westerse allochtonen. Tot de eerste categorie worden alle allochtonen gerekend die, volgens het hiervoor genoemde criterium afkomstig zijn uit Turkije, Afrika, Azië (zonder het voormalig Nederlands-Indië en Japan) of Latijns-Amerika. Westerse allochtonen zijn afkomstig uit Europa (behalve Turkije), Noord-Amerika, Indonesië/voormalig Nederlands-Indië, Japan of Oceanië.

Op 1 januari In 2005 telde ons land 3,1 miljoen allochtonen, 1,7 miljoen niet-westerse en 1,4 miljoen westerse allochtonen. (tabel 3.3) Op basis van de *Allochtonenprognose 2004–2050* zal het aantal niet-westerse allochtonen toenemen tot 2,1 miljoen in 2020 en tot 2,8 miljoen in 2050. Bijna tweederde van deze toename betreft de tweede generatie. Het aandeel van de niet-westerse bevolking zal de komende jaren toenemen tot 12,5 procent in 2020 en tot bijna 17 procent in 2050. (tabel 3.4)

TABEL 3.3

Bevolking naar herkomstgroepering en generatie, 1 januari 2005

	Totaal		
		1e generatie	2e generatie
	x 1 000		
Totaal	16 306		
Autochtonen	13 183		
Allochtonen	3 123	1 607	1 516
w.v. uit			
Niet-westers totaal	1 699	1 024	675
Westers totaal	1 424	582	841
Totaal EU-landen	812	311	501
Turkije	359	196	163
Suriname	329	188	141
Marokko	316	168	147
Nederlandse Antillen en Aruba	131	82	48

Bron: CBS.

TABEL 3.4

Autochtonen en allochtonen naar herkomstgroepering, 1 januari

	Totaal	Autochtonen	Allochtonen	w.v.	
				niet-westerse allochtonen	westerse allochtonen
	x 1 000				
2005	16 306	13 183	3 124	1 699	1 424
2010 ¹⁾	16 462	13 169	3 294	1 831	1 463
2020	16 800	13 052	3 748	2 103	1 644
2030	17 022	12 855	4 167	2 354	1 812
2040	17 020	12 429	4 591	2 592	2 000
2050	16 906	11 880	5 026	2 800	2 226
	% van bevolking				
2005		80,8	19,2	10,4	8,7
2010 ¹⁾		80,0	20,0	11,1	8,9
2020		77,7	22,3	12,5	9,8
2030		75,5	24,5	13,8	10,6
2040		73,0	27,0	15,2	11,7
2050		70,3	29,7	16,6	13,2

¹⁾ Vanaf 2005 Allochtonenprognose 2003–2050.

Bron: CBS.

Vergrijzing

Het aandeel ouderen in de bevolking neemt nog steeds toe, terwijl het aandeel van de leeftijdsgroep 0–19 jaar afneemt. De demografische druk is de verhouding tussen het aantal personen van 0–19 jaar en het aantal personen van 65 jaar of ouder als een percentage van het aantal personen van 20–64 jaar. Deze totale druk daalde tussen 1980 en 1994 voortdurend doordat het geboortecijfer laag was in vergelijking met dat in de jaren vijftig en zestig. Vanaf 1995 nam de totale druk weer toe als gevolg van de groei van het aantal ouderen.

De toename van het aantal ouderen heeft drie oorzaken. De generaties die de komende jaren tot de ouderen gaan behoren, zijn groter dan de daaraan voorafgaande generaties. Verder zijn de generaties van na 1970 aanzienlijk kleiner dan die van eerdere jaren. Ten slotte blijft de levensverwachting toenemen.

De mate van vergrijzing kan worden uitgedrukt in de zogeheten 'grijze druk'. Dat is de verhouding tussen het aantal personen van 65 jaar of ouder en het aantal personen in de 'productieve leeftijdsgroep' van 20–64 jaar. De grijze druk is toegenomen van 20,1 procent in 1980 tot 22,8 procent in 2005. (tabel 3.5)

TABEL 3.5

Demografische druk: groene druk en grijze druk

	Totale bevolking	0–19 jaar	20–64 jaar	65–79 jaar	80 jaar of ouder	Demografische druk		
						totale druk	groene druk	grijze druk
	x 1 000					%		
1980	14 091	4 432	8 044	1 303	312	75,2	55,1	20,1
1990	14 893	3 822	9 165	1 478	428	62,5	41,7	20,8
2000	15 864	3 873	9 839	1 652	500	61,2	39,4	21,9
2004	16 258	3 988	10 019	1 693	558	62,3	39,8	22,5
2005	16 306	3 988	10 029	1 715	574	62,6	39,8	22,8

Bron: CBS.

Bevolkingsgroei

De bevolking zal volgens de meest recente *Bevolkingsprognose 2004–2050* tot 2035 toenemen. De migratie zal naar verwachting na 2010 weer een positieve bijdrage leveren aan de bevolkingsgroei, de bijdrage van de natuurlijke aanwas – geboorte minus sterfte – zal na 2025 negatief zijn. Hierdoor zal de bevolking na 2035 krimpen.

TABEL 3.6*Bevolking naar leeftijd en burgerlijke staat (mannen), per provincie, 1 januari 2005*

	Leeftijd									Totaal	Burgerlijke staat		
	Jonger dan 10 jaar	10–19 jaar	20–29 jaar	30–39 jaar	40–49 jaar	50–59 jaar	60–69 jaar	70–79 jaar	80 jaar en ouder		Ongehuwd	Ge-huwd ¹⁾	Gehuwd geweest
	%									x 1 000	%		
Nederland	12,7	12,6	12,2	15,7	15,7	14,0	9,2	5,6	2,3	8 066	49,2	43,5	7,3
Groningen	11,5	12,0	15,0	15,2	14,9	14,0	9,1	5,7	2,6	286	51,9	40,6	7,4
Friesland	12,8	13,1	11,9	14,9	14,9	14,0	9,9	5,9	2,5	321	49,2	44,1	6,7
Drenthe	12,7	12,6	10,0	14,4	15,8	14,8	10,4	6,6	2,7	239	45,3	47,8	6,9
Overijssel	13,3	13,1	13,0	15,5	14,9	13,2	9,1	5,7	2,1	554	49,0	45,0	6,0
Flevoland	15,7	15,1	12,5	16,5	16,6	12,3	6,1	3,6	1,4	183	51,2	41,9	6,9
Gelderland	13,0	13,0	11,7	15,2	15,7	14,1	9,3	5,7	2,2	974	48,1	45,3	6,6
Utrecht	13,7	12,7	13,0	16,7	15,6	13,1	8,2	4,9	2,0	572	51,2	42,2	6,6
Noord-Holland	12,6	11,7	12,0	16,9	16,2	13,9	8,9	5,4	2,3	1 279	52,2	39,6	8,3
Zuid-Holland	12,6	12,8	13,0	15,9	15,4	13,6	8,7	5,5	2,4	1 704	50,2	42,0	7,8
Zeeland	12,3	12,5	10,6	14,3	14,8	14,8	10,6	6,7	3,3	188	44,4	47,8	7,7
Noord-Brabant	12,4	12,5	11,9	15,5	15,9	14,3	9,7	5,7	1,9	1 203	47,4	45,6	7,0
Limburg	10,9	12,2	10,7	14,2	16,8	15,6	10,8	6,5	2,2	564	44,9	47,1	8,0

¹⁾ Inclusief geregistreerd partnerschap.

Bron: CBS.

TABEL 3.7*Bevolking naar leeftijd en burgerlijke staat (vrouwen), per provincie, 1 januari 2005*

	Leeftijd									Totaal	Burgerlijke staat		
	Jonger dan 10 jaar	10–19 jaar	20–29 jaar	30–39 jaar	40–49 jaar	50–59 jaar	60–69 jaar	70–79 jaar	80 jaar en ouder		Ongehuwd	Ge-huwd ¹⁾	Gehuwd geweest
	%									x 1 000	%		
Nederland	11,8	11,8	11,8	15,0	15,1	13,4	9,2	7,1	4,7	8 240	42,2	42,4	15,3
Groningen	10,8	11,5	14,0	14,1	14,5	13,3	9,2	7,2	5,5	290	44,3	40,0	15,7
Friesland	12,3	12,2	10,9	14,1	14,6	13,6	9,8	7,3	5,2	322	41,3	44,0	14,7
Drenthe	11,9	11,7	9,1	14,0	15,3	14,2	10,4	8,0	5,2	244	37,9	46,8	15,3
Overijssel	12,7	12,4	11,9	14,6	14,4	12,8	9,3	7,4	4,6	555	41,3	44,8	13,9
Flevoland	14,9	14,2	12,9	16,8	16,5	11,5	6,1	4,5	2,5	183	45,5	41,8	12,7
Gelderland	12,1	12,1	11,3	14,6	15,0	13,6	9,4	7,3	4,6	998	41,4	44,2	14,4
Utrecht	12,4	11,7	13,4	16,0	14,8	12,6	8,3	6,3	4,4	599	45,6	40,3	14,1
Noord-Holland	11,6	11,0	12,2	16,2	15,2	13,3	8,9	6,7	4,9	1 321	45,4	38,1	16,5
Zuid-Holland	11,7	11,8	12,6	15,2	14,8	13,1	8,8	6,9	5,1	1 755	43,0	40,6	16,4
Zeeland	11,6	11,6	9,6	13,7	14,5	14,4	10,4	8,1	6,1	192	36,9	46,9	16,2
Noord-Brabant	11,8	11,9	11,2	14,9	15,4	13,7	9,7	7,2	4,1	1 208	40,4	45,3	14,3
Limburg	10,3	11,5	10,1	13,7	16,1	14,6	10,7	8,3	4,8	573	37,2	46,3	16,5

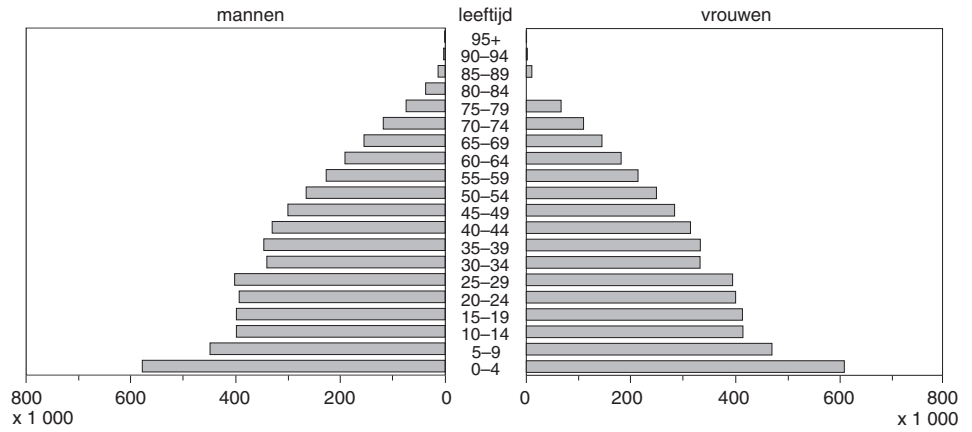
¹⁾ Inclusief geregistreerd partnerschap.

Bron: CBS.

De tabellen 3.6 en 3.7 geven een overzicht van de Nederlandse bevolking naar burgerlijke staat, geslacht, leeftijd en provincie. Het aantal vrouwen is in Nederland iets groter dan het aantal mannen. Het aantal mannen in de leeftijd tot 60 jaar is echter groter dan het aantal vrouwen van deze leeftijd.

GRAFIEK 3.1

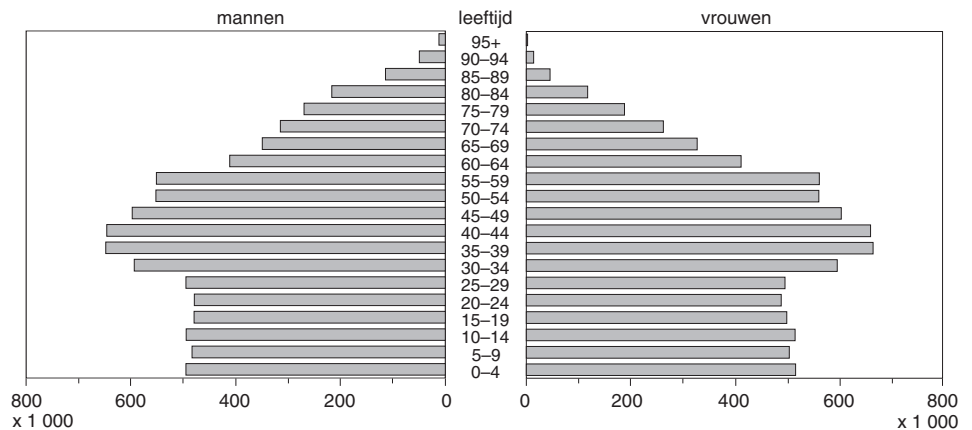
Leeftijdsopbouw van de bevolking naar geslacht, 1950

Bron: CBS.

GRAFIEK 3.2

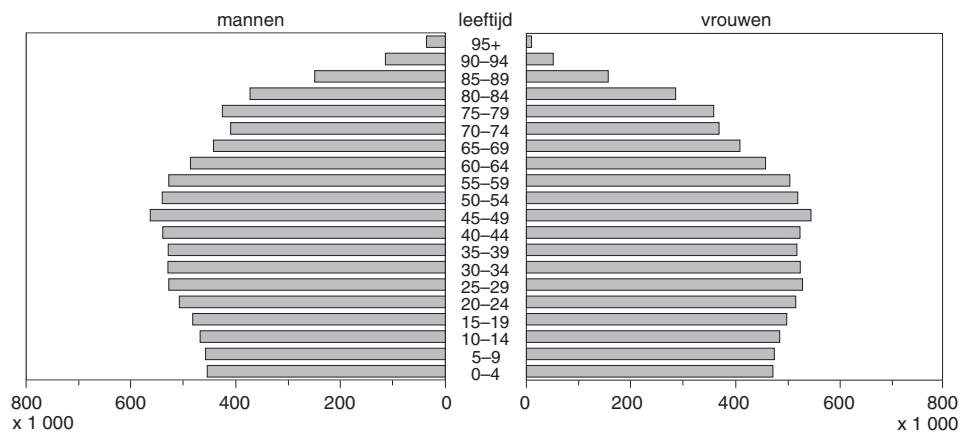
Leeftijdsopbouw van de bevolking naar geslacht, 2005

Bron: CBS.

GRAFIEK 3.3

Leeftijdsopbouw van de bevolking naar geslacht, 2050

Bron: CBS.

Duidelijk blijkt uit de bevolkingspiramide voor 2005 de geboortegolf van na 1945 die doorloopt tot begin jaren zeventig (leeftijdsgroepen 25–54 jaar).

Sterfte

De cijfers over sterfte (tabellen 3.8 en 3.9) betreffen het (verwachte) aantal sterfgevallen. In alle leeftijdsgroepen overlijden naar verhouding meer mannen dan vrouwen. Tabel 3.9 laat zien hoeveel partners alleen achterblijven na een sterfgeval. Het aantal vrouwen dat alleen achterblijft is twee- tot driemaal groter dan het aantal mannelijke partners dat achterblijft.

TABEL 3.8

Overledenen naar geslacht en leeftijd ¹⁾

	2003		2004		2010 ²⁾		2020	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
abs.								
0– 4 jaar	666	473	591	443	437	299	318	268
5– 9 jaar	98	61	53	40	65	66	51	53
10–14 jaar	83	60	75	44	82	53	62	41
15–19 jaar	176	106	180	80	131	76	96	57
20–24 jaar	269	117	246	110	198	99	157	78
25–29 jaar	309	166	283	131	228	133	206	117
30–34 jaar	452	252	388	243	300	204	281	192
35–39 jaar	619	429	620	407	487	363	395	294
40–44 jaar	1 064	781	964	730	899	712	640	514
45–49 jaar	1 538	1 239	1 469	1 263	1 487	1 175	1 199	948
50–54 jaar	2 454	1 795	2 360	1 745	2 209	1 707	2 209	1 685
55–59 jaar	3 865	2 469	3 814	2 444	3 237	2 398	3 398	2 583
60–64 jaar	4 572	2 750	4 587	2 744	5 423	3 842	4 878	3 647
65–69 jaar	6 366	3 713	6 151	3 568	6 498	4 230	7 339	4 938
70–74 jaar	9 088	5 912	8 853	5 642	8 912	5 879	12 593	8 101
75–79 jaar	11 277	9 107	10 678	8 513	11 787	8 922	14 176	9 767
80–84 jaar	12 183	13 099	11 810	13 316	13 186	13 076	15 663	13 371
85–89 jaar	8 412	14 369	7 999	13 369	10 770	16 148	13 242	16 055
90–94 jaar	4 293	11 069	4 049	10 637	4 878	11 615	6 644	13 379
95 jaar of ouder	1 228	4 957	1 189	4 725	1 474	5 935	1 859	7 392
Totaal	69 012	72 924	66 359	70 194	72 677	76 929	85 407	83 477
per 1 000 mannen resp. vrouwen in iedere leeftijdsgroep								
0– 4 jaar	1,3	0,9	1,1	0,9	1,0	0,7	0,8	0,7
5– 9 jaar	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
10–14 jaar	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1
15–19 jaar	0,4	0,2	0,4	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1
20–24 jaar	0,6	0,2	0,5	0,2	0,4	0,2	0,3	0,2
25–29 jaar	0,6	0,3	0,6	0,3	0,5	0,3	0,4	0,2
30–34 jaar	0,7	0,4	0,6	0,4	0,6	0,4	0,5	0,4
35–39 jaar	0,9	0,7	0,9	0,6	0,9	0,6	0,8	0,6
40–44 jaar	1,6	1,2	1,5	1,1	1,4	1,1	1,3	1,0
45–49 jaar	2,6	2,1	2,4	2,1	2,3	1,8	2,2	1,7
50–54 jaar	4,3	3,3	4,2	3,2	3,7	2,9	3,6	2,7
55–59 jaar	7,0	4,6	6,7	4,4	5,9	4,4	5,5	4,2
60–64 jaar	11,4	6,9	11,0	6,7	9,8	7,0	8,8	6,5
65–69 jaar	19,7	10,8	18,5	10,2	16,6	10,6	15,0	9,9
70–74 jaar	34,4	18,7	33,0	17,8	29,5	17,7	27,3	16,6
75–79 jaar	58,9	33,2	54,7	31,1	54,1	32,1	49,2	29,5
80–84 jaar	100,8	60,4	94,5	59,7	96,4	59,5	89,5	55,9
85–89 jaar	170,7	119,2	159,3	110,7	167,6	111,7	163,0	107,7
90–94 jaar	271,5	209,6	245,8	196,4	261,9	192,2	266,6	190,7
95 jaar of ouder	411,1	359,2	393,3	330,4	410,4	331,7	424,8	336,9
Totaal	8,6	8,9	8,2	8,5	8,9	9,2	10,3	9,8

¹⁾ Leeftijd is bepaald als het verschil tussen het kalenderjaar van overlijden en het geboortearjaar.

²⁾ Bevolkingsprognose 2004–2049.

Bron: CBS.

TABEL 3.9

Verweduwen naar geslacht en leeftijd

	2001	2002	2003	2004
Mannen	abs.			
Totaal	17 882	18 058	18 051	17 761
Jonger dan 20 jaar	0	0	0	0
20-29 jaar	23	29	33	19
30-39 jaar	295	318	257	247
40-49 jaar	890	887	892	896
50-59 jaar	2 370	2 400	2 408	2 312
60-69 jaar	3 394	3 359	3 459	3 458
70-79 jaar	5 651	5 662	5 527	5 381
80-89 jaar	4 592	4 634	4 723	4 727
90 jaar en ouder	667	769	752	721
	per 1 000 gehuwde mannen			
Totaal	5,1	5,1	5,1	5,1
Jonger dan 20 jaar	0,0	0,0	0,0	0,0
20-29 jaar	0,2	0,3	0,3	0,2
30-39 jaar	0,4	0,5	0,4	0,4
40-49 jaar	1,0	1,0	1,0	1,0
50-59 jaar	2,8	2,8	2,8	2,7
60-69 jaar	6,1	5,9	5,9	5,7
70-79 jaar	16,4	16,2	15,7	15,0
80-89 jaar	45,7	44,4	43,5	42,0
90 jaar en ouder	108,4	119,7	111,8	101,3
Vrouwen	abs.			
Totaal	40 589	40 467	40 240	38 920
Jonger dan 20 jaar	2	2	2	1
20-29 jaar	153	106	120	114
30-39 jaar	687	630	637	548
40-49 jaar	2 043	1 982	1 992	1 875
50-59 jaar	5 252	5 167	5 043	5 040
60-69 jaar	9 670	9 622	9 425	8 970
70-79 jaar	14 816	14 722	14 442	13 918
80-89 jaar	7 450	7 655	7 939	7 863
90 jaar en ouder	516	581	640	591
	per 1 000 gehuwde vrouwen			
Totaal	11,5	11,5	11,4	11,1
Jonger dan 20 jaar	1,0	1,0	1,0	0,6
20-29 jaar	0,7	0,5	0,6	0,6
30-39 jaar	0,8	0,8	0,8	0,7
40-49 jaar	2,3	2,3	2,3	2,1
50-59 jaar	6,6	6,4	6,2	6,1
60-69 jaar	19,6	19,3	18,4	17,0
70-79 jaar	54,5	53,4	51,8	49,2
80-89 jaar	120,4	118,6	117,6	111,7
90 jaar en ouder	208,0	219,3	227,4	203,2

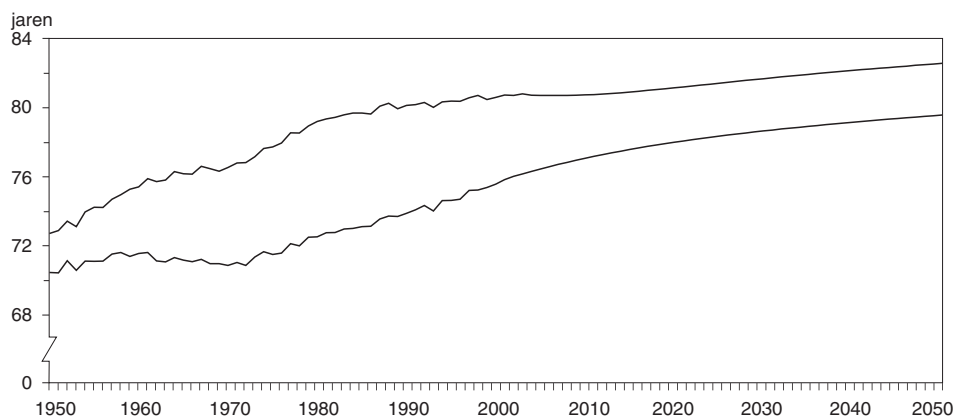
Bron: CBS.

Overlevingstafels

Overlevingstafels laten zien hoeveel jongens, respectievelijk meisjes uit een groep van 100 000 nuljarigen de leeftijd van 0,5 jaar, 1,5 jaar, 2,5 jaar enz. zullen bereiken. Tevens kan worden afgelezen hoe oud deze kinderen gemiddeld zullen worden. Een pasgeboren jongetje zal op basis van de tafel van tabel 3.10 gemiddeld 76,87 jaar oud worden. Degenen die niet in het kalenderjaar van geboorte overlijden hebben op leeftijd 0,5 jaar nog 76,70 jaar voor de boeg. Zij zullen dan gemiddeld $0,5 + 76,70 = 77,2$ jaar oud worden. Voor de mannen die op leeftijd 80,5 nog in leven zijn, bedraagt de resterende levensverwachting 6,73 jaar. Zij zullen gemiddeld 87,23 jaar oud worden. De levensverwachting van vrouwen bij geboorte is thans 81,4 jaar, de levensverwachting van mannen is 76,9 jaar. (tabellen 3.10 en 3.11)

GRAFIEK 3.4

Levensverwachting bij geboorte naar geslacht

TABEL 3.10

Overlevingstafels voor mannen naar leeftijd, 2004

	Sterftequotiënt	Levenden	Levensverwachting
	per 100 000	abs.	jaren
0 jaar	0,00433	100 000	76,87
0,5 jaar	0,00078	99 567	76,70
1,5 jaar	0,00034	99 489	75,76
2,5 jaar	0,00018	99 455	74,79
3,5 jaar	0,00024	99 437	73,80
4,5 jaar	0,00012	99 414	72,82
5,5 jaar	0,00013	99 402	71,82
6,5 jaar	0,00010	99 390	70,83
7,5 jaar	0,00011	99 380	69,84
8,5 jaar	0,00007	99 369	68,85
9,5 jaar	0,00011	99 362	67,85
10,5 jaar	0,00013	99 351	66,86
11,5 jaar	0,00012	99 339	65,87
12,5 jaar	0,00014	99 327	64,88
13,5 jaar	0,00023	99 313	63,89
14,5 jaar	0,00027	99 290	62,90
15,5 jaar	0,00030	99 263	61,92
16,5 jaar	0,00031	99 234	60,94
17,5 jaar	0,00044	99 203	59,95
18,5 jaar	0,00049	99 160	58,98
19,5 jaar	0,00053	99 111	58,01
20,5 jaar	0,00052	99 059	57,04
21,5 jaar	0,00049	99 007	56,07
22,5 jaar	0,00040	98 959	55,10
23,5 jaar	0,00056	98 919	54,12
24,5 jaar	0,00050	98 863	53,15
25,5 jaar	0,00055	98 814	52,17
26,5 jaar	0,00047	98 759	51,20
27,5 jaar	0,00059	98 713	50,23
28,5 jaar	0,00073	98 655	49,26
29,5 jaar	0,00062	98 583	48,29
30,5 jaar	0,00065	98 522	47,32
31,5 jaar	0,00066	98 458	46,35
32,5 jaar	0,00057	98 394	45,38
33,5 jaar	0,00073	98 337	44,41
34,5 jaar	0,00080	98 266	43,44
35,5 jaar	0,00080	98 187	42,47
36,5 jaar	0,00096	98 108	41,51
37,5 jaar	0,00104	98 014	40,55
38,5 jaar	0,00103	97 912	39,59

TABEL 3.10 (slot)

Overlevingstafels voor mannen naar leeftijd, 2004

	Sterftequotiënt	Levenden	Levensverwachting
	per 100 000	abs.	jaren
39,5 jaar	0,00100	97 811	38,63
40,5 jaar	0,00143	97 714	37,67
41,5 jaar	0,00148	97 574	36,72
42,5 jaar	0,00160	97 430	35,77
43,5 jaar	0,00178	97 274	34,83
44,5 jaar	0,00207	97 101	33,89
45,5 jaar	0,00188	96 900	32,96
46,5 jaar	0,00225	96 717	32,02
47,5 jaar	0,00300	96 499	31,09
48,5 jaar	0,00293	96 210	30,18
49,5 jaar	0,00325	95 928	29,27
50,5 jaar	0,00382	95 616	28,37
51,5 jaar	0,00395	95 251	27,47
52,5 jaar	0,00512	94 874	26,58
53,5 jaar	0,00478	94 389	25,71
54,5 jaar	0,00557	93 937	24,84
55,5 jaar	0,00583	93 414	23,97
56,5 jaar	0,00641	92 870	23,11
57,5 jaar	0,00783	92 275	22,25
58,5 jaar	0,00817	91 552	21,43
59,5 jaar	0,00962	90 804	20,60
60,5 jaar	0,00973	89 931	19,79
61,5 jaar	0,01075	89 055	18,98
62,5 jaar	0,01198	88 098	18,18
63,5 jaar	0,01322	87 043	17,40
64,5 jaar	0,01479	85 892	16,63
65,5 jaar	0,01631	84 622	15,87
66,5 jaar	0,01784	83 242	15,12
67,5 jaar	0,02047	81 757	14,39
68,5 jaar	0,02336	80 083	13,68
69,5 jaar	0,02633	78 212	12,99
70,5 jaar	0,02837	76 153	12,33
71,5 jaar	0,03126	73 993	11,68
72,5 jaar	0,03639	71 679	11,04
73,5 jaar	0,04145	69 071	10,44
74,5 jaar	0,04314	66 208	9,86
75,5 jaar	0,04863	63 352	9,29
76,5 jaar	0,05183	60 272	8,74
77,5 jaar	0,06110	57 148	8,19
78,5 jaar	0,06575	53 656	7,69
79,5 jaar	0,07458	50 128	7,19
80,5 jaar	0,08557	46 389	6,73
81,5 jaar	0,09052	42 420	6,31
82,5 jaar	0,09855	38 580	5,89
83,5 jaar	0,11072	34 778	5,48
84,5 jaar	0,12378	30 927	5,10
85,5 jaar	0,13554	27 099	4,75
86,5 jaar	0,15220	23 426	4,42
87,5 jaar	0,16734	19 860	4,13
88,5 jaar	0,18663	16 537	3,85
89,5 jaar	0,19339	13 451	3,62
90,5 jaar	0,21401	10 850	3,37
91,5 jaar	0,23093	8 528	3,15
92,5 jaar	0,23546	6 558	2,95
93,5 jaar	0,27099	5 014	2,71
94,5 jaar	0,28880	3 655	2,53
95,5 jaar	0,31481	2 600	2,35
96,5 jaar	0,35197	1 781	2,20
97,5 jaar	0,35949	1 154	2,12
98,5 jaar	0,39467	739	2,03

Bron: CBS.

TABEL 3.11

Overlevingstafels voor vrouwen naar leeftijd, 2004

	Sterftequotiënt	Levenden	Levensverwachting
	per 100 000	abs.	jaren
0 jaar	0,00342	100 000	81,44
0,5 jaar	0,00064	99 658	81,22
1,5 jaar	0,00017	99 594	80,27
2,5 jaar	0,00023	99 577	79,28
3,5 jaar	0,00015	99 554	78,30
4,5 jaar	0,00008	99 539	77,31
5,5 jaar	0,00007	99 531	76,32
6,5 jaar	0,00010	99 524	75,33
7,5 jaar	0,00007	99 514	74,33
8,5 jaar	0,00008	99 506	73,34
9,5 jaar	0,00005	99 498	72,35
10,5 jaar	0,00004	99 493	71,35
11,5 jaar	0,00016	99 489	70,35
12,5 jaar	0,00009	99 473	69,36
13,5 jaar	0,00010	99 464	68,37
14,5 jaar	0,00011	99 454	67,38
15,5 jaar	0,00019	99 442	66,38
16,5 jaar	0,00017	99 424	65,40
17,5 jaar	0,00017	99 407	64,41
18,5 jaar	0,00020	99 390	63,42
19,5 jaar	0,00019	99 370	62,43
20,5 jaar	0,00023	99 351	61,44
21,5 jaar	0,00029	99 329	60,46
22,5 jaar	0,00023	99 300	59,47
23,5 jaar	0,00021	99 277	58,49
24,5 jaar	0,00022	99 256	57,50
25,5 jaar	0,00024	99 235	56,51
26,5 jaar	0,00027	99 210	55,53
27,5 jaar	0,00026	99 184	54,54
28,5 jaar	0,00034	99 158	53,55
29,5 jaar	0,00031	99 125	52,57
30,5 jaar	0,00043	99 094	51,59
31,5 jaar	0,00036	99 051	50,61
32,5 jaar	0,00036	99 015	49,63
33,5 jaar	0,00056	98 980	48,65
34,5 jaar	0,00052	98 924	47,67
35,5 jaar	0,00056	98 872	46,70
36,5 jaar	0,00061	98 817	45,72
37,5 jaar	0,00067	98 757	44,75
38,5 jaar	0,00078	98 690	43,78
39,5 jaar	0,00081	98 613	42,81
40,5 jaar	0,00107	98 533	41,85
41,5 jaar	0,00105	98 427	40,89
42,5 jaar	0,00141	98 324	39,94
43,5 jaar	0,00133	98 186	38,99
44,5 jaar	0,00156	98 055	38,04
45,5 jaar	0,00185	97 903	37,10
46,5 jaar	0,00213	97 722	36,17
47,5 jaar	0,00239	97 514	35,25
48,5 jaar	0,00270	97 281	34,33
49,5 jaar	0,00246	97 018	33,42
50,5 jaar	0,00298	96 780	32,50
51,5 jaar	0,00318	96 491	31,60
52,5 jaar	0,00328	96 185	30,70
53,5 jaar	0,00391	95 869	29,80

TABEL 3.11 (slot)

Overlevingstafels voor vrouwen naar leeftijd, 2004

	Sterftequotiënt	Levenden	Levensverwachting
	per 100 000	abs.	jaren
54,5 jaar	0,00363	95 494	28,91
55,5 jaar	0,00398	95 147	28,01
56,5 jaar	0,00436	94 769	27,12
57,5 jaar	0,00497	94 356	26,24
58,5 jaar	0,00527	93 887	25,37
59,5 jaar	0,00571	93 392	24,50
60,5 jaar	0,00625	92 859	23,64
61,5 jaar	0,00698	92 279	22,78
62,5 jaar	0,00660	91 634	21,94
63,5 jaar	0,00782	91 029	21,08
64,5 jaar	0,00820	90 317	20,25
65,5 jaar	0,00910	89 577	19,41
66,5 jaar	0,01024	88 762	18,58
67,5 jaar	0,01079	87 853	17,77
68,5 jaar	0,01262	86 905	16,96
69,5 jaar	0,01398	85 808	16,17
70,5 jaar	0,01604	84 608	15,39
71,5 jaar	0,01754	83 251	14,63
72,5 jaar	0,01934	81 791	13,89
73,5 jaar	0,02145	80 209	13,15
74,5 jaar	0,02389	78 488	12,43
75,5 jaar	0,02664	76 613	11,72
76,5 jaar	0,03020	74 572	11,03
77,5 jaar	0,03423	72 320	10,35
78,5 jaar	0,03935	69 845	9,70
79,5 jaar	0,04510	67 096	9,08
80,5 jaar	0,04921	64 070	8,48
81,5 jaar	0,05701	60 917	7,90
82,5 jaar	0,06829	57 444	7,35
83,5 jaar	0,07474	53 522	6,85
84,5 jaar	0,08233	49 522	6,36
85,5 jaar	0,09807	45 444	5,89
86,5 jaar	0,10542	40 988	5,47
87,5 jaar	0,11775	36 667	5,06
88,5 jaar	0,13506	32 349	4,66
89,5 jaar	0,15061	27 980	4,31
90,5 jaar	0,16624	23 766	3,99
91,5 jaar	0,18918	19 815	3,69
92,5 jaar	0,20399	16 067	3,43
93,5 jaar	0,22741	12 789	3,18
94,5 jaar	0,23788	9 881	2,97
95,5 jaar	0,27018	7 530	2,74
96,5 jaar	0,28349	5 496	2,57
97,5 jaar	0,31853	3 938	2,39
98,5 jaar	0,35980	2 683	2,28

Bron: CBS.

3.2 Huishouden

Samenstelling en omvang

Particuliere huishoudens bestaan uit één of meer personen die alleen of samen in een woonruimte zijn gehuisvest en zelf in hun dagelijkse levensbehoeften voorzien. Particuliere huishoudens zijn verdeeld naar vier typen:

1. eenpersoonshuishoudens;
2. samenwonende paren: personen die – al dan niet gehuwd of in geregistreerd partnerschap – een gemeenschappelijke huishouding voeren met een vaste partner;
3. éénouders: personen die met kinderen maar zonder vaste partner wonen;
4. overigen: samenwonende personen zonder vaste partner en de bij het huishouden inwonende personen.

Het aantal huishoudens zal de komende jaren toenemen van 7,1 miljoen in 2005 tot 8,1 miljoen in 2050. Die toename komt vooral van de stijging van het aantal alleenstaanden, dat tot 2035 met een miljoen zal toenemen tot 3,5 miljoen. Het aantal paren zal weinig veranderen. Wel zullen gehuwde paren steeds meer plaats maken voor ongehuwde paren. Het aantal eenouderhuishoudens zal, net als in de afgelopen jaren, sterk blijven toenemen. Het gemiddelde aantal personen per huishouden zal dalen van 2,27 personen (2005) tot 2,09 personen. (tabel 3.12)

TABEL 3.12

Huishoudens naar type, 1 januari

	Een- persoons- huishouden	Meerpersoonshuishouden			Totaal	Gemiddelde huishoudens- grootte ¹⁾	
		met paar	w.o. niet- gehuwd	met éénouder			overig
	x 1 000					abs.	
2000	2 272	4 098	658	384	46	6 801	2,30
2001	2 307	4 116	674	396	47	6 867	2,30
2002	2 345	4 129	696	412	49	6 934	2,29
2003	2 384	4 140	714	424	48	6 996	2,28
2004	2 424	4 143	727	434	48	7 049	2,28
2005	2 449	4 149	747	444	48	7 091	2,27
2010 ²⁾	2 705	4 105	824	490	50	7 350	2,24
2020	3 110	4 116	973	554	52	7 832	2,14
2030	3 389	4 068	1 078	607	51	8 116	2,10
2040	3 480	3 949	1 141	660	50	8 138	2,09
2050	3 458	3 881	1 190	700	49	8 088	2,09

¹⁾ Exclusief bevolking in instellingen.

²⁾ Vanaf 2005 Huishoudensprognose 2003–2050.

Bron: CBS, StatLine.

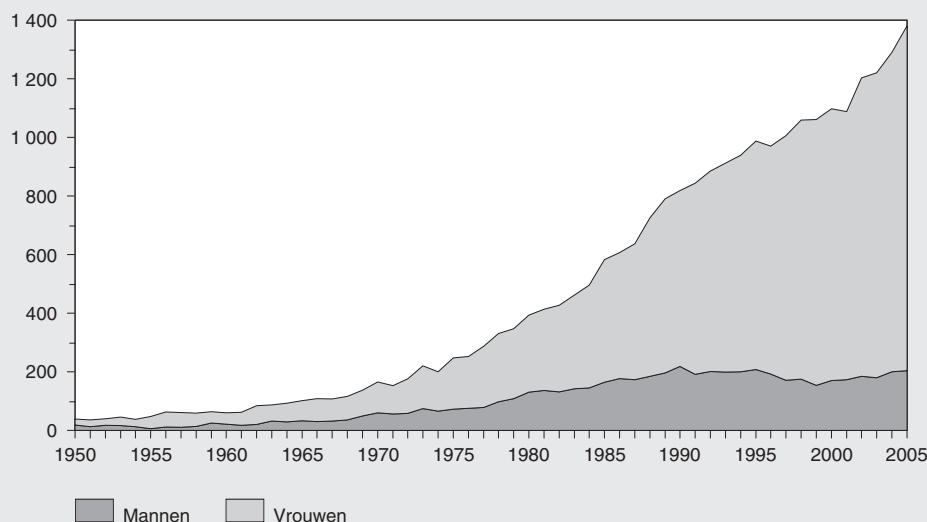
Bijna 1400 honderdplussers

Op 1 januari 2005 telde ons land 1 381 honderdplussers. In één jaar tijd is hun aantal met 91 toegenomen. Deze eeuwelingen vormen de snelst groeiende leeftijdsgroep.

Vijf van de zes honderdplussers zijn vrouw

Een halve eeuw geleden telde ons land zo'n 40 inwoners van 100 jaar of ouder. Vanaf 1960 verdubbelde dit aantal iedere tien jaar, maar rond 1990 vertraagde de toename. Dit kwam door de ongunstige ontwikkeling van het sterfterisico van mannen tussen eind jaren zestig en begin jaren tachtig. Sindsdien dalen de sterfterisico's van mannen naar verhouding sneller dan die van vrouwen. Dit heeft echter nog geen effect op de aantallen 100-plussers. In deze groep is de verhouding tussen het aantal mannen en vrouwen de afgelopen twintig jaar sterk verschoven. Momenteel is maar een op de zes 100-plussers een man.

Honderdplussers naar geslacht, 1950–2005

Bron: CBS.

Gemiddelde leeftijd blijft ruim 102 jaar

De groei van het aantal 100-plussers komt vooral door de gedaalde kans te overlijden op middelbare en 'jongbejaarde' leeftijd. Op de allerhoogste leeftijden zijn deze sterfterisico's veel minder veranderd. Er worden dus meer mensen oud, maar van hen bereiken slechts weinigen extreme ouderdom. De gemiddelde leeftijd van 100-plussers was 102,1 jaar. Dit bleef in de afgelopen eeuw vrijwel onveranderd.

Nederland heeft oudste vrouw ter wereld

Nederland behoorde in Europa lange tijd tot de koplopers in aandeel 100-plussers in de bevolking. De ontwikkeling van de sterfterisico's op hoge leeftijden is echter de afgelopen decennia naar verhouding minder gunstig geweest. Daardoor ligt dit aandeel inmiddels iets onder het Europees gemiddelde. Frankrijk telt nu het hoogste aandeel eeuwelingen en houdt ook het record van de hoogste ooit bereikte leeftijd met 122 jaar.

Joop Garssen

Uit: CBS, *Webmagazine* (27 juni 2005)

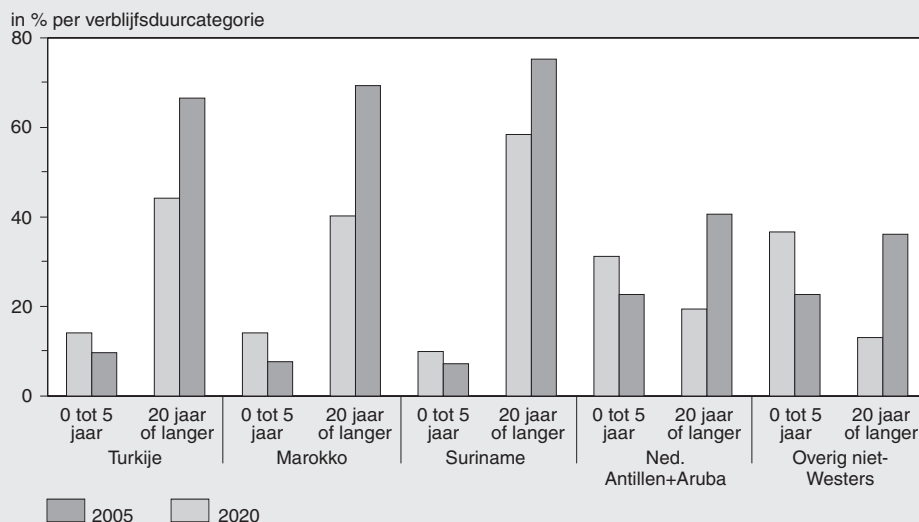
Kwart allochtonen korter dan vijf jaar in ons land

Op dit moment woont een kwart van de 1,6 miljoen eerste-generatie allochtonen korter dan vijf jaar in Nederland. Iets meer dan een derde woont hier langer dan twintig jaar. In 2020 zal meer dan de helft van de niet-westerse allochtonen hier langer dan twintig jaar wonen.

Surinamers lang in Nederland, Antillianen kort

Turken, Marokkanen en met name Surinamers wonen hier over het algemeen langer dan de andere groepen allochtonen. Dit houdt verband met de arbeidsmigratie uit Turkije en Marokko in de jaren zestig en zeventig en met immigratie van Surinamers na de onafhankelijkheid van dat land in 1975. Antillianen en Arubanen komen hier vaak voor een aantal jaren, bijvoorbeeld voor studie, en keren daarna weer terug. Onder de groep overige niet-westerse allochtonen bevinden zich veel asielzoekers die in de jaren negentig naar Nederland zijn gekomen.

Eerste-generatie allochtonen naar verblijfsduur en herkomstgroepering

Bron: CBS.

Ook veel langverblijvende westerse allochtonen

Het verblijfsduurpatroon van de eerste-generatie westerse allochtonen is anders dan van de niet-westerse allochtonen. Een kwart van de westerse allochtonen woont korter dan vijf jaar in Nederland en dat aandeel verandert de komende vijftien jaar nauwelijks. De meesten van hen komen hier een paar jaar werken, al dan niet met hun partners en kinderen. Toch verblijft ruim 40 procent van de westerse allochtonen al langer dan twintig jaar in ons land. Tien procent woont hier zelfs al langer dan vijftig jaar. Onder deze laatsten vinden we vooral mensen die in Indonesië of het voormalige Nederlands-Indië zijn geboren en in de jaren 1946–1950 naar Nederland zijn gekomen, maar ook een groot aantal Belgen en Duitsers die met Nederlanders zijn getrouwd.

Han Nicolaas

Uit: CBS, *Webmagazine* (30 mei 2005)

Flitsscheiding blijft populair

In 2004 zijn 5 duizend huwelijken geëindigd in een flitsscheiding. Dit is een lichte stijging ten opzichte van 2003. In de voorgaande jaren was de stijging sterker, van minder dan duizend flitsscheidingen in 2001 naar 4,1 duizend in 2002 en 4,8 duizend in 2003. Bij ruim de helft van de flitsscheidingen in 2004 waren kinderen betrokken.

Aantal huwelijksontbindingen stabiel

Het totaal aantal echtscheidingen is gedaald van 37 duizend in 2001 tot 32 duizend in 2004. Door de toename van het aantal flitsscheidingen is het totaal aantal huwelijken dat is ontbonden de afgelopen jaren ongeveer gelijk gebleven. De flitsscheiding is dus een serieus alternatief voor de formele echtscheiding.

Aantal partnerschappen blijft toenemen

De mogelijkheid tot flitsscheiding bestaat vanaf 1 april 2001. Sinds die tijd is het aantal partnerschapsregistraties flink toegenomen, van 3 duizend in 2001 tot ruim 11 duizend in 2004. Vooral het aantal partnerschappen tussen een man en een vrouw is fors gestegen.

In ongeveer de helft van de partnerschapsregistraties gaat het om omzettingen van een huwelijk naar een partnerschap. De flitsscheiding is een snelle procedure. Ongeveer 60 procent is de maand na de omzetting ontbonden, ongeveer 75 procent is na drie maanden ontbonden en 90 procent na een jaar.

Echtscheidingen en flitsscheidingen

Bron: CBS.

Flitsscheidingen en kinderen

Een flitsscheiding is niet alleen mogelijk voor paren zonder kinderen. In 2004 had meer dan de helft van de flitsscheidende vrouwen thuiswonende kinderen. Bij de echtscheidende vrouwen was dit ruim zeven op de tien. Flitsscheiders zijn dus wat vaker kinderloos dan echtscheiders. Toch maakten in 2004 ruim 4,5 duizend nog thuiswonende kinderen een flitsscheiding mee.

Mila van Huis

Uit: CBS, *Webmagazine* (23 mei 2005)

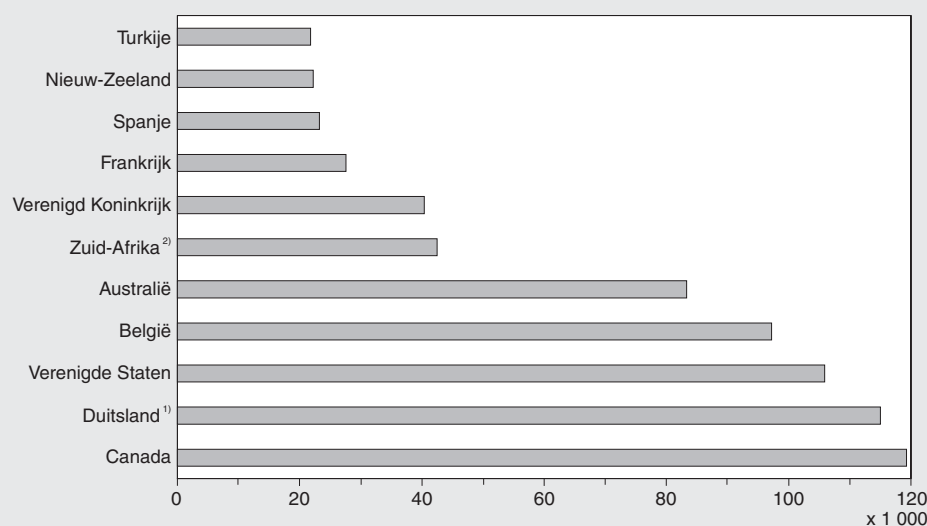
Hoogste aantal emigranten sinds 1954

In 2004 zijn 49 duizend mensen die in Nederland zijn geboren in het buitenland gaan wonen. Dit aantal is sinds 1954 niet zo hoog geweest. De meeste Nederlandse emigranten gaan naar Duitsland en België.

Werk of partner

In 2003 emigreerden 7,2 duizend in Nederland geboren mensen naar België en 6,2 duizend naar Duitsland. Werk en relatievorming zijn de belangrijkste redenen om te vertrekken. Andere motieven om in België of Duitsland te gaan wonen zijn gunstiger belastingtarieven en lagere huizenprijzen. Naar het Verenigd Koninkrijk vertrokken in 2003 3,0 duizend Nederlanders, naar Frankrijk en Spanje 2,1 duizend. Deze laatste landen zijn vooral bij ouderen een populaire bestemming.

Nederlanders die wonen in het buitenland

¹⁾ Bron: Eurostat.

²⁾ Schatting Nederlandse ambassade.

Bron: CBS.

Emigratie en conjunctuur

Er is een samenhang tussen buitenlandse emigratie en economische conjunctuur. In perioden van sterke economische groei, zoals rond het eind van de jaren negentig, bereikte de immigratie een hoogtepunt. Het gaat hierbij om de terugkeer van mensen die eerder uit Nederland waren vertrokken. De emigratie was in de late jaren negentig juist laag in vergelijking met de jaren daarvoor.

Australië en Canada

In 2001 woonden er ruim 700 duizend Nederlanders in de andere OESO-landen. Canada, de Verenigde Staten en Australië tellen met Duitsland en België de meeste Nederlandse emigranten. Turkije valt net buiten de toptien van belangrijkste emigratielanden. De emigratie naar Turkije heeft een ander karakter dan die naar de andere landen. Het gaat hier voornamelijk om in Nederland geboren mensen met een Turkse achtergrond die zich in Turkije hebben gevestigd.

Arno Sprangers en Han Nicolaas

Uit: CBS, *Webmagazine* (7 maart 2005)

2050: meer alleenstaanden, minder paren

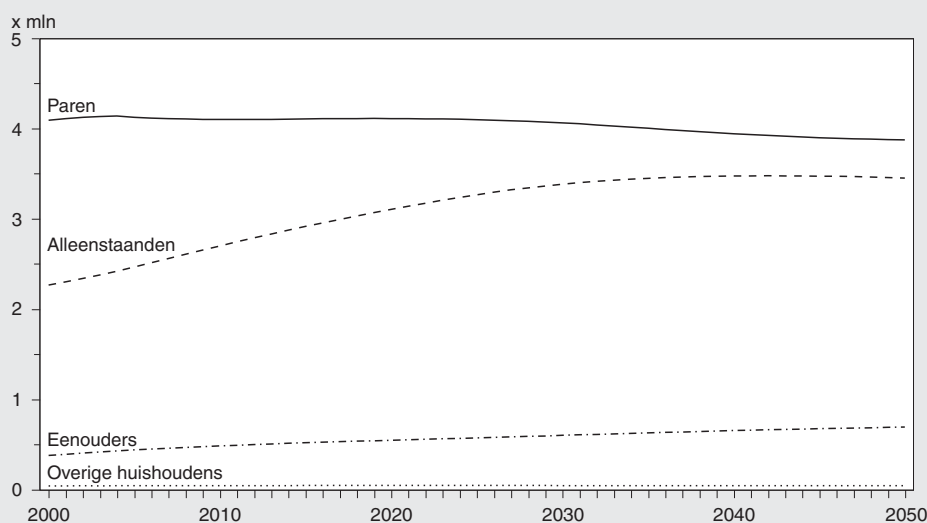
Tussen 2005 en 2035 zal het aantal huishoudens toenemen van 7,1 miljoen naar 8,2 miljoen. Daarna zal het aantal huishoudens licht dalen, tot 8,1 miljoen in 2050. De groei van het aantal huishoudens zal zich vooral voordoen bij alleenstaanden. Om die reden daalt de gemiddelde huishoudengrootte van 2,3 in 2005 tot 2,1 in 2035.

Forse toename aantal alleenstaanden

Tot 2035 komen er bijna 1 miljoen alleenstaanden bij, vrijwel evenveel mannen als vrouwen. Nadien blijft het aantal alleenstaanden staan op 3,5 miljoen.

Voor de toename van het aantal alleenstaanden zijn diverse verklaringen. De eerste is dat jongeren vaker een tijdje op zichzelf blijven wonen, terwijl ook ouderen langer zelfstandig blijven wonen. Bovendien leidt de verwachte stijging van het aantal ongehuwd samenwonenden op den duur tot meer alleenstaanden. Samenwoonrelaties worden namelijk vaker verbroken dan relaties van gehuwde stellen. De vergrijzing is de derde belangrijke oorzaak van de toekomstige groei van het aantal alleenstaanden. Zo zal het aantal alleenstaanden van 75 jaar of ouder verdubbelen van 450 duizend in 2005 tot 920 duizend in 2050.

Huishoudens naar type

Bron: CBS.

Minder paren met kinderen

Het aantal paren zal dalen van 4,1 miljoen in 2005 naar 3,9 miljoen in 2050. Het betreft vooral paren met kinderen. Het aantal paren zonder kinderen neemt tussen 2005 en 2050 juist toe van 2,0 miljoen naar 2,1 miljoen.

Meer eenoudergezinnen

De komende decennia zal een forse toename te zien geven van het aantal eenouders. In 2050 zullen er 700 duizend eenoudergezinnen zijn, 250 duizend meer dan in 2005. Eenoudergezinnen met één kind komen het meest voor.

Han Nicolaas

Uit: CBS, *Webmagazine* (21 februari 2005)

Iedere dag 30 inwoners minder in 2040

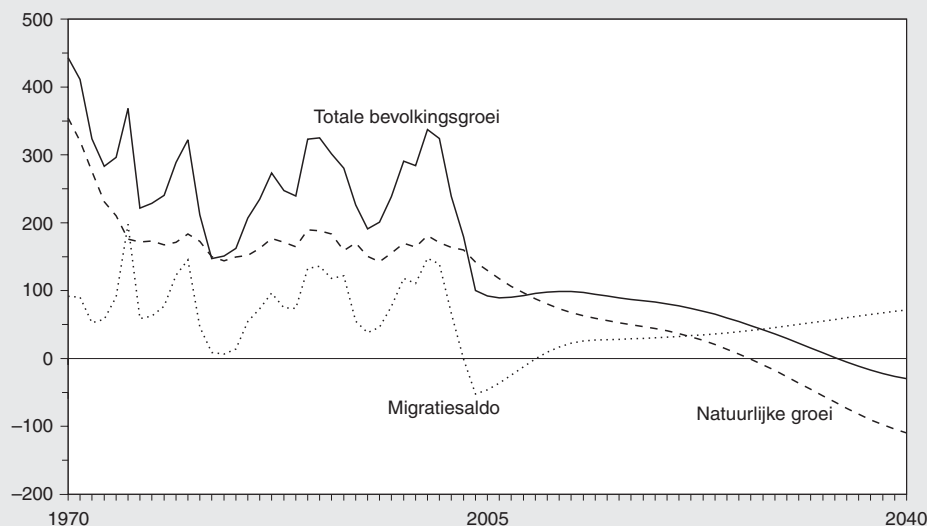
Het inwonertal van Nederland neemt nog toe, maar het groeitempo is relatief laag. In 2005 zal de bevolking gemiddeld per dag met 92 inwoners groeien. In 1970 kwamen er nog 443 inwoners per dag bij. In 2040 zal het inwonertal afnemen met zo'n 30 personen per dag.

Migratie niet meer motor bevolkingsgroei

Sinds 2003 is de migratie als motor achter de bevolkingsgroei weggevallen. De teruggelopen werkgelegenheid en minder gunstige economische situatie speelden hierbij een belangrijke rol. Ook in 2005 zullen naar verwachting meer mensen vertrekken dan zich hier vestigen. Dagelijks zal Nederland door migratie 46 inwoners verliezen.

Toch neemt het inwonertal in 2005 nog iets toe, met gemiddeld 92 inwoners per dag. Dit komt doordat nog steeds meer kinderen worden geboren dan er mensen overlijden. In de toekomst zal dit veranderen. In 2027 zal het aantal overledenen voor het eerst het aantal geboorten overtreffen.

Bevolkingsontwikkeling per dag, 1970-2040

Bron: CBS.

Wat brengen de komende 35 jaar?

Als we 35 jaar vooruit kijken, zien we een belangrijke omslag. Terwijl er in 2005 nog elke dag 92 mensen bij komen, is er in 2040 sprake van een afname met 30 personen per dag. Dat komt vooral doordat meer mensen overlijden. Sterfte is tegen die tijd de bepalende factor in de bevolkingsontwikkeling. Het verschil tussen het aantal sterfgevallen en het aantal geboorten zorgt in 2040 voor een afname van 110 inwoners per dag.

Migratie zal weer positieve bijdrage leveren

Hoewel het migratiesaldo binnen een aantal jaren weer zal oplopen, kan dat niet voorkomen dat de bevolking gaat krimpen. Omdat Nederland weer 'immigratieland' wordt, komen er in 2040 per saldo 72 inwoners per dag bij. Deze toename blijft echter achter bij de natuurlijke afname. De omslag van groei naar krimp van de bevolking zal in 2035 beginnen.

Jan Latten (CBS) en Bas Hamers (UvA)

Uit: CBS, *Webmagazine* (11 april 2005)

Meer 50-plussers aan het werk

Het aantal werkzame 50-plussers is in de periode 1992–2004 bijna verdubbeld. Het aandeel ouderen in de werkzame beroepsbevolking steeg van 14 naar ruim 22 procent. Deels komt dat door de vergrijzing. Daarnaast hebben ouderen ook vaker een baan.

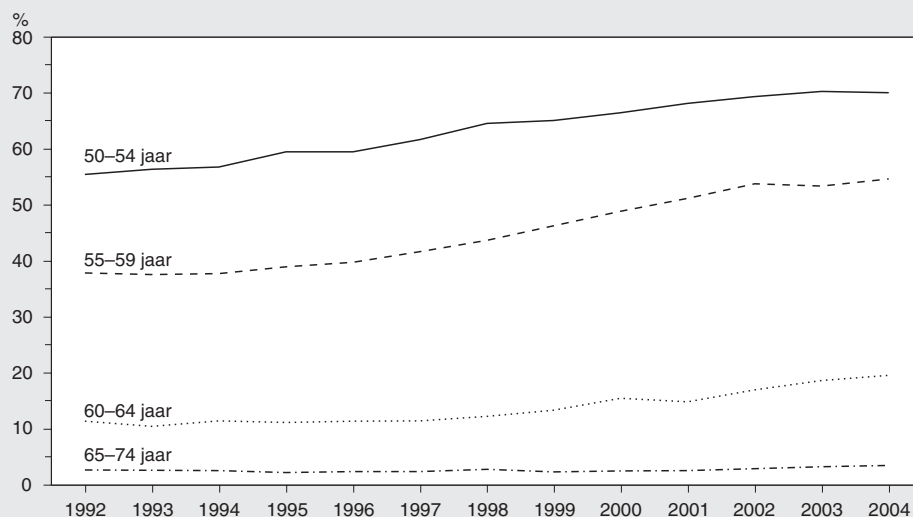
Arbeidsdeelname ouderen sterk gestegen

Tussen 1992 en 2004 is in alle leeftijdsgroepen van ouderen de arbeidsdeelname toegenomen. In 2004 werkte van de 50–54-jarigen 70 procent. Van de 55–59-jarigen was dat bijna 55 procent. Onder de 60-plussers ligt de arbeidsdeelname een stuk lager: van de 60–64-jarigen had nog zo'n 20 procent een baan.

Een op de drie werkzame ouderen is vrouw

De arbeidsdeelname van oudere mannen is nog steeds beduidend hoger dan die van oudere vrouwen. Wel is de arbeidsdeelname bij oudere vrouwen relatief sterk toegenomen. De sterkste groei vond plaats bij de 50–54-jarigen: een toename van 25 procentpunt. In 1992 was een op de vier werkende ouderen een vrouw, in 2004 is dat een op de drie.

Arbeidsdeelname 50-plussers

Bron: CBS.

Arbeidsduur daalt vanaf 60 jaar

Gemiddeld wijkt de arbeidsduur van ouderen nauwelijks af van die van de totale werkzame bevolking. Binnen de groep 50-plussers bestaan wel grote verschillen naar leeftijd. Het aandeel ouderen dat in deeltijd werkt, neemt fors toe vanaf 60 jaar.

Ouderen vaker zelfstandige

Ouderen werken naar verhouding vaak als zelfstandige. Was 12 procent van alle werkzame personen in 2004 een zelfstandige, van de 50–74-jarigen was dat 18 procent. Van de werkzame 65-plussers was zelfs 60 procent zelfstandig ondernemer. Het gaat daarbij veelal om landbouwers en winkeliers.

Hendrika Lautenbach en Henk-Jan Dirven

Uit: CBS, *Webmagazine* (9 mei 2005)

4 Inkomens en consumptie

4.1 Inkomens

Inkomens van huishoudens

Tabel 4.1 geeft een overzicht van het gemiddelde inkomen van huishoudens naar type huishoudens (2003).

TABEL 4.1
Gemiddeld inkomen van huishoudens, 2003*

	Aantal huishoudens	Per huishouden:			
		personen	personen met inkomen	bruto inkomen	besteedbaar inkomen
		x 1 000	aantal	1 000 euro	
Totaal particulier huishouden	6 965	2,3	1,7	46,9	28,0
Eenpersoonshuishouden	2 351	1,0	1,0	25,9	16,4
Alleenstaande man	1 067	1,0	1,0	29,2	17,1
Alleenstaande vrouw	1 284	1,0	1,0	23,2	15,9
Meerpersoonshuishouden	4 615	2,9	2,1	57,6	34,0
(Echt)paar, zonder kinderen	1 993	2,0	1,8	52,2	31,8
(Echt)paar, uitsluitend minderjarige kind.	1 348	3,9	1,9	62,3	34,5
(Echt)paar, minstens één meerderjarig kind	625	3,8	3,2	79,3	45,7
Eenouderg., uitsluitend minderjarige kinderen	244	2,6	1,2	26,2	18,5
Eenouderg., minstens één meerderjarig kind	195	2,4	2,2	46,7	30,1
Overig meerpersoonshuishouden	209	3,8	2,6	61,6	37,9

Bron: CBS.

Werknemersinkomens

Tabel 4.2 geeft het beeld van de lonen en de arbeidsvoorwaarden van voltijdwerknemers. Tabel 4.3 geeft de verdeling van het bruto jaarloon naar leeftijd, geslacht, bedrijfstak en dienstverband (2004).

TABEL 4.2
Lonen en arbeidsduur van voltijdwerknemers naar leeftijd en geslacht, 2004*

		Maandloon ²⁾	Jaarloon ²⁾	Arbeidsduur per week ¹⁾	Vakantiedagen	Adv-dagen
		euro	euro	uur	dag	
Totaal	25 tot 45 jaar	2 123	28 660	41,3	21,2	2,8
	45 tot 65 jaar	2 454	33 610	41,3	22,9	2,7
	65 jaar en ouder	1 161	14 720		15,4	1,4
Mannen	25 tot 45 jaar	2 546	34 560	43,5	23,2	4,0
	45 tot 65 jaar	3 045	41 890	43,8	25,0	3,8
	65 jaar en ouder	1 273	16 120		15,9	1,6
Vrouwen	25 tot 45 jaar	1 630	21 790	31,4	18,7	1,3
	45 tot 65 jaar	1 595	21 570	29,6	19,9	1,0
	65 jaar en ouder	827	10 550		14,0	0,8

¹⁾ Inclusief overwerk.

²⁾ Inclusief bijzondere beloningen.

Bron: CBS.

TABEL 4.3

Jaarlonen van werknemers naar leeftijd en geslacht, bedrijfstak en dienstverband, 2004*

	euro	Jaarloon ¹⁾ (x 1 000 euro)					
		0 tot 10	10 tot 20	20 tot 30	30 tot 40	40 tot 50	50 en meer
Totaal	27 370	20	19	24	19	10	10
Geslacht							
Mannen	33 700	14	10	23	25	14	16
Vrouwen	19 560	27	30	25	12	4	3
Leeftijd							
25 tot 45 jaar	28 660	12	18	29	23	10	9
45 tot 65 jaar	33 610	12	17	20	21	14	17
65 jaar en ouder	14 720	55	24	10	5	3	4
Dienstverband							
Voltijdwerknemers	38 190	1	8	28	29	16	17
Deeltijdwerknemers	18 810	26	35	23	10	4	2
Flexibele werknemers	5 630	83	12	4	1	0	0
Bedrijfstak							
01-05 Landbouw en visserij	21 450	26	21	31	14	5	4
10-14 Delfstoffenwinning	57 990	2	4	9	15	20	51
15-37 Industrie	32 450	7	15	29	26	12	12
40-41 Openbare voorzieningsbedrijven	44 900	1	4	10	29	28	28
45 Bouwnijverheid	32 770	6	9	23	41	13	8
50-52 Handel	21 510	32	21	23	12	6	6
66 Horeca	11 500	55	23	16	4	1	1
60-64 Vervoer, opslag en communicatie	29 590	15	14	25	27	10	9
65-67 Financiële instellingen	42 850	5	12	20	20	15	28
70-74 Zakelijke dienstverlening	26 670	29	16	19	15	9	12
75 Openbaar bestuur	36 280	3	11	23	29	19	16
80 Onderwijs	31 450	9	16	26	20	16	13
85 Gezondheids- en welzijnszorg	22 570	19	31	27	14	5	4
90-93 Cultuur en overige dienstverlening	23 750	26	24	21	15	8	8

¹⁾ Inclusief bijzondere beloningen.

Bron: CBS.

4.2 Besparingen

Besparingen zijn het saldo van het beschikbaar inkomen en de consumptieve bestedingen. De gezinsbesparingen worden veelal onderscheiden in drie vormen: gezinsbesparingen bij spaarinstellingen, gezinsbesparingen in de vorm van pensioen- en levensverzekeringen en de overige gezinsbesparingen. (tabel 4.4)

De gezinsbesparingen zijn gevormd uit het spaarverschil plus de bijgeschreven rente. Het spaarverschil is gelijk aan de stortingen van gezinnen op spaarrekeningen vermindert met de terugbetalingen. Afgezien van correcties en statistische verschillen neemt het spaartegoed toe met de besparingen. In 2003 zijn de spaartegoeden met bijna 17 miljard euro toegenomen. In tabel 4.5 wordt het onderscheid gemaakt tussen een aantal spaarvormen.

TABEL 4.4

Spaartegoeden

	2001	2002	2003	2004
	mln euro			
Spaartegoed per ultimo vorige periode	134 245	152 887	167 766	185 094
Stortingen	121 290	91 283	100 863	97 964
Terugbetalingen	105 969	82 206	88 957	87 282
Spaarverschil	15 321	9 077	11 906	10 682
Bijgeschreven rente	3 269	3 500	4 123	3 570
Besparingen	18 590	12 577	16 029	14 252
Correcties c.q. statistische verschillen	53	2 302	1 299	2 372
Spaartegoed, 31 december	152 887	167 766	185 094	201 718

Bron: CBS.

TABEL 4.5

Spaartegoeden naar spaarvorm

	2002	2003	2004
	mln euro		
Spaarvormen met opzegtermijn	143 162	165 076	181 341
Spaarvormen met vaste termijn	24 604	20 018	20 377
Totaal	167 766	185 094	201 718
w.v.			
Volgens de Wet Bedrijfspaarregelingen 1994	8 779	4 429	4 556
w.o.			
spaarloonrekeningen	5 970	3 750	4 488
overige bedrijfspaarrekeningen	2 808	679	68
Elektronische spaarvormen		66 259	79 975
w.o.			
Internetsparen		42 595	58 383
telefonische spaarrekening		23 664	21 592

Bron: CBS.

Bedrijfsparen

Per 1 januari 2003 is de wetgeving over bedrijfsparen aangepast. De winstdelingsregeling en de premiespaarregeling zijn afgeschaft en de spaarloonregeling aangepast. Het bedrag dat jaarlijks in 2003 maximaal belastingvrij kon worden gespaard, is verlaagd van 788 euro tot 613 euro. De animo voor het bedrijfsparen verminderde meteen, en in 2003 is het aantal deelnemers aan de spaarloonregeling voor het eerst sinds 1994 afgenomen. In 2004 is het aantal spaarders opnieuw achteruitgegaan.

TABEL 4.6

Samenstelling en wijzigingen bij de bedrijfsspaarregelingen ¹⁾

	2001	2003	2004
	mln euro		
Bedrijfsspaarregelingen op 1 januari	8 106	8 778	4 474
Stortingen	2 834	1 474	1 382
Terugbetalingen	2 331	5 860	1 336
w.v.			
deblokkeringen	1 416	4 514	1 184
vrijgekomen bedragen	915	1 346	152
Ontvangen rente	172	37	36
Besparingen	675	-4 349	82
Bedrijfsspaarregelingen op 31 december	8 779	4 429	4 556
Verdeling naar soort bedrijfsspaarregeling in 2004			
		mln euro	x 1 000
Spaarloonregelingen		4 488	3 786
Overige bedrijfsspaarrekeningen		68	258
Totaal		4 556	4 044

¹⁾ Volgens de Wet bedrijfsspaarregelingen 1994.

Bron: CBS.

4.3 Onroerend goed en duurzame consumptiegoederen

Onroerend goed

Het onroerend goed in ons land heeft op 1 januari 2005 een waarde van 1 716 miljard euro. De woningvoorraad op dat moment bestaat uit 6,9 miljoen woningen met een totale waarde van ruim 1 360 miljard euro. De overige onroerende goederen hebben een waarde van bijna 350 miljard euro. (tabel 4.7)

Het gaat om de overige onroerendgoedzaken waarin in hoofdzaak bedrijfsmatige activiteiten worden uitgevoerd, zoals boerderijen, hotels, pensions, verpleeghuizen, gevangenissen, woonwinkelpanden en ongebouwde terreinen.

Woningvoorraad

Tabel 4.8 verschaft inzicht in de woningvoorraad per provincie. De gemiddeld goedkoopste woningen staan in Groningen (142 duizend euro), in Friesland (158 duizend euro) en in Zeeland (162 duizend euro). De duurste woningen staan in de provincie Utrecht (234 duizend euro) en Noord-Brabant (229 duizend euro). Gemiddeld heeft een woning in Nederland een waarde van 202 duizend euro.

Voor de bepaling van de gemiddelde woningwaarde is geen gebruik gemaakt van alle WOZ-objecten die als woning zijn getypeerd. De Wet WOZ onderscheidt drie categorieën woningen, te weten 1. woningen dienen tot hoofdverblijf, 2. woningen met praktijkruimte en 3. recreatiewoningen en garageboxen. Om een zo zuiver mogelijk beeld van de woningmarkt te geven is deze laatste categorie bij het bepalen van de gemiddelde woningwaarde buiten beschouwing gelaten.

TABEL 4.7

Waarde onroerende zaken naar type object en provincie

	Totaal onroerende zaken	w.v.	
		Woningen	Niet-woningen
	mln euro		
2003*	1 212 840	901 359	311 481
2004*	1 232 609	912 805	319 805
2005*	1 715 580	1 366 045	349 535
Groningen	46 732	34 900	11 832
Friesland	50 997	40 678	10 319
Drenthe	41 061	33 946	7 115
Overijssel	101 697	81 426	20 271
Flevoland	31 229	24 886	6 343
Gelderland	208 463	171 666	36 796
Utrecht	137 169	110 691	26 478
Noord-Holland	321 131	255 530	65 601
Zuid-Holland	361 867	281 561	80 306
Zeeland	35 733	28 284	7 448
Noord-Brabant	270 588	216 055	54 533
Limburg	108 914	86 422	22 492

Bron: CBS.

TABEL 4.8

Gemiddelde woningwaarde per provincie

	2003	2004	2005
	1 000 euro		
Nederland	133	134	202
Groningen	88	89	142
Friesland	101	102	158
Drenthe	117	118	178
Overijssel	121	122	187
Flevoland	116	118	181
Gelderland	146	147	223
Utrecht	161	161	234
Noord-Holland	145	146	223
Zuid-Holland	121	122	187
Zeeland	103	103	162
Noord-Brabant	147	148	229
Limburg	133	133	180

Bron: CBS.

Motorvoertuigen

Tabel 4.9 geeft nadere informatie over het motorvoertuigenpark. Ruim 9,5 miljoen motorvoertuigen staan er op 1 januari 2005 geregistreerd. Het aantal personenauto's nam ten opzichte van het voorgaande jaar toe met 84 duizend, het aantal bedrijfsauto's met 28 duizend, het aantal motorrijtuigen met 20 duizend. De gegevens hebben betrekking op de omvang het Nederlandse motorvoertuigenpark per 1 januari. De cijfers zijn gebaseerd op de kentekenregistratie van RDW Centrum voor voertuigtechniek en informatie (RDW). Met behulp van deze registratie zijn tellingen gemaakt van alle voertuigen met actuele, houderschapsplichtige kentekens die op 1 januari in het kentekenbestand voorkwamen.

TABEL 4.9 *Actief park van motorvoertuigen, 1 januari*

	2002	2003	2004	2005
	x 1 000			
Motorvoertuigen, totaal ¹⁾	8 168	8 388	9 324	9 522
Personenauto's	6 711	6 855	6 908	6 992
Bedrijfsauto's	997	1 039	1 070	1 098
w.o.				
Vracht- en bestelauto's	881	917	946	971
Trekkers (voor oplegger)	62	63	63	65
Speciale voertuigen ²⁾	43	47	49	51
Autobussen	11	11	11	11
Motor tweewielers	461	494	517	537

¹⁾ Totaal 2005 inclusief aanhangers en opleggers.

²⁾ Bedrijfsauto's voor bijzondere doeleinden zoals brandweerauto's, reinigingsauto's takelauto's enz.

Bron: CBS.

TABEL 4.10 *Motorvoertuigen per provincie, 1 januari 2005*

	Alle motor- voertuigen	Personenauto's	Bedrijfsauto's	Motorfietsen
	x 1 000			
Nederland	9 522	6 992	1 993	537
Groningen	328	231	77	20
Friesland	385	262	100	24
Drenthe	318	217	80	21
Overijssel	667	469	155	43
Flevoland	294	229	54	11
Gelderland	1 200	861	265	74
Utrecht	701	533	132	36
Noord-Holland	1 350	1 015	253	81
Zuid-Holland	1 796	1 359	350	87
Zeeland	232	166	51	14
Noord-Brabant	1 577	1 145	346	86
Limburg	673	504	129	40

Bron: CBS.

TABEL 4.11 *Verkochte nieuwe motorvoertuigen*

	2001	2002	2003	2004
Motorvoertuigen, totaal	750 763	718 657	687 695	705 192
Personenauto's	530 287	510 744	488 977	483 885
Bedrijfsauto's	101 461	95 537	90 992	101 871
Bestelauto's	83 792	80 727	77 045	86 787
Vrachtauto's	7 682	6 633	5 790	5 819
Trekkers	8 596	6 968	6 735	7 951
Autobussen	844	695	878	933
Speciale voertuigen	539	508	541	380
Motor tweewielers	17 562	16 845	16 737	17 566

Bron: CBS.

Tabel 4.10 geeft het aantal personenauto's en andere motorvoertuigen per provincie. Personenauto's zijn motorvoertuigen ingericht voor het vervoer van ten hoogste acht passagiers (exclusief de bestuurder). Bedrijfsauto's zijn bestelauto's, vrachtauto's, trekkers, autobussen en dergelijke. Tot de motortweewielers worden gerekend motorrijwielen, scooters, motorcarriers en motorinvalidewagens met een motorrijwielkentekenbewijs. Tabel 4.11 geeft het aantal verkochte nieuwe motorvoertuigen.

Duurzame consumptiegoederen

In tabel 4.12 zijn gegevens opgenomen over het bezit van een aantal duurzame consumptiegoederen. De gegevens komen uit het Sociaal-economisch panelonderzoek, uit het Permanent onderzoek leefsituatie en uit het Budgetonderzoek. Het onderzoek wordt gehouden onder een steekproef van particuliere huishoudens. De kleurentelevisie, de magnetron, de videorecorder en de cd-speler zijn inmiddels gemeengoed. Driekwart van de huishoudens heeft een auto. In 2004 hebben zeven op de tien huishoudens een computer, drie op de tien huishoudens bezitten een cd-(re)writer en een dvd-speler. Hoogopgeleiden bezitten deze goederen vaker dan laagopgeleiden (tabel 4.12)

TABEL 4.12

Bezit duurzame goederen naar opleidingsniveau, 2003

	Totaal	w.v.		
		lager onderwijs	middelbaar onderwijs	hoger onderwijs
	% van alle huishoudens per categorie			
Magnetronoven	81	81	85	76
Vaatwasmachine	44	36	44	52
Wasdroger	60	63	63	55
Kleurentelevisie	98	98	98	98
Videorecorder	82	81	83	83
Videocamera	24	21	24	27
Home- en/of personal computer	71	57	78	90
Tv-spelcomputer	15	17	16	13
Compact disc-speler	92	87	93	95
DVD-speler	27	25	28	29
CD-(re)writer	31	24	33	37
Auto	76	67	79	80
Tourcaravan, vouwwagen	10	8	11	11
Stacaravan	2	3	2	1
Tweede woning, vakantiehuisje of -bungalow	3	2	1	5

¹⁾ 2000.

Bron: CBS.

4.4 Consumptief krediet

Consumptieve kredieten zijn leningen die zijn bestemd voor de aanschaf van consumptiegoederen en diensten. Zij zijn niet bestemd voor de financiering van de aankoop van goederen of diensten die in het bedrijf of beroep van de betrokkene worden gebruikt en ook niet bedoeld voor de financiering van beleggingen of de eigen woning. Het consumptief krediet wordt onderscheiden in aflopend krediet, doorlopend krediet, spaarleenkrediet en krediet via *creditcards*. De begripsomschrijving luidt als volgt:

TABEL 4.13

Consumptief krediet

	2002	2003	2004*
	mln euro		
Debiteurensaldo, 1 januari	15 938	16 595	17 324
Verstrekt krediet	10 364	10 455	10 403
w.v. door:			
Gemeentelijke kredietbanken	103	85	91
Banken en Creditcardorganisaties	6 184	6 363	6 814
Financieringsmaatschappijen	3 604	3 550	3 070
w.o.			
dochters van banken	1 663	1 594	1 453
autodealers	556	639	493
overige financieringsmaatschappijen	1 385	1 317	1 124
Postorderbedrijven	474	456	428
naar kredietvorm:			
aflopend krediet	1 167	1 132	968
doorlopend krediet	6 461	6 377	6 325
spaar- / leenkrediet	248	326	217
creditcard krediet	2 488	2 620	2 894
Rente en kosten	1 480	1 525	1 545
Aflossingen	11 187	11 251	11 398
Debiteurensaldo einde periode	16 595	17 324	17 874
w.v. bij:			
Gemeentelijke kredietbanken	248	198	183
Banken en Creditcardorganisaties	7 875	8 392	9 122
Financieringsmaatschappijen	7 943	8 158	7 987
w.o.			
dochters van banken	4 654	4 703	4 562
autodealers	898	1 056	1 065
overige financieringsmaatschappijen	2 391	2 399	2 360
Postorderbedrijven	530	575	582
naar kredietvorm:			
aflopend krediet	2 634	2 509	2 384
doorlopend krediet	11 698	12 429	13 134
spaar- / leenkrediet	1 443	1 395	1 243
creditcard krediet	820	992	1 114
Totaal van de toegezegde limieten	28 781	30 244	32 012
Overtrekkingen op betaalrekeningen	6 277	6 450	6 898
Aantal uitstaande contracten			
aflopend krediet	608	463	430
Aantal toegezegde limieten (ultimo)	10 097	9 803	10 146
Overtrekkingen op betaalrekeningen	2 917	3 100	2 902

Bron: CBS.

- het aflopend krediet: het krediet vermeerderd met de kredietvergoeding, wordt in doorgaans maandelijkse termijnen afgelost. Hiertoe worden gerekend: persoonlijke leningen, huurkoop en afbetaling en financieringskredieten;
- doorlopend krediet: met de kredietnemer wordt een bepaald grensbedrag overeengekomen, tot welk bedrag de kredietnemer naar behoefte geld kan opnemen of consumptiegoederen kan aanschaffen. De kredietnemer lost periodiek een (vast) bedrag af, de rente wordt periodiek in rekening gebracht. Tot het doorlopend krediet worden ook gerekend de kredietverlening met *private label cards*, klantenkaarten en winkelpassen;
- spaar-/leenkrediet: een vorm van aflopend of doorlopend krediet waarbij de aflossing plaatsvindt bij uitkering van een spaarverzekering of een beleggingsdepot;
- *creditcards* met kredietfaciliteiten: *cards* waarmee geld kan worden opgenomen of goederen kunnen worden gekocht en waarbij een kredietovereenkomst is afgesloten tot een bepaalde limiet. Buiten beschouwing worden gelaten de *cards* die gekoppeld zijn aan een betaalrekening en waarvan de opgenomen bedragen periodiek ten laste van die betaalrekening worden gebracht;
- krediet op betaalrekeningen: de debetstanden op de laatste dag van de maand op particuliere betaalrekeningen inclusief rekening-courant krediet.

Consumenten waren ook in 2004 terughoudend met lenen. De consumptieve kredietverstrekking bleef met 10,4 miljard euro op het niveau van voorgaande jaren. Banken en *creditcard*organisaties hebben een groter aandeel gekregen in de kredietverstrekking aan consumenten, de rol van financieringsmaatschappijen nam af.

Consumentenvertrouwen hoge inkomens en jongeren het hoogst

Het CBS meet sinds 1986 elke maand het vertrouwen van consumenten in de Nederlandse economie. Er waren in de afgelopen twintig jaar gemiddeld iets meer pessimisten dan optimisten onder de consumenten. In het oordeel over het economisch klimaat overstemden de pessimisten de optimisten. Wat de eigen financiën betreft, waren er juist meer optimisten dan pessimisten. Ook over het doen van grote aankopen waren de optimisten de laatste twintig jaar gemiddeld in de meerderheid.

Hoogste inkomens minst negatief

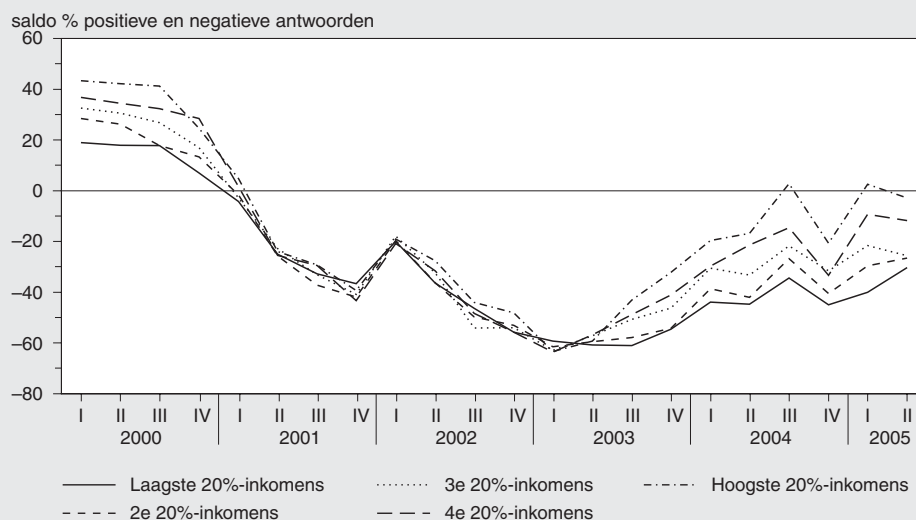
Het vertrouwen van consumenten hangt sterk af van inkomen, leeftijd en geslacht. Zo kwam het vertrouwen van consumenten in de hoogste 20-procentinkomensgroep in het tweede kwartaal van 2005 uit op -3. Dit was gemiddeld over alle consumenten -21. Ook jongeren (18-24 jaar) en mannen waren minder negatief dan gemiddeld over de economie. Negatiever dan gemiddeld was het vertrouwen in de economie van de laagste 20-procentinkomensgroep, ouderen boven de 65 jaar en vrouwen. Het vertrouwen van de laagste 20-procentinkomensgroep was -32.

Mannen hadden in het tweede kwartaal van 2005 aanzienlijk meer vertrouwen in de economie dan vrouwen, jongeren meer dan ouderen en hoge inkomens meer dan lage inkomens. Dit beeld is ook in eerdere kwartalen zichtbaar.

Karlijn Bakker

Uit: CBS, *Webmagazine* (15 augustus)

Oordeel economisch klimaat naar inkomensgroep

Bron: CBS.

Minder geld om te sparen?

In de afgelopen jaren is het spaartegoed van huishoudens fors toegenomen. Het lijkt er echter op dat huishoudens in de loop van 2004 minder zijn gaan sparen.

Spaarpot steeds voller

Per saldo storten huishoudens meer op een spaarrekening dan ze ervan opnemen. Vooral in 2001 hebben huishoudens veel gespaard. Hiervoor is een aantal mogelijke oorzaken te noemen. In 2001 trok nieuwe belastingwetgeving de fiscale behandeling van spaargelden en aandelen gelijk. Huishoudens hebben daardoor veel geld uit fiscale beleggingsfondsen overgeheveld naar spaarrekeningen. De nieuwe wetgeving leidde ook tot een lastenverlichting voor de circa 7 miljoen huishoudens in Nederland. Verder stortten in 2001 de aandelenbeurzen in. Dat kan voor huishoudens aanleiding geweest zijn om over te stappen van beleggen naar het veiligere sparen.

Aanhoudende spaarzin

Ook na 2001 hield de spaarzin aan. In 2002 is weliswaar minder gespaard dan een jaar eerder, maar nog altijd veel meer dan eind jaren negentig. In de loop van 2004 lijkt echter een vermindering van de besparingen op gang te zijn gekomen.

In de loop van 2001 groeide het aantal huishoudens dat naar eigen zeggen aan het einde van de maand een beetje geld overhield. De groep die net rond kwam werd kleiner. Deze ontwikkeling ligt in lijn met de lastenverlichting voor huishoudens in 2001.

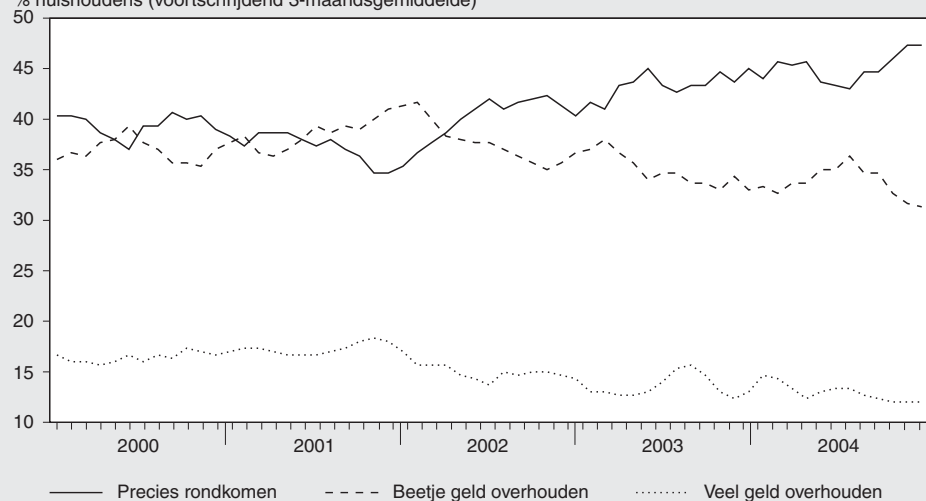
Vanaf 2002 echter is de groep huishoudens die naar eigen zeggen geld overhield kleiner geworden en het aantal huishoudens dat net rond kwam groter. In de tweede helft van 2004 versnelde deze ontwikkeling. De verminderde besparingen in de tweede helft van 2004 kunnen samenhangen met het snel kleiner worden van het aantal huishoudens dat geld overhoudt om te kunnen sparen.

Ben van Cleef

Uit: CBS, *Webmagazine* (21 februari 2005)

Financiële situatie eigen huishouden

% huishoudens (voortschrijdend 3-maandsgemiddelde)

Bron: CBS.

Sparen met spaarloonregeling loopt terug

In 2003 is voor het eerst sinds de invoering van de spaarloonregeling in 1994 het aantal deelnemers afgenomen. Nadat in 2003 het maximum spaarloon per jaar daalde van 788 euro naar 613 euro liep de deelname met 2 procentpunt terug tot 41 procent.

Vooraf bij voltijders en hogere lonen

Van de voltijdwerknemers heeft meer dan de helft een spaarloon. Ruim één op drie deeltijdwerknemers doet mee.

De deelname aan de spaarloonregeling hangt ook af van het loonniveau. Tot een jaarloon van 9 000 euro heeft één op de acht werknemers een spaarloon. Van de werknemers die meer dan 30 duizend euro verdienen, doet al meer dan de helft mee. Van de werknemers die 48 duizend euro verdienen doet meer dan 70 procent mee.

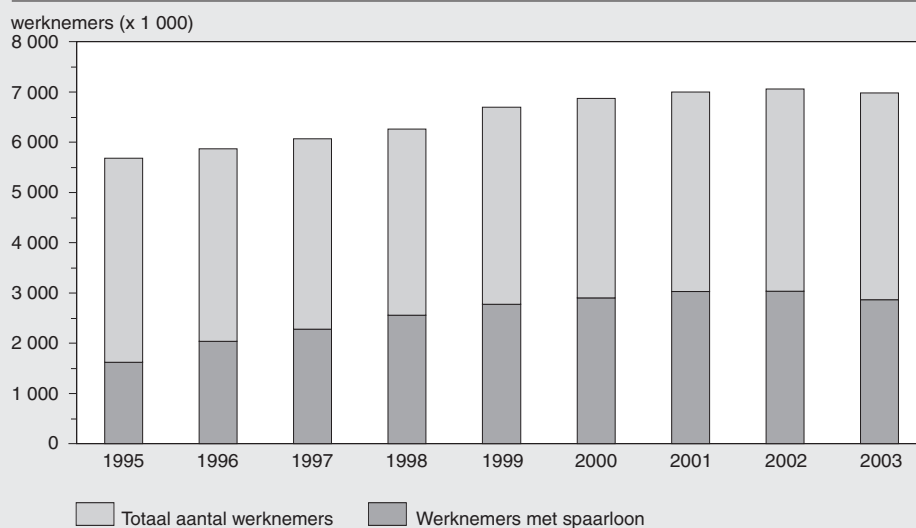
Vrijwel iedereen spaart maximaal

Als men aan de spaarloonregeling deelneemt dan bedraagt het gemiddeld spaarloon in 2003 ruim 96 procent van het maximum spaarloon. Dit betekent dat de meeste deelnemers voor het maximum spaarbedrag kiezen. Vanaf 1995 is het gemiddeld spaarloon steeds boven de 90 procent van het maximum geweest. Werknemers die vanaf 1994 al met het maximum meedoen hebben een spaarbedrag ingelegd van ruim 7 400 euro.

Wilmie Weltens en Johan Planting

Uit: CBS, *Webmagazine* (28 februari 2005)

Deelname spaarloonregeling

Bron: CBS.

5 Bedrijven

5.1 Samenstelling en omvang

Dit hoofdstuk geeft een statistische beschrijving van de klanten van de verzekeraars op de zakelijke markt.

In tabel 5.1 zijn bedrijven ingedeeld naar bedrijfstak en grootte per 1 januari 2005. Onderscheiden zijn het kleinbedrijf (minder dan 10 werknemers), het middenbedrijf (10 tot 100 werknemers) en het grootbedrijf (100 en meer werknemers).

TABEL 5.1 *Bedrijven naar bedrijfstak en grootte, 1 januari 2005*

	Totaal	w.v.		
		Kleinbedrijf	Middenbedrijf	Grootbedrijf
	abs.			
Totaal	717 035	655 650	54 790	6 595
A Landbouw, jacht en bosbouw	91 160	89 570	1 570	25
B Visserij	725	695	30	0
C Delfstoffenwinning	220	145	60	10
D Industrie	46 605	36 650	8 625	1 330
E Openbare voorzieningsbedrijven	515	445	25	40
F Bouwnijverheid	74 065	67 400	6 320	350
G Reparatie consumentenart; handel	159 780	145 695	13 275	810
H Horeca	36 355	33 565	2 710	80
I Vervoer, opslag en communicatie	27 110	23 010	3 720	380
J Financiële instellingen	14 285	13 205	950	130
K Verhuur; zakelijke dienstverlening	149 860	139 800	9 145	920
L Openbaar bestuur; soc verzekering	1 085	340	285	465
M Onderwijs	19 555	17 080	1 625	850
N Gezondheids- en welzijnszorg	40 885	36 670	3 305	910
O Cultuur, recreatie; overige dienstverlening	54 825	51 380	3 140	300

Bron: CBS.

TABEL 5.2 *Oprichting van bedrijven naar activiteit en werkgelegenheid, 2004*

	Aantal bedrijven	Werkzame personen
	x 1 000	
Totaal	33	49
Delfstoffenwinning/industrie	2	3
Bouwnijverheid	6	8
Handel in en reparatie van auto's	1	1
Groothandel en handelsbemiddeling	4	6
Detailhandel (incl. reparatie)	4	6
Horeca	1	2
Vervoer, opslag en communicatie	2	3
Zakelijke dienstverlening	10	14
Verhuur roerend goed en ICT	3	3
Overige dienstverlening	2	3

Bron: CBS.

TABEL 5.3
Bedrijven en vestigingen naar activiteit en provincie, 1 januari 2005

	Bedrijven Vestigingen w.v. in												
		Gronin- gen	Fries- land	Drenthe	Over- ijssel	Flevo- land	Gelder- land	Utrecht	Noord- Holland	Zuid- Holland	Zeeland	Noord- Brabant	Limburg
Totaal	717 035	25 430	32 965	23 295	52 450	17 000	97 340	59 310	139 955	157 745	20 560	121 820	49 795
abs.													
A Landbouw, jacht en bosbouw	91 160	3 930	6 645	4 525	10 245	2 350	15 175	4 005	7 105	11 830	3 955	15 530	6 125
B Visserij	725	20	50	0	20	145	25	5	145	105	170	35	10
C Delfstofwinning	220	10	10	25	15	5	30	5	70	70	10	20	30
D Industrie	46 605	1 700	2 435	1 350	3 700	1 040	6 800	3 320	8 170	8 755	1 130	9 550	3 520
E Openbare voorzieningsbedrijven	515	30	70	15	50	50	45	40	270	115	25	95	50
F Bouwnijverheid	74 065	2 085	3 350	2 110	4 445	1 500	9 280	5 395	13 925	15 870	1 630	12 820	4 295
G Reparatie consumentenartikelen; handel	159 780	5 935	7 365	5 575	13 085	3 955	23 215	13 760	34 410	39 650	4 485	30 690	12 740
H Horeca	36 355	1 315	1 770	1 190	2 390	540	4 410	2 310	7 865	7 180	1 605	5 605	3 635
I Vervoer, opslag en communicatie	27 110	1 075	1 355	720	1 550	690	3 195	1 850	6 895	8 210	945	4 140	1 970
J Financiële instellingen	14 285	570	590	450	1 000	305	2 020	2 385	3 605	3 855	405	2 625	1 150
K Verhuur; zakelijke dienstverlening	149 860	4 195	4 190	3 380	7 960	3 575	17 395	15 905	33 575	35 600	2 590	22 970	8 090
L Openbaar bestuur; sociale verzekering	1 085	275	305	245	300	105	405	225	730	860	110	325	135
M Onderwijs	19 555	895	920	785	1 445	800	2 920	2 380	4 400	5 460	510	2 840	1 105
N Gezondheids- en welzijnzorg	40 885	1 550	1 650	1 190	2 785	815	5 415	3 630	7 670	8 620	1 080	6 210	2 900
O Cultuur, recreatie; overige dienstverlening	54 825	1 845	2 250	1 730	3 465	1 125	7 010	4 090	11 120	11 565	1 910	8 365	4 050
A 01 Landbouw en jacht	3 925	5	6 630	4 505	10 190	2 345	14 995	3 960	7 080	11 810	3 945	15 435	6 070
02 Bosbouw; dienstverlening v bosbouw			15	20	55	5	180	45	25	20	10	95	55
B 05 Visserij, kveken vis, schaaldieren	20	20	50	0	20	145	25	5	145	105	170	35	10
C 10 Turfwinning	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11 Aardolie- en aardgaswinning	5	5	5	20	5	0	5	0	55	45	0	5	5
14 Zand-, grind-, klei-, zoutwinning	5	5	10	5	10	5	25	5	10	25	10	10	25
D 15 Voedingsmiddelen-, drankenindustrie	220	220	355	205	455	115	900	375	905	1 130	185	1 065	450
16 Tabakverwerkende industrie	0	0	0	0	5	0	5	0	5	0	0	10	0
17 Textielindustrie	35	35	75	35	190	30	205	75	220	225	50	285	100
18 Kleding- en bonindustrie	25	25	40	25	100	35	160	85	285	165	30	265	115
19 Leer-, lederwaren-, schoenindustrie	10	10	5	5	15	5	40	10	25	20	5	150	10
20 Hout-, kurk- en nietwarenindustrie	80	80	105	60	175	30	305	110	265	245	35	465	170
21 Papier(waren)- en karton(waren)industrie	30	30	20	10	25	10	90	35	70	60	5	90	35
22 Uitgeverij, drukkerij, reproductie	240	240	225	150	405	150	830	660	1 785	1 305	100	950	385
23 Aardolie-, steenkoolverwerkende industrie	5	5	0	0	5	0	0	0	5	20	0	5	0
24 Chemische industrie	50	50	25	30	70	35	130	85	145	190	20	195	90
25 Rubber-, kunststofverwerkende industrie	35	35	55	40	145	35	205	75	175	195	20	325	115
26 Glas-, aardewerk-, cement-, kalkindustrie	70	70	100	60	125	25	260	110	200	250	55	350	190
27 Basismetalenindustrie	10	10	10	5	25	0	50	20	35	30	5	60	40
28 Metaalproductenindustrie	205	205	360	220	585	130	1 070	470	940	1 375	205	1 765	560

29	Machine- en apparatenindustrie	125	200	155	385	100	700	235	555	760	105	940	295
30	Kantoormachine- en computerindustrie	0	5	0	5	10	20	10	15	35	5	35	20
31	Overige elektr. apparatenindustrie	25	15	25	80	20	125	60	155	165	15	210	65
32	Audio-, video-, telecom-apparatenindustrie	10	10	10	25	10	45	25	45	45	10	80	35
33	Medische en optische apparatenindustrie	85	90	70	180	50	285	220	425	480	50	430	215
34	Auto-, aanhangwagen-, opleggerindustrie	15	25	25	50	15	105	45	40	95	10	125	45
35	Overige tansportmiddelenindustrie	75	370	35	95	70	160	60	370	370	80	185	55
36	Meubel- en overige industrie n.e.g.	325	345	175	530	160	1 085	545	1 485	1 560	130	1 510	505
37	Voorbereiding tot recycling	15	10	10	15	10	30	10	25	30	10	65	25
E	40 Openbare energievoorzieningsbedrijven	20	65	10	50	50	45	35	90	95	20	50	15
41	Waterleidingbedrijven	10	0	10	0	0	0	5	180	20	0	45	35
F	45 Bouwnijverheid	2 085	3 350	2 110	4 445	1 500	9 280	5 395	13 925	15 870	1 630	12 820	4 295
G	50 Handel, rep auto's, motorfietsen	860	1 210	890	1 950	500	3 590	1 665	3 525	4 535	570	4 570	1 770
51	Groothandel en handelsbesteding	1 315	1 930	1 500	3 955	1 620	7 295	4 795	11 325	13 795	1 230	10 790	3 495
52	Detailhandel (incl. reparatie)	3 760	4 230	3 190	7 180	1 835	12 335	7 300	19 560	21 320	2 685	15 330	7 475
H	55 Horeca	1 315	1 770	1 190	2 390	540	4 410	2 310	7 865	7 180	1 605	5 605	3 635
I	60 Vervoer over land	465	650	435	755	305	1 610	795	3 145	3 230	375	2 035	1 040
61	Vervoer over water	295	335	50	200	65	305	115	570	1 510	270	340	230
62	Vervoer door de lucht	0	15	5	10	15	25	25	70	30	5	35	10
63	Dienstverlening t.b.v. het vervoer	200	225	135	345	155	720	465	1 935	2 375	200	965	400
64	Post en telecommunicatie	115	125	100	240	145	535	460	1 180	1 070	100	765	285
J	65 Financiële instellingen (ex verzekering)	165	180	120	220	55	500	365	985	895	115	545	250
66	Verzekeringwezen, pensioenfonds	70	30	45	95	15	145	115	160	170	25	95	70
67	Activiteiten t.b.v. financiële instellingen	335	385	285	685	240	1 375	1 905	2 460	2 790	265	1 985	830
K	70 Verhuur, handel onroerend goed	350	450	345	830	230	1 780	1 120	2 805	3 170	365	1 890	770
71	Verhuur van roerende goederen	150	360	185	375	115	640	390	925	1 035	125	965	410
72	Computerservice, informatietechnologie	615	440	405	1 085	645	2 150	2 155	4 130	4 945	250	2 820	945
73	Research	115	45	40	95	55	275	250	460	435	35	270	125
74	Overige zakelijke dienstverlening	2 960	2 895	2 410	5 680	2 530	12 550	11 985	25 250	26 015	1 815	17 020	5 840
L	75 Openbaar bestuur, sociale verzekering	275	305	245	300	105	405	225	730	860	110	325	135
M	80 Onderwijs	895	920	785	1 445	800	2 920	2 380	4 400	5 460	510	2 840	1 105
N	85 Gezondheids- en welzijnszorg	1 550	1 650	1 190	2 785	815	5 415	3 630	7 670	8 620	1 080	6 210	2 900
O	90 Milieudienstverlening	85	85	85	75	95	125	70	365	370	30	160	70
91	Ideële en belangenorganisaties	185	175	160	365	125	945	790	1 705	1 990	380	895	375
92	Cultuur, sport en recreatie	615	895	515	1 140	320	2 315	1 265	4 135	3 175	705	2 400	1 110
93	Overige dienstverlening	960	1 090	970	1 880	590	3 625	1 970	4 915	6 030	795	4 915	2 495

Bron: CBS.

In tabel 5.2 wordt een overzicht gegeven van het aantal bedrijfsoprichtingen per economische activiteit en werkgelegenheid (2004). Bij oprichtingen zijn uitsluitend nieuwe bedrijven opgenomen. Nieuwe vestigingen van bestaande bedrijven en nieuwe rechtspersonen die een bestaand bedrijf overnemen zijn niet in deze cijfers verwerkt.

Een bedrijf kan activiteiten op meerdere locaties hebben. Tabel 5.3 geeft het aantal bedrijven en vestigingen weer per bedrijfstak en per provincie. Tabel 5.4 geeft het overzicht van het aantal bedrijven naar grootteklasse van het aantal werknemers.

Op 1 januari 2005 is 51 procent van de bedrijven een eenmanszaak, 24 procent is een besloten vennootschap, 17 procent is een vennootschap onder firma. (tabel 5.5)

TABEL 5.4

Bedrijven naar bedrijfstak en aantal werknemers, 1 januari 2005

	Totaal	w.v.								
		geen	1 tot 5	5 tot 10	10 tot 20	20 tot 50	50 tot 100	100 tot 200	200 tot 500	500 of meer
abs.										
Totaal	717 035	386 890	227 750	41 010	28 395	19 710	6 685	3 260	2 035	1 300
A Landbouw, jacht en bosbouw	91 165	71 860	15 510	2 205	1 115	400	50	15	5	0
B Visserij	730	335	310	50	20	10	5	0	0	0
C Delfstoffenwinning	220	95	35	15	20	30	15	10	0	0
D Industrie	46 600	19 535	12 755	4 355	3 900	3 385	1 340	705	435	190
E Openbare voorzieningsbedrijven	515	385	55	5	10	10	10	15	15	20
F Bouwnijverheid	74 075	46 350	16 935	4 120	3 475	2 275	570	200	100	45
G Reparatie consumentenart; handel	159 780	72 650	61 840	11 205	7 325	4 665	1 285	455	220	135
H Horeca	36 355	10 595	19 525	3 445	1 725	840	145	35	25	20
I Vervoer, opslag en communicatie	27 110	13 460	7 680	1 870	1 735	1 440	545	210	105	70
J Financiële instellingen	14 285	6 530	5 780	895	540	290	120	55	40	40
K Verhuur; zakelijke dienstverlening	149 865	98 335	34 840	6 625	4 885	3 200	1 060	485	280	155
L Openbaar bestuur; sociale verzekering	1 095	255	55	30	40	85	165	195	140	125
M Onderwijs	19 560	14 150	2 490	440	575	635	420	420	295	130
N Gezondheids- en welzijnszorg	40 890	13 715	20 695	2 260	1 215	1 460	635	265	290	350
O Cultuur, recreatie; overige dienstverlening	54 825	18 645	29 240	3 495	1 820	995	330	195	80	25

Bron: CBS.

TABEL 5.5

Bedrijven naar bedrijfstak en rechtsvorm, 1 januari 2005

	Naamloze vennootschappen	Besloten vennootschappen	Coöperatieve verenigingen	Stichtingen	Eenmanszaken	Maatschappen	Vennootschappen onder firma	Overheid	Overig
abs.									
A Landbouw, jacht en bosbouw	5	6 445	130	50	70 190	3 835	9 870	0	635
B Visserij	0	320	0	0	90	0	285	0	25
C Delfstoffenwinning	5	155	0	0	20	0	25	0	15
D Industrie	90	19 105	70	185	18 120	5	8 470	70	505
E Openbare voorzieningsbedrijven	35	315	15	0	35	0	80	0	35
F Bouwnijverheid	15	15 000	40	25	45 765	0	12 895	0	330
G Reparatie consumentenart; handel	95	45 540	265	350	70 760	30	40 045	0	2 690
H Horeca	10	5 295	35	205	15 400	5	14 695	0	710
I Vervoer, opslag en communicatie	45	8 375	85	185	10 935	0	6 520	20	930
J Financiële instellingen	255	7 395	265	540	3 380	10	1 950	15	480
K Verhuur; zakelijke dienstverlening	175	51 560	440	2 065	74 190	1 380	17 525	25	2 500
L Openbaar bestuur; sociale verzekering	0	20	15	130	20	0	0	880	20
M Onderwijs	0	2 295	30	1 620	12 700	10	1 785	295	810
N Gezondheids- en welzijnszorg	10	6 295	95	8 620	17 015	5 775	1 560	60	1 455
O Cultuur, recreatie; overige dienstverlening	115	4 985	310	8 080	25 530	25	5 610	130	10 035
Totaal	855	173 100	1 800	22 055	364 150	11 080	121 330	1 495	21 175

Bron: CBS.

Landbouw, tuinbouw en veehouderij

Het aantal landbouwbedrijven daalt de laatste jaren voortdurend. In 2004 zijn er nog 83,9 duizend land- en tuinbouwbedrijven, 1,6 duizend minder dan in 2003 en ruim 13 duizend bedrijven minder dan in 2000. De tabellen 5.6, 5.7 en 5.8 geven de spreiding van het aantal land- en tuinbouwbedrijven per provincie, de oppervlakte per provincie en het type bedrijf.

TABEL 5.6

Land- en tuinbouwbedrijven naar (hoofd)bedrijfstype

	2001	2002	2003	2004	
				Totaal	w.o. bedrijfs- hoofd met hoofdberoep agrariër
Akkerbouwbedrijven	12 911	12 756	12 611	12 627	10 380
Tuinbouw- en blijvende-teeltbedrijven	17 232	16 554	15 992	15 317	14 253
Graasdierbedrijven	46 187	44 376	43 001	42 266	36 350
Hokdierbedrijven	7 641	7 198	5 917	5 900	5 227
Combinaties	8 812	8 696	7 980	7 775	6 667
Totaal	92 783	89 580	85 501	83 885	72 877

Bron: CBS.

TABEL 5.7

Aantal agrarisch bedrijven per bedrijfstype per provincie, 2004

	Totaal	Akkerbouw- bedrijven	Tuinbouw- en blijvende- teelt bedrijven	Graasdier- bedrijven	Hokdier- bedrijven	Combinaties
	abs.					
Nederland	83 885	12 627	15 317	42 266	5 900	7 775
Groningen	3 729	1 284	168	1 945	89	243
Friesland	6 420	454	141	5 518	134	173
Drenthe	4 251	1 039	251	2 455	150	356
Overijssel	10 083	587	299	7 348	838	1 011
Flevoland	2 166	1 248	321	301	23	273
Gelderland	14 374	956	1 926	8 541	1 373	1 578
Utrecht	3 340	65	377	2 528	143	227
Noord-Holland	6 064	712	2 349	2 642	29	332
Zuid-Holland	9 196	811	4 935	2 978	73	399
Zeeland	3 690	2 152	532	496	50	460
Noord-Brabant	14 800	2 227	2 530	5 977	2 288	1 778
Limburg	5 772	1 092	1 488	1 537	710	945

Bron: CBS.

TABEL 5.8

Oppervlakte cultuurgrond naar hoofdtype landbouwbedrijf per provincie, 2004

	Totaal	Akkerbouw- bedrijven	Tuinbouw- en blijvende- teelt bedrijven	Graasdier- bedrijven	Hokdier- bedrijven	Combinaties
	ha					
Nederland	1 924 527	480 515	106 053	1 099 388	38 467	200 104
Groningen	164 225	80 469	1 976	67 393	596	13 792
Friesland	228 693	20 196	1 865	199 902	625	6 105
Drenthe	152 790	55 822	3 696	76 851	1 215	15 205
Overijssel	212 789	16 439	2 637	170 706	5 537	17 470
Flevoland	90 969	59 456	5 775	12 432	159	13 147
Gelderland	248 836	18 998	10 462	183 289	7 999	28 089
Utrecht	69 041	1 317	2 291	61 153	688	3 592
Noord-Holland	134 580	28 437	23 658	71 386	103	10 996
Zuid-Holland	138 681	34 947	15 068	75 419	275	12 973
Zeeland	120 758	84 579	6 487	13 334	361	15 998
Noord-Brabant	259 788	54 552	18 264	132 282	16 022	38 668
Limburg	103 375	25 303	13 874	35 243	4 887	24 069

Bron: CBS.

De oppervlakte cultuurgrond is in 2004 niet verder afgenomen. (tabel 5.8) Omdat het aantal boeren wel daalt, worden de bedrijven gemiddeld nog steeds groter. Dit laatste gebeurt ook in de glastuinbouw: het aantal bedrijven neemt in snel tempo af, terwijl de bedrijfsoppervlakte (ha glas) licht afneemt. (tabel 5.9)

TABEL 5.9

Glastuinbouwbedrijven

	2001	2002	2003	2004
	ha			
Oppervlakte glas, totaal	10 524	10 538	10 525	10 486
groenten	4 271	4 287	4 320	4 359
fruit	32	38	71	40
bloemkwekerij	5 845	5 823	5 756	5 692
boomkwekerij	376	390	379	395
	aantal			
Bedrijven met glastuinbouw, totaal	10 345	9 876	9 445	8 991
groenten	3 171	3 001	2 825	2 652
fruit	118	180	137	114
bloemkwekerij	6 156	5 796	5 576	5 347
boomkwekerij	1 360	1 312	1 305	1 299

Bron: CBS

Op de Nederlandse velden liepen volgens de *Landbouwtelling* bijna 3,8 miljoen stuks rundvee, waarvan 2,6 miljoen melk- en kalfkoeien (inclusief jongvee) en 0,77 miljoen vleeskalveren, en 11,2 miljoen varkens. Het aantal kippen is weer wat toegenomen, na de forse reductie in 2003 als gevolg van de uitbraak van de vogelpest, waardoor de kippenstapel met meer dan 20 procent kromp. (tabel 5.10)

TABEL 5.10

Veestapel

	2001	2002	2003	2004
	x 1 000			
Rundvee	4 047	3 858	3 759	3 767
w.v. melk- en kalfkoeien	1 546	1 486	1 478	1 471
jongvee voor melkproductie	1 339	1 254	1 172	1 156
fokstieren	11	14	12	9
jongvee voor vleesproductie	277	241	222	221
zoogkoeien	101	95	87	88
vlees- en weidekoeien	60	56	57	57
vleeskalveren	712	713	732	765
Varkens	13 073	11 648	11 169	11 153
w.v. biggen	5 433	4 745	4 542	4 524
vleesvarkens	6 230	5 591	5 367	5 383
fokvarkens	1 410	1 312	1 260	1 246
Schapen	1 296	1 186	1 185	1 236
Paarden en pony's	120	121	126	129
Geiten	221	255	274	282
Kippen	100 334	101 052	79 235	85 816
w.v. vleeskuikens	50 127	54 660	42 289	44 262
legghennen	42 726	38 889	30 498	35 668
Slachteenden	867	852	706	723
Kalkoenen	1 523	1 451	1 112	1 238
Overig pluimvee	232	296	179	238
Konijnen	383	371	325	347
Edelpelsdieren	619	624	621	637
w.v. nertsen	611	617	613	632
vossen	5	5	4	3
overige edelpelsdieren	3	1	3	2

Bron: CBS.

5.2 Faillissementen en schuldsaneringen

In 2004 zijn ruim 9,3 duizend faillissementen uitgesproken, 7 procent meer dan in 2003. Bij particulieren (natuurlijke personen met of zonder een eenmanszaak) is het aantal faillietverklaringen in 2004 met 15 procent toegenomen, het aantal faillissementen bij bedrijven en instellingen nam toe met 4 procent. (tabel 5.11) Het grootst was het aantal faillissementen in 2004 in de zakelijke en overige dienstverlening en de (groot- en detail)handel en reparatie van consumentenartikelen. (tabel 5.12) Ruim zestig procent van het aantal faillissementen betrof een klein bedrijf (5 werknemers of minder), 36 procent van de bedrijven die failliet gingen bestond korter dan 5 jaar. (tabel 5.13)

TABEL 5.11 *Uitgesproken faillissementen naar rechtsvorm*

	2001	2002	2003	2004
Totaal	5 834	6 771	8 748	9 349
Bedrijven en instellingen	4 330	4 963	6 386	6 648
eenmanszaken	997	878	1 151	1 381
vennootschappen e.d.	3 333	4 085	5 235	5 267
Natuurlijke personen	1 459	1 786	2 354	2 701
vennoten	241	242	440	616
overige natuurlijke personen	1 218	1 544	1 914	2 085
Nalatenschappen	45	22	8	

Bron: CBS.

TABEL 5.12 *Uitgesproken faillissementen naar bedrijfstak en rechtsvorm, 2004*

	Eenmans- zaak	Besloten Vennoot- schap	Vennoot- schap onder firma	Overige rechts- vorm
	abs.			
01-05 Landbouw, jacht, visserij	61	105	18	5
10-37 Industrie en delfstoffenwinning	79	613	42	7
45 Bouwnijverheid	361	417	67	10
50-52 Reparatie van consumentenartikelen en handel	370	1 040	125	27
55 Horeca	120	139	65	8
60-64 Vervoer, opslag en communicatie	82	234	47	9
65-67 Financiële dienstverlening	15	698	5	24
70-75 Zakelijke en overige dienstverlening	190	1 188	61	58
80 Onderwijs e.a.	85	144	10	85
Overige/onbekend	18	11	2	3
Totaal	1 381	4 589	442	236

Bron: CBS.

TABEL 5.13 *Uitgesproken faillissementen naar bedrijfsgrootte en bestaansduur, 2004*

	Uitgesproken faillissementen
	abs.
Aantal werknemers	
Geen	1 901
1 tot 2	1 063
2 tot 5	1 192
5 tot 10	769
10 tot 20	736
20 tot 50	526
50 tot 100	131
100 en meer	60
Aantal onbekend	270
Tot 1 jaar	195
1 tot 2 jaar	546
2 tot 5 jaar	1 669
5 tot 10 jaar	1 762
10 tot 15 jaar	1 004
15 en meer jaren	1 426
Bestaansduur onbekend	46
Totaal	6 648

Bron: CBS.

Per 1 december 1998 is de *Wet schuldsanering natuurlijke personen* van kracht. De wet is bedoeld om natuurlijke personen, al dan niet met een eenmanszaak, die in een problematische schuldsituatie verkeren de mogelijkheid te geven om na een termijn van drie tot vijf jaar met een schone lei verder te gaan. Een besluit tot schuldsanering wordt door een rechtbank uitgesproken. In tabel 5.14 wordt een overzicht gegeven van de wettelijke schuldsaneringsregelingen naar rechtsvorm en leeftijdsklasse. Doorgaans eindigt 20 procent van de schuldsanering alsnog in een faillissement.

TABEL 5.14

Schuldsanering naar rechtsvorm en leeftijd

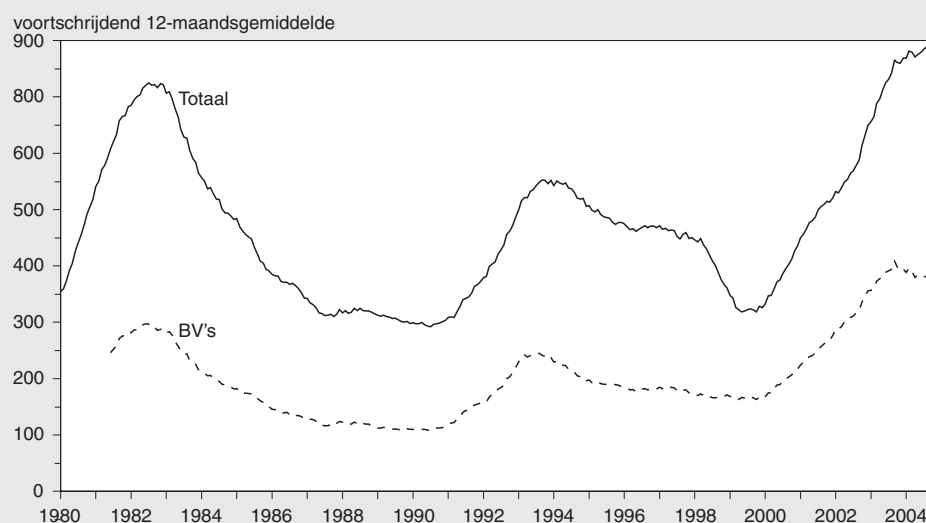
	2001	2002	2003	2004
	abs.			
Definitief uitgesproken	8 259	8 984	10 120	13 570
Totaal	8 678	9 479	10 591	14 035
w.v. eenmanszaken	1 649	1 584	1 749	2 335
Naar leeftijd				
Jonger dan 25 jaar	591	711	776	942
25-34 jaar	2 843	3 108	3 522	4 235
35-44 jaar	2 854	3 188	3 437	4 596
45-54 jaar	1 686	1 699	2 024	2 909
55-64 jaar	581	651	681	1 126
65 jaar en ouder	118	120	147	224
Onbekend	5	2	4	3

Bron: CBS

Meer mensen gaan failliet

In de eerste vier maanden van 2005 zijn bijna 3 400 faillissementen uitgesproken. Dit is een stijging van 8 procent ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. De stijging voltrekt zich vooral bij particulieren. De toename van het aantal faillissementen doet zich voor sinds de tweede helft van 1999.

Aantal faillissementen

Bron: CBS.

Bedrijfsfaillissementen vrijwel stabiel

Tweederde van het aantal uitgesproken faillissementen was een bedrijfsfaillissement. In de eerste vier maanden van 2005 zijn 2 300 bedrijven en instellingen failliet gegaan. Dit is iets meer dan in de overeenkomstige periode van 2004. Bij de resterende faillissementen is het bankroet uitgesproken over 1 100 particulieren. Dit is een stijging van 22 procent ten opzichte van 2004. Tweederde van deze personen is tussen de 25 en 45 jaar. Boven de 60 jaar worden vrijwel geen faillissementen uitgesproken.

Gemiddeld ruim 300 duizend euro schuld

De afgewikkelde faillissementen in 2004 hebben gemiddeld 318 duizend euro onbetaalde schuld opgeleverd. De hoogte van deze onbetaalde schuld verschilt per rechtsvorm: vennootschappen laten 484 duizend euro aan schulden onbetaald, eenmanszaken 160 duizend euro en personen bijna 81 duizend euro. Verwacht wordt dat de uitgesproken faillissementen in 2004 ongeveer 3 miljard euro aan onbetaalde schuld zullen opleveren.

Ook toename schuldsaneringen

In het eerste kwartaal van 2005 zijn ruim 3 700 schuldsaneringen definitief uitgesproken. Ten opzichte van het overeenkomstige kwartaal van 2004 betekent dit een stijging van 8 procent. Ruim 60 procent van de schuldsaneringen heeft betrekking op personen tussen de 25 en 45 jaar. Doorgaans eindigt 20 procent van de schuldsanering alsnog in een faillissement.

Dick Boer

Uit: CBS, *Webmagazine* (13 juni 2005)

Meer schuldsaneringen in 2004

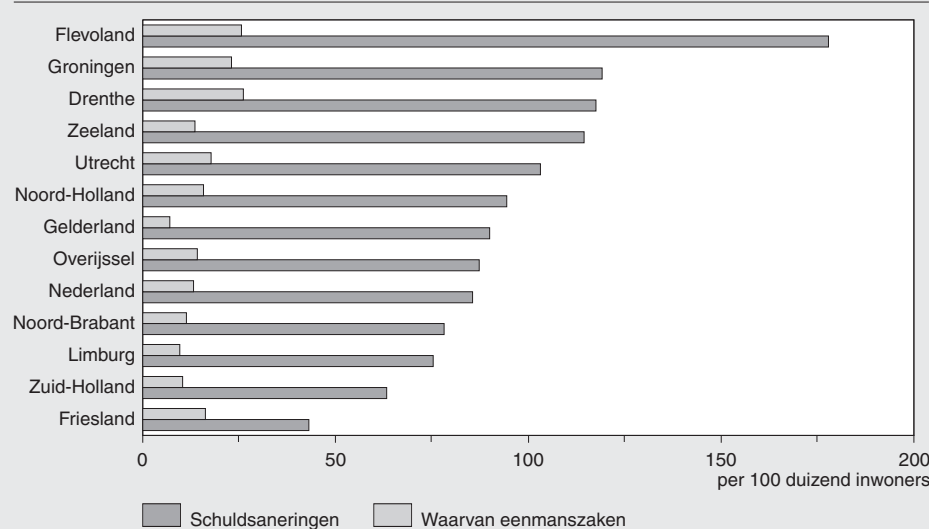
In 2004 zijn bijna 14 000 wettelijke schuldsaneringsregelingen uitgesproken. Dit is een derde meer dan in 2003. In 2004 betrof het in één op de zes gevallen een particulier met een eenmanszaak.

Sterke stijging in Noord-Holland

In 2004 werden gemiddeld 86 schuldsaneringsregelingen per 100 duizend inwoners uitgesproken. In Flevoland werden relatief de meeste schuldsaneringen uitgesproken: 178 per 100 duizend inwoners. In Friesland lag het gemiddeld aantal schuldsaneringen laag met 43 per 100 duizend inwoners. De sterkste stijging ten opzichte van 2003 deed zich voor in Noord-Holland, van 58 in 2003 naar 94 schuldsaneringen per 100 duizend inwoners in 2004.

Het aantal schuldsaneringen per 100 duizend inwoners stijgt naarmate een gemeente meer inwoners heeft. In kleine gemeenten – gemeenten met minder dan 5 duizend inwoners – komen gemiddeld 39 schuldsaneringen voor. In gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners ligt dit aantal bijna driemaal hoger.

Definitief uitgesproken schuldsaneringen naar provincie, 2004

Bron: CBS.

Meer ouderen in de schuldsanering

In alle leeftijdsklassen zijn in 2004 ten opzichte van een jaar eerder meer schuldsaneringen uitgesproken. Bij ouderen was de toename relatief sterker dan bij jongeren. In de leeftijdsklasse 55-plus was zelfs sprake van een stijging van ruim 60 procent.

Beëindigde schuldsaneringen

Van de ruim 7 duizend in 2004 beëindigde schuldsaneringen werd ruim tweederde beëindigd met een schone lei. In 20 procent van de beëindigingen werd alsnog een faillissement uitgesproken. Bij de schuldsaneringsregelingen die in een faillissement werden omgezet, betrof het in bijna één op de zeven schuldsaneringen een particulier met een eenmanszaak.

Paul Adema

Uit: CBS, Webmagazine (29 maart 2005)

6 Sociale zekerheid

6.1 Inleiding

In het eerste deel van dit hoofdstuk komen de uitkeringen in het kader van de sociale zekerheid aan bod.

Vooraf dit: in de tabellen over de sociaal verzekerden met een uitkering blijven twee regelingen buiten beschouwing. De eerste is de Algemene kinderbijslagwet (AKW). De reden is dat deze regeling sinds 1989 geheel wordt gefinancierd door het Rijk en de AKW sindsdien beschouwd wordt als een sociale voorziening. De tweede is de ziekenfondsverzekering.

Bijna 4,3 miljoen uitkeringen

In 2004 zijn bijna 4,3 miljoen uitkeringen verstrekt. (tabel 6.1) Het aantal mensen dat van een sociale uitkering afhankelijk is, is groter omdat in veel gevallen ook gezinsleden van de uitkering moeten leven.

TABEL 6.1

Uitkeringsontvangers, 31 december

	2001	2002	2003	2004
	x 1 000			
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen	981	993	982	961
Wajong-uitkeringen	130	134	138	142
WAO-uitkeringen	794	802	787	763
WAZ-uitkeringen	57	57	57	57
Werkloosheidsregelingen				
WW	166	204	287	323
AOW-uitkeringen	2 366	2 402	2 447	2 499
w.v.:				
Gehuwdenpensioen ¹⁾				
Mannen	765	783	806	831
Vrouwen	594	606	622	641
Ongehuwdenpensioen				
Mannen	226	230	235	240
Vrouwen	781	782	783	786
Anw-uitkeringen	163	158	151	145
Algemene Bijstandswet	322	320	336	337

¹⁾ Inclusief ongehuwd samenwonenden.

Bron: CBS.

De arbeidsongeschiktheidsregelingen in tabel 6.1 zijn de *Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering* (WAO), de *Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen* (WAZ) en de *Wet arbeidsongeschiktheid Jong-gehandicapten* (Wajong). De gegevens over de WAO hebben betrekking op alle arbeidsongeschikten die verzekerd zijn (geweest) op grond van de WAO. Meegerekend zijn dus ook personen met een gecombineerde AAW/WAO-uitkering.

Tabel 6.2 geeft een indruk van de kenmerken van de arbeidsongeschiktheidsuitkering krachtens de AAW/WAO en de WAO/WAZ/Wajong.

TABEL 6.2

Arbeitsongeschiktheidsuitkeringen naar een aantal kenmerken, 31 december

	WAO-uitkeringen		Wajong-uitkeringen		WAZ-uitkeringen	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004
	x 1 000					
Totaal	787	763	138	142	57	56
Man	426	410	76	78	39	38
Vrouw	361	352	62	64	18	18
Mate van arbeidsongeschiktheid						
Gedeeltelijk (minder dan 80%)	259	255	3	3	21	21
Volledig (meer dan 80%)	527	507	135	139	36	34
Leeftijd						
15-24 jaar	5	4	29	31	0	0
25-34 jaar	62	54	36	36	2	1
35-44 jaar	140	134	34	34	5	5
45-54 jaar	238	229	26	26	14	14
55-64 jaar	342	341	14	15	36	35
Uitkeringsduur						
Uitkeringsduur 5 jaar en korter	335	307	35	35	25	25
Uitkeringsduur 6-15 jaar	288	287	39	40	22	20
Uitkeringsduur 16 jaar en langer	164	168	65	67	10	11

Bron: CBS.

Een goed overzicht van de sociale uitkeringen in het kader van de sociale zekerheid geeft tabel 6.3. Behalve uitkeringen krachtens de sociale verzekering zijn ook uitkeringen krachtens de sociale voorziening, de sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers en de uitkeringen in verband met pensioenverzekering opgenomen.

In de *Pensioen- en spaarfondsenwet* is vastgelegd dat de Pensioen- & Verzekeringskamer gegevens verzamelt en bekendmaakt over aanvullende pensioenregelingen in Nederland. In deze rol van pensioenmonitor houdt de Pensioen- & Verzekeringskamer sinds 1994 een geautomatiseerd databestand bij van gegevens die regelmatig door pensioenfondsen worden aangeleverd. De Pensioen- & Verzekeringskamer beschikt daarmee over informatie van 819 pensioenfondsen (stand per 1 januari 2004). Het betreft de fondsen die onder toezicht staan van de Pensioen- & Verzekeringskamer, hetgeen voor vrijwel alle pensioenfondsen in Nederland geldt. De tabellen 6.4 en 6.5 hebben betrekking op deze pensioenfondsen. Tabel 6.5 geeft een aantal kerncijfers. De gegevens zijn ontleend aan de *Pensioenmonitor*.

Iedereen voor wie gelden bijeen worden gebracht in een pensioenfonds is een deelnemer in dat fonds. Actieve deelnemers zijn werknemers die momenteel werken en voldoen aan de voorwaarden voor toetreding tot de regeling. Ook ex-werknemers die ouder zijn dan 40 jaar en met een werkloosheidsuitkering, voor wie de pensioenpremie wordt betaald, behoren tot de actieve deelnemers. Slapers zijn gewezen deelnemers. Zij hoorden in het verleden tot de actieve deelnemers maar zijn door vertrek bij de werkgever niet meer als actieve deelnemers aangesloten. Slapers hebben nog rechten bij het pensioenfonds waarbij de regeling is ondergebracht. Pensioentrekkers zijn personen die op grond van de regeling een pensioenuitkering krijgen. Deze uitkering kan een ouderdomspensioen zijn, maar ook een nabestaandenpensioen (weduwe-, weduwnaars-, partner- of wezenpensioen) of een invaliditeitspensioen.

TABEL 6.3

Sociale uitkeringen

	2003*	2004*
	mln euro	
Sociale uitkeringen in geld, totaal	83 827	86 293
Uitkeringen wettelijke sociale verzekering w.v.	39 507	40 420
Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO)	6 583	6 550
Arbeidsongeschiktheidskas (AOK)	3 040	2 780
Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen (WAZ)	525	520
Algemene Ouderdomswet (AOW)	22 427	22 890
Algemene Nabestaandenwet (ANW)	1 506	1 442
Werkloosheidswet (WW)	5 076	5 868
Uitvoeringsfonds Overheid (UFO)	350	370
Uitkeringen sociale voorziening w.v.	10 793	10 916
Uitkeringen oorlogsslachtoffers 1940–1945	383	384
Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorzieningen Jonggehandicapten (WAJONG)	1 283	1 322
Wetten inkomensvoorziening oudere werknemers en zelfstandigen (IOAW en IOAZ)	245	207
Algemene Kinderbijslagwet (AKW)	3 199	3 225
Premies koopwoningen	41	35
Studiebeurzen	755	849
Algemene Bijstandswet (ABW)	4 281	4 321
Toeslagenwet (TW)	303	289
Overige	303	284
Pensioenuitkeringen ¹⁾	22 142	23 271
Overige particuliere sociale uitkeringen	1 410	1 496
Sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers	9 741	9 982
Sociale uitkeringen door het buitenland	234	208

¹⁾ Bedrijfs- en ondernemingspensioenfondsen, overige pensioenfondsen (inclusief VUT-fondsen) en levensverzekeringsmaatschappijen.

Bron: CBS.

TABEL 6.4

Pensioenfondsen naar verschillende categorieën, 1 januari 2004

	Aantal fondsen	Actieve deelnemers	Slapers	Pensioen-trekkers	Balanstotaal
	%			mln euro	
Ondernemingspensioenfondsen	85,6	14,4	12,9	20,2	29,9
Verplichte bedrijfstakpensioenfondsen	9,8	79,7	83,8	74,4	61,7
Niet-verplichte bedrijfstakpensioenfondsen	2,6	5,2	3,2	4,6	5,1
Beroepspensioenfondsen	1,3	0,7	0,2	0,7	3,0
Ondernemingsspaarfondsen	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Bij wet geregeld pensioenfonds	0,1	0,1	0,0	0,1	0,2
Totaal (abs.)	819	5 969 270	7 357 873	2 206 133	441 767

Bron: Pensioenmonitor.

Voor de opbouw van het aanvullend ouderdomspensioen zijn eindloon en middelloon de meest voorkomende systemen. Bij een eindloonregeling is het ouderdomspensioen gebaseerd op een percentage van de laatste pensioengrondslag en het aantal jaren van deelneming. Bij een middelloonregeling wordt aan pensioen elk jaar een percentage van de pensioengrondslag van dat jaar opgebouwd, waarbij het totale pensioen de som is van alle opgebouwde delen. Een overzicht van de pensioenfondsen naar type pensioenregeling staat in tabel 6.5.

TABEL 6.5

Pensioenfondsen met type pensioenregeling naar categorie, 1 januari 2004

	Fondsen	Actieve deelnemers	Balanstotaal
	abs.		mln euro
<i>Ondernemingspensioenfondsen</i>			
Zuiver eindloon	24	10	20
Gematigd eindloon	27	17	18
Middelloon	2	1	0
Middelloon met indexatie	17	30	27
Middelloon, streven naar eindloon	2	1	1
Vaste bedragen	1	0	0
Combinatieregeling	17	34	32
Beschikbare premie	4	7	2
Spaarsysteem	3	1	0
Anders	2	1	0
Totaal (abs.)	701	856 691	132 233
<i>Verplichte bedrijfstakpensioenfondsen</i>			
Zuiver eindloon	1	0	1
Gematigd eindloon	16	10	8
Middelloon	1	0	0
Middelloon met indexatie	69	86	91
Middelloon, streven naar eindloon	1	0	0
Vaste bedragen	4	0	0
Combinatieregeling	5	3	0
Beschikbare premie	3	0	0
Totaal (abs.)	80	4 756 913	272 786
<i>Niet-verplichte bedrijfstakpensioenfondsen</i>			
Zuiver eindloon	10	1	0
Gematigd eindloon	24	5	10
Middelloon met indexatie	33	28	27
Combinatieregeling	14	27	59
Beschikbare premie	10	26	0
Spaarsysteem	5	13	4
Anders	5	1	0
Totaal (abs.)	21	311 074	22 516
<i>Beroepspensioenfondsen</i>			
Gematigd eindloon	9	2	2
Vaste bedragen	55	87	93
Beschikbare premie	36	11	5
Totaal (abs.)	11	41 074	13 415
<i>Ondernemingsspaarfondsen</i>			
Spaarsysteem	100	100	100
Totaal (abs.)	5	57	11
<i>Bij wet geregeld pensioenfonds</i>			
Vaste bedragen	100	100	100
Totaal (abs.)	1	3 461	806
Groot totaal (abs.)	819	5 969 270	441 767

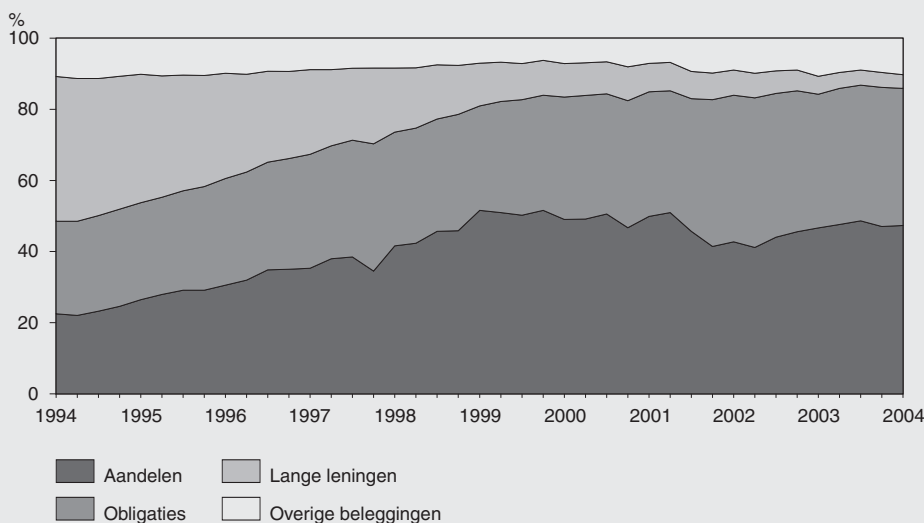
Bron: Pensioenmonitor.

Pensioenreserves steeds meer belegd in effecten

Eind 2004 hadden pensioenfondsen ruim 252 miljard euro belegd in aandelen en ruim 205 miljard euro in obligaties. Daarmee was 86 procent van de 533 miljard euro totaal belegd vermogen van pensioenfondsen belegd in effecten. Eind 1994 bestond nog 49 procent van het belegd vermogen van pensioenfondsen uit effecten. Tegenover deze forse toename in effectenbezit stond een afbouw van het bezit aan lange leningen van 41 procent in 1994 tot 4 procent in 2004.

Opbouw beleggingsportefeuille, ultimo kwartaal

Bron: CBS.

Beleggingen in het buitenland

De toename van het effectenbezit in de portefeuille gaat gepaard met een sterke internationalisering van de beleggingen. Eind 1985 hadden pensioenfondsen bijna 8 miljard euro belegd in buitenlandse effecten. Dat was toen 6 procent van het totale belegde vermogen. Eind 2004 was 388 miljard euro, bijna 73 procent van het totaal, gestoken in buitenlandse effecten.

Spreiding beleggingen

Verschillende factoren liggen ten grondslag aan deze internationalisering. In het buitenland zijn meer mogelijkheden om te beleggen in andere valuta's, landen en bedrijfstakken. Hierdoor kunnen risico's gespreid worden en is er meer gelegenheid om daar te beleggen waar pensioenfondsen de hoogste rendementen verwachten.

Ook de invoering van de euro heeft een rol gespeeld. Beleggen binnen het eurogebied kent nu immers geen valutarisico's meer. Eind 2004 was 66 procent van het buitenlandse obligatiebezit belegd binnen het eurogebied. Bij het buitenlandse aandelenbezit was dat 23 procent.

Bart van Wezel

Uit: CBS, *Webmagazine* (2 mei 2005)

Consument leent makkelijker, niet meer

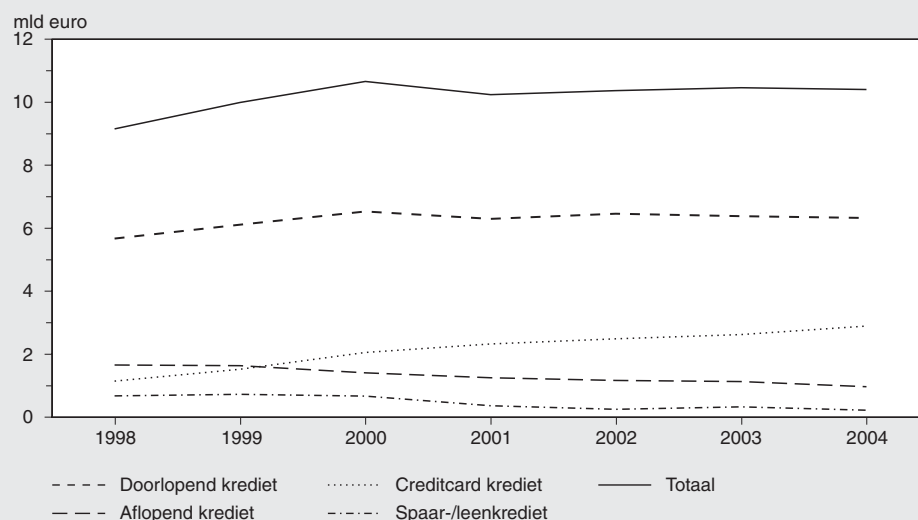
In 2004 hebben consumenten 10,4 miljard euro geleend voor de aanschaf van duurzame consumptiegoederen zoals een auto, een computer of een bankstel. Dat bedrag is even hoog als in 2003.

Consumenten kiezen voor gemakkelijke leningen

Consumenten hebben in 2004 net zoveel geleend als in voorgaande jaren. Zij kiezen vaker voor gemakkelijke kredietvormen. Zo worden er steeds minder aflopende kredieten afgesloten. Het lenen van geld met *creditcards* is daarentegen sterk toegenomen. In 2004 werd 28 procent van het totale bedrag verstrekt in de vorm van *creditcard*krediet. In 1998 was dit nog maar 13 procent.

De meest gebruikte kredietvorm blijft het doorlopend krediet, in 2004 goed voor een aandeel van 61 procent in de totale kredietverstrekking. Dit percentage is in de loop van de jaren nauwelijks veranderd. Bij deze kredietvorm kan iemand tot een bepaald bedrag geld opnemen.

Jaarlijks verstrekt krediet naar kredietvorm

Bron: CBS.

Vooraf geleend bij banken en creditcardorganisaties

Met de toenemende populariteit van het *creditcard*krediet stijgt het marktaandeel van banken en *creditcard*organisaties in de kredietverstrekking. Maar ook hun aandeel in de doorlopende kredietverlening groeit nog steeds.

In 2004 was het aandeel van banken en *creditcard*organisaties in de totale kredietverstrekking aan consumenten 65 procent. In 1998 was dit nog 54 procent. Financieringsmaatschappijen hebben een aandeel van nog maar 30 procent van het krediet tegen 40 procent in 1998, postorderbedrijven verstrekten 4 procent van de leningen (4 procent), gemeentelijke kredietbanken 1 procent (2 procent).

Elma van Agtmaal-Wobma

Uit: CBS, *Webmagazine* (29 maart 2005)

Aantal onverzekerden tegen ziektekosten stijgt

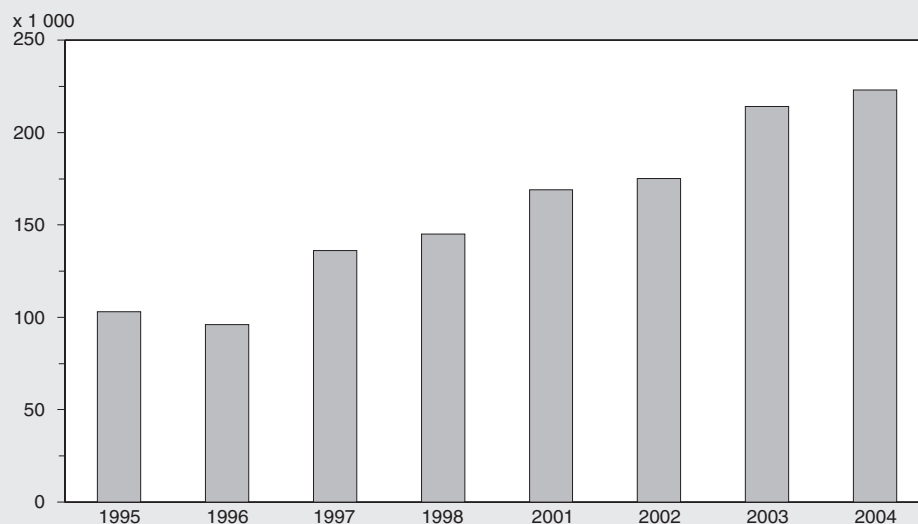
In 2004 waren er naar schatting 223 duizend personen niet tegen ziektekosten verzekerd. In de periode 2001–2004 steeg het aandeel onverzekerden van 1,1 tot 1,4 procent van de bevolking. Als gevolg van een betere benutting van registraties is het niveau van het aantal onverzekerden naar beneden bijgesteld.

Meer verzekerden bij publiekrechtelijke ziektekostenverzekeringen

Het valt op dat in 2002–2003 het aantal verzekerden bij de publiekrechtelijke ziektekostenverzekeringen IZA/IZR met bijna 100 duizend is toegenomen. Dit komt vooral doordat personeel van academische ziekenhuizen vanaf oktober 2002 bij deze ‘ambtenarenverzekering’ is ondergebracht.

Het aantal verzekerden bij ziekenfondsen en privaatrechtelijke ziektekostenverzekeraars daalde tussen 2002 en 2003 met 24 duizend en 29 duizend. In 2003 was er een relatief forse toename van het aantal onverzekerden.

Onverzekerden tegen ziektekosten

Bron: CBS.

Wie verzekeren zich niet?

Er zijn verschillende redenen voor het niet verzekerd zijn tegen ziektekosten. Sommige mensen willen zich om principiële redenen niet verzekeren. Anderen worden om economische redenen – zoals achterstallige premiebetaling – geweigerd door verzekeringsmaatschappijen. Een derde groep bestaat uit dak- en thuislozen en alcohol- en drugsverslaafden.

Verder is het denkbaar dat kleine zelfstandigen, in het bijzonder de zogeheten kleine zelfstandigen zonder personeel, uit kostenoverwegingen ervoor kiezen onverzekerd door het leven te gaan.

Han van Hussen

Uit: CBS, *Webmagazine* (21 maart 2005)

7 Gezondheid

7.1 Medische consumptie

De gegevens over de gezondheidstoestand van de bevolking komen uit het Permanent Onderzoek Leefsituatie. Dit onderzoek is gebaseerd op een steekproef uit de bevolking. De tabellen 7.1 en 7.2 verschaffen cijfers over de medische consumptie naar leeftijd, geslacht en verzekeringsvorm.

7.2 Ervaren gezondheid

Tabel 7.3 geeft een indruk van de ervaren gezondheidstoestand in 2004. Tachtig procent van de geënquêteerden ervaart de gezondheidstoestand als zeer goed of goed. Voor jongeren (0–24 jaar) is dit percentage om en nabij 90, voor ouderen (65-plus) is het lager dan 60. Ziekenfondsverzekerden geven hun gezondheid een lager cijfer dan particulier verzekerden: 76 procent van de ziekenfondsverzekerden beoordeelt de gezondheidstoestand als goed tot zeer goed, tegen 87 procent van de particulier verzekerden.

Tabel 7.4 geeft informatie over het vóórkomen van langdurige aandoeningen bij de bevolking. Twaalf procent van de bevolking kampte in 2004 regelmatig met migraine, 10 procent had last van hoge bloeddruk. Iets minder dan 9 procent van de mensen had nek- en rugklachten of gewrichtsklachten (artrose, slijtagereuma). (tabel 7.4) Een op de negen heeft in 2004 depressieve klachten gehad, een op de zeven heeft een angstige periode doorgemaakt. (tabel 7.5) Vrouwen hebben deze klachten doorgaans vaker dan mannen.

Dertien procent van de bevolking (15–64 jaar) voelde zich in 2004 uitgeput door het werk. Iets meer jongeren (15–24 jaar) en laagopgeleiden (basisonderwijs, vbo) dan ouderen en hoogopgeleiden hadden daar last van. (tabel 7.6)

De Nederlander heeft het in 2004 door ziekte, verwonding, of anderszins 38 dagen rustiger aan moeten doen, of heeft niet de dingen kunnen doen die hij gewoonlijk deed. Gemiddeld vier dagen per jaar is daarbij het bed gehouden. Het aantal beddagen neemt sinds 2002 niet meer toe. (tabel 7.7)

TABEL 7.1 *Gebruik medische voorzieningen naar leeftijd*

	Eenheid	2003	2004					
				0-14 jaar	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	65 jaar en ouder
Contact met de huisarts in 1 jaar								
personen met contact	%	74,4	73,3	64,6	71,3	72,5	75,1	85,6
contacten per persoon	abs.	3,9	3,5	2,4	3,0	3,5	3,7	5,5
contacten per patiënt	abs.	5,3	4,8	3,7	4,2	4,8	5,0	6,4
Contact met de specialist in 1 jaar								
personen met contact	%	38,7	39	27,7	28,7	35,7	43,7	63,0
contacten per persoon	abs.	1,6	1,8	1,1	1,0	1,7	2,1	3,1
contacten per patiënt	abs.	4,1	4,6	3,8	3,4	4,9	4,9	5,0
Contact met de tandarts in 1 jaar								
personen met contact	%	78,2	78,4	78,8	91,5	89,0	77,8	43,2
contacten per persoon	abs.	2,3	2,1	1,8	2,1	2,4	2,6	1,3
contacten per patiënt	abs.	3,0	2,7	2,3	2,2	2,7	3,3	3,0
Contact met de fysiotherapeut in 1 jaar								
personen met contact	%	17,6	17,3	5,4	12,6	18,5	23,6	23,9
contacten per persoon	abs.	3,0	2,9	0,9	1,8	2,5	4,0	5,3
contacten per patiënt	abs.	17,2	16,8	17,7	14,6	13,6	17,1	22,5
Contact met de alternatieve genezer in 1 jaar								
personen met contact	%	6,8	7,2	5,1	5,7	8,2	9,0	5,7
Personen die voorgeschreven medicijnen hebben gebruikt								
Personen die medicijnen niet op recept hebben gebruikt	%	36,5	36,8	15,0	20,3	27,4	50,2	78,1
Personen die medicijnen niet op recept hebben gebruikt	%	38,2	38,6	31,1	41,6	43,0	38,9	35,9
Ziekenhuisopnamen in 1 jaar								
personen die zijn opgenomen	%	5,9	6,2	2,8	3,1	6,0	6,8	12,7
per 100 personen	abs.	7,2	7,5	3,1	3,4	7,0	8,8	15,9
per 100 patiënten	abs.	123,7	121,7	111,3	.	116,5	129,2	125,2
Contact RIAGG in 1 jaar								
personen met contact	%	1,4	1,3	1,7	1,0	1,9	0,9	0,6

Bron: CBS.

TABEL 7.2

Gebruik medische voorzieningen naar geslacht en verzekeringsvorm

	Eenheid	2003	2004	w.v.			
				Mannen	Vrouwen	Ziekenfonds verzekerd	Particulier verzekerd
Contact met de huisarts in 1 jaar							
personen met contact	%	74,4	73,3	68,6	77,9	75,6	69,8
contacten per persoon	abs.	3,9	3,5	2,9	4,2	3,9	3,0
contacten per patiënt	abs.	5,3	4,8	4,2	5,4	5,2	4,2
Contact met de specialist in 1 jaar							
personen met contact	%	38,7	39	36,1	41,9	40,4	36,9
contacten per persoon	abs.	1,6	1,8	1,5	2,1	1,9	1,6
contacten per patiënt	abs.	4,1	4,6	4,2	4,9	4,8	4,4
Contact met de tandarts in 1 jaar							
personen met contact	%	78,2	78,4	77,6	79,2	75,0	83,9
contacten per persoon	abs.	2,3	2,1	2,1	2,2	2,0	2,3
contacten per patiënt	abs.	3,0	2,7	2,7	2,8	2,7	2,8
Contact met de fysiotherapeut in 1 jaar	%	17,6	17,3	15,2	19,4	17,6	17,0
contacten per persoon	abs.	3,0	2,9	2,3	3,5	3,1	2,6
contacten per patiënt	abs.	17,2	16,8	15,0	18,2	17,7	15,3
Contact met de alternatieve genezer in 1 jaar							
personen met contact	%	6,8	7,2	5,1	9,2	6,7	8,0
Personen die voorgeschreven medicijnen hebben gebruikt	%	36,5	36,8	32,5	41	39,4	33,0
Personen die medicijnen niet op recept hebben gebruikt	%	38,2	38,6	32,0	45,1	39,1	37,9
Ziekenhuisopname in 1 jaar							
personen die zijn opgenomen	%	5,9	6,2	5,5	6,8	6,9	5,1
per 100 personen	abs.	7,2	7,5	6,9	8,1	8,5	5,9
per 100 patiënten	abs.	123,7	121,7	125,6	118,6	124,0	117,0
Contact RIAGG in 1 jaar							
personen met contact	%	1,4	1,3	1,2	1,4	1,7	0,7

TABEL 7.3

Ervaren gezondheid naar geslacht, leeftijd en verzekeringsvorm, 2004

	Zeer goed	Goed	Minder dan goed
	%		
Geslacht			
Mannen	27,8	55,2	17
Vrouwen	23,2	54,7	22,1
Leeftijd			
0-14 jaar	44,5	50,4	5,1
15-24 jaar	25,4	63,2	11,4
25-44 jaar	26,6	59,5	13,9
45-64 jaar	18,3	53,6	28,2
65 jaar en ouder	10,3	46	43,6
Verzekeringsvorm			
Ziektefondsverzekerd	21,5	54,9	23,6
Particulier verzekerd	31,9	54,8	13,3

Bron: CBS.

TABEL 7.4

Langdurige aandoeningen naar geslacht, 2004

	Mannen	Vrouwen	Totaal	w.v.				
				0-14 jaar	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	65 jaar en ouder
	%							
Heeft afgelopen jaar last gehad van:								
Hartaandoening	1,6	1,4	1,5	0,0	0,1	0,3	2,4	6,6
Migraine	7,2	16,4	11,9	3,0	14,9	17,1	14,4	7,1
Hoge bloeddruk	8,2	11,5	9,9	0,1	0,9	4,4	17,0	31,6
Vernauwing bloedvaten	1,8	1,6	1,7	0,0	0,2	0,4	2,0	8,3
Astma, chronische bronchitis, CARA	7,3	7,3	7,3	7,9	6,2	6,4	6,5	11,5
Psoriasis	2,0	1,4	1,7	0,2	0,9	1,9	2,6	2,7
Chronische eczeem	4,2	4,5	4,4	5,7	5,0	4,3	3,9	2,9
Duizeligheid met vallen	1,6	2,8	2,2	0,5	2,6	1,7	2,4	5,2
Darmstoornissen	1,7	3,6	2,7	1,5	1,5	2,4	3,6	4,5
Incontinentie	1,2	6,1	3,7	0,2	0,8	2,3	5,5	11,6
Rugaandoening	8,2	9,9	9,1	0,4	3,6	9,3	15,3	14,6
Gewrichtsslijtage	7,0	12,1	9,6	0,1	1,0	3,6	15,4	34,5
Chronische gewrichtsontsteking	2,5	5,6	4,1	0,0	0,4	2,4	7,4	11,0
Nekaandoening	6,4	11,1	8,8	0,6	3,8	8,9	14,8	14,0
Aandoening elleboog, pols of hand	4,3	6,9	5,6	0,7	3,2	5,3	9,4	9,0
Overige aandoeningen	6,4	8,7	7,6	4,0	6,8	7,2	9,7	10,6
Suikerziekte totaal	3,2	3,0	3,1	0,1	0,5	0,8	4,3	13,0
Suikerziekte type 1 ¹⁾	0,8	0,6	0,7	0,1	0,5	0,2	0,8	2,8
Suikerziekte type 2 ²⁾	2,4	2,4	2,4	0,0	0,0	0,6	3,5	10,2
Heeft ooit gehad:								
Beroerte	1,6	1,4	1,5	0,0	0,0	0,2	2,7	5,8
Hartinfarct	3,4	1,2	2,3	0,0	0,1	0,4	2,7	11,5
Kanker	3,4	5,1	4,3	0,2	0,5	2,0	6,9	14,2
Heeft afgelopen jaar gehad:								
Beroerte	0,3	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,4	0,9
Hartinfarct	0,4	0,1	0,3	0,0	0,0	0,1	0,3	1,3
Kanker	1,0	1,1	1,0	0,0	0,1	0,7	1,5	3,5

¹⁾ Personen die 'ja' hebben geantwoord op de vragen of zij 1. op dit moment insuline gebruiken, 2. insuline zijn gaan gebruiken binnen 6 maanden nadat suikerziekte was vastgesteld.

²⁾ Niet behorend tot de diabetes type 1.

Bron: CBS.

TABEL 7.5

Depressieve klachten bij de bevolking naar geslacht en leeftijd, 2004

	Mannen	Vrouwen	Totaal	w.v.				
				0-14 jaar	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	65 jaar en ouder
Heeft ooit gehad:								
Depressieve klachten	19	32	26	6	23	28	30	20
Angstige periode	18	34	26	8	18	29	31	24
Depressief of angstig	26	44	35	10	29	38	40	31
Heeft afgelopen jaar gehad:								
Depressieve klachten	8	13	11	3	12	12	11	7
Angstige periode	10	18	14	5	11	17	15	11
Depressief of angstig	13	22	17	6	17	21	18	13

Bron: CBS.

TABEL 7.6

Uitgeput door het werk naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau

	Uitgeput door werk			
	2001	2002	2003	2004
% 15-64 jarigen				
Totaal	12	13	12	13
Geslacht				
Mannen	12	13	12	14
Vrouwen	13	12	12	13
Leeftijd				
15-24 jaar	14	19	14	15
25-34 jaar	10	11	12	15
35-44 jaar	12	12	12	11
45-54 jaar	14	13	13	13
55-64 jaar	16	12	12	13
Opleidingsniveau				
Basisonderwijs	20	15	13	.
Vbo	12	18	14	.
Mavo	14	11	11	.
Havo/vwo, mbo	10	12	12	.
Hbo, universiteit	13	11	12	.

Bron: CBS.

TABEL 7.7

Personen met tijdelijke activiteitenbeperking

	2001	2002	2003	2004
%				
Personen	17,7	18,9	18,8	17,4
abs.				
Dagen per jaar	37,7	37,8	39,3	37,5
Beddagen per jaar	4,2	4,3	4,1	4,0

Bron: CBS.

Een groot aantal Nederlanders heeft riskante gewoonten. Van de Nederlanders van 12 jaar en ouder rookte in 2004 30 procent. Het percentage rokers neemt wel af. 7 procent rookte 20 of meer sigaretten per dag. Ook dit percentage zware rokers is lager in voorgaande jaren.

Ruim vier op de vijf personen van 12 jaar en ouder drinken wel eens alcohol. Vanaf eind jaren negentig is dit aandeel vrijwel niet veranderd. Ruim een op de tien Nederlanders drinkt minstens een keer in de week ten minste zes glazen alcohol op een dag en is daarmee een zware drinker. In 2004 dronk de Nederlander gemiddeld 7,7 glazen alcohol per week. In 2001 lag het gemiddelde nog op bijna 8,5 glazen. (tabel 7.8)

TABEL 7.8

Roken en alcoholgebruik

	Eenheid	2002	2003	2004
Rokers ¹⁾	%	32,3	30,8	29,6
Zware rokers onder bevolking ²⁾	%	8,6	8,2	7,4
Sigaretten per dag per roker	aantal	11,9	12,1	11,4
Drinkt nooit alcohol	%	17,7	18,3	19,4
Zware drinker ³⁾	%	11,7	11,3	11,9
Gemiddeld 3 of meer glazen per dag	%	9,6	9,2	8,7

¹⁾ Personen van 12 jaar of ouder.

²⁾ Personen van 12 jaar of ouder die per dag 20 of meer sigaretten rookt.

³⁾ Personen van 12 jaar of ouder die minstens 1 keer per week 6 of meer glazen alcohol op één dag drinken.

Bron: CBS.

Veel Nederlanders zijn te dik. De helft van de mannen en ruim 40 procent van de vrouwen is te zwaar, 10 procent van de mannen en 12 procent van de vrouwen is zelfs veel te zwaar. Voor zowel mannen als vrouwen geldt dat overgewicht toeneemt met de leeftijd. (tabel 7.9)

TABEL 7.9

Onder- en overgewicht naar geslacht en leeftijd, 2004

	Ondergewicht	Normaal gewicht	Overgewicht	w.v. ernstig overgewicht
% personen van 20 jaar en ouder				
Geslacht				
Mannen	1,0	47,7	51,3	9,6
Vrouwen	2,4	55,7	41,9	12,1
Leeftijd				
15-24 jaar	5,2	72,0	22,8	5,5
25-44 jaar	1,9	56,8	41,3	8,9
45-64 jaar	0,7	45,6	53,7	13,5
65 jaar en ouder	1,7	42,8	55,5	12,6

Bron: CBS.

7.3 Eerste ziekenhuisopnamen en uitgaven voor zorg

Het CBS heeft gegevens van ziekenhuisopnamen uit de Landelijke Medische Registratie van ziekenhuisopnamen op persoonsniveau gekoppeld aan bevolkingsgegevens uit de Gemeentelijke basisadministratie (GBA). Door de koppeling van de bestanden kunnen het zorggebruik en de gezondheidstoestand van personen, met hun persoonskenmerken, gevolgd worden. Met de gekoppelde LMR- en GBA-gegevens kunnen zogeheten klinische incidenties afgeleid worden. Het gaat dan om het aantal personen per 10 duizend in de bevolking met een *eerste* opname voor de betreffende ziekte. De gegevens zijn in november j.l. gepubliceerd in het boek *Gezondheid en zorg in cijfers 2005*. In de tabellen 7.10 en 7.11 zijn deze voor een aantal diagnoses weergegeven. Bij ziekten die na diagnose vrijwel altijd leiden tot een ziekenhuisopname (bij veel kankersoorten en acute ziekten als aneurysma van de buikaorta) zullen de klinische incidenties een goede weergave zijn van het aantal nieuwe gevallen van de ziekte in de bevolking.

Uit de kerncijfers van de *Zorgrekeningen* blijkt dat de voorlopige uitgaven aan zorg in 2004 bijna 60 miljard euro hebben bedragen. In vier jaar tijd zijn deze zorguitgaven met ruim een kwart toegenomen. Bijna twee derde van deze zorguitgaven, 37,3 miljard euro, heeft betrekking op gezondheidszorg, een derde, 20,7 miljard euro, op de welzijnszorg. Per hoofd van de bevolking zijn de zorguitgaven in 2004 ruim 3 600 euro. Overheid en sociale verzekeringen financieren verreweg het grootste deel van de zorguitgaven. (tabel 7.12) Binnen de gezondheidszorg ontvangen de ziekenhuizen de meeste gelden, gevolgd door de geneesmiddelenfabrikanten. (tabel 7.13)

TABEL 7.10

Eerste ziekenhuisopname naar diagnosegroep. Mannen, gestandaardiseerd¹⁾

	2001	2002	2003
	per 10 duizend mannen in de bevolking		
Alle diagnoses	442,8	462,1	477,0
Infectieuze en parasitaire ziekten	11,2	11,8	11,9
w.o. Infectieziekten van het maagdarmkanaal	2,5	2,6	2,9
Kwaadaardige nieuwvormingen	36,9	37,6	38,6
w.o. van dikke darm	3,6	3,5	3,7
van endeldarm en anus	2,3	2,4	2,5
van luchtpijp(-vertakkingen) en long	6,7	6,6	6,4
van huid	2,9	3,1	3,3
van prostaat	4,8	5,0	5,4
van urineblaas	3,5	3,6	3,7
van lymfatisch en bloedvormend weefsel	3,1	3,1	3,4
Ziekten van bloed en bloedbereidende organen	6,9	7,4	7,5
Endocriene-, voedings-, stofwisselingsziekten	10,1	10,4	11,1
w.o. suikerziekte	4,7	4,5	4,7
Psychische stoornissen	7,3	7,5	7,9
Ziekten van zenuwstelsel en zintuigen	68,3	73,2	77,4
Ziekten van hart- en vaatstelsel	89,8	93,8	95,6
w.o. acuut hartinfarct	17,9	17,9	17,0
hersenvaatletsels (CVA)	15,4	16,5	17,2
Ziekten van de ademhalingsorganen	76,4	78,4	82,2
w.o. longontsteking	11,7	12,6	13,2
chron. aand. onderste luchtwegen (CARA)	8,8	8,4	8,8
Ziekten van de spijsverteringsorganen	84,8	88,8	93,3
w.o. divertikelziekte	3,2	3,7	4,1
cholelithiasis (galstenen)	5,9	6,2	6,7
Ziekten van huid en onderhuids bindweefsel	11,5	12,5	13,0
Ziekten van spieren, beenderen en bindweefsel	80,5	85,0	87,2
w.o. artrose	10,8	11,9	12,3
dérangement interne (stoornis) van knie	27,8	29,8	30,3
Ziekten van urinewegen en geslachtsorganen	45,2	47,5	48,6
w.o. ziekten van nier en urineleider	8,4	8,8	9,5
prostaathyperplasie	10,1	10,5	10,9
Aandoeningen van de perinatale periode	42,7	43,3	44,1
Aangeboren afwijkingen	12,8	13,0	13,2
Ongevallen	72,2	73,4	76,0

¹⁾ Aantal personen met eerste ziekenhuisopname voor een bepaalde diagnosegroep in het betreffende jaar en geen eerdere opname voor dezelfde diagnosegroep in de vijf voorafgaande kalenderjaren. Cijfers zijn gestandaardiseerd voor verschillen in leeftijdsopbouw met het jaar 2000 als referentie.

Bron: CBS / Prismant.

TABEL 7.11

Eerste ziekenhuisopname naar diagnosegroep. Vrouwen, gestandaardiseerd¹⁾

	2001	2002	2003
	per 10 duizend vrouwen in de bevolking		
Alle diagnoses	502,8	530,3	547,5
Infectieuze en parasitaire ziekten	10,5	10,9	11,3
w.o. infectieziekten van het maagdarmkanaal	2,2	2,4	2,7
Kwaadaardige nieuwvormingen	39,4	40,2	41,1
w.o. van dikke darm	3,7	3,8	3,9
van endeldarm en anus	1,6	1,8	1,8
van luchtpijp(-vertakkingen) en long	2,7	2,7	3,0
van huid	2,6	2,9	3,4
van borst	13,9	13,9	14,0
van lymfatisch en bloedvormend weefsel	2,3	2,4	2,7
Ziekten van bloed en bloedbereidende organen	8,5	9,5	10,0
Endocriene-, voedings-, stofwisselingsziekten	16,7	16,9	17,7
w.o. suikerziekte	4,7	4,6	4,5
Psychische stoornissen	7,3	7,5	7,9
Ziekten van zenuwstelsel en zintuigen	94,2	103,7	110,2
Ziekten van hart- en vaatstelsel	78,6	83,3	87,8
w.o. acuut hartinfarct	9,0	9,1	8,7
hersenvaatletsels (CVA)	15,2	16,2	17,2
Ziekten van de ademhalingsorganen	64,1	66,7	69,4
w.o. longontsteking	8,5	9,6	10,1
chron. aand. onderste luchtwegen (CARA)	6,6	6,8	7,0
Ziekten van de spijsverteringsorganen	70,7	75,8	81,3
w.o. divertikelziekte	5,0	5,5	6,3
cholelithiasis (galstenen)	15,2	16,4	17,6
Ziekten van huid en onderhuids bindweefsel	11,9	12,9	13,9
Ziekten van spieren, beenderen en bindweefsel	83,5	89,3	92,6
w.o. artrose	21,9	24,1	25,3
dérangement interne (stoornis) van knie	16,8	18,0	19,1
Ziekten van urinewegen en geslachtsorganen	70,5	73,9	78,4
w.o. ziekten van nier en urineleider	6,9	7,4	8,1
Complicaties zwangerschap, bevalling, kraambed	94,4	97,8	97,8
Aandoeningen van de perinatale periode	36,1	36,7	37,0
Aangeboren afwijkingen	8,5	8,9	8,8
Ongevallen	68,0	69,8	72,6

¹⁾ Aantal personen met eerste ziekenhuisopname voor een bepaalde diagnosegroep in het betreffende jaar en geen eerdere opname voor dezelfde diagnosegroep in de vijf voorafgaande kalenderjaren. Cijfers zijn gestandaardiseerd voor verschillen in leeftijdsopbouw met het jaar 2000 als referentie.

Bron: CBS / Prismant.

TABEL 7.12

Uitgaven zorg naar functie en financieringsbron

	Eenheid	2003*	2004*
Totaal	mln euro	57 136	59 579
<i>Aanbieders gezondheidszorg</i>			
Totaal uitgaven gezondheidszorg	mln euro	35 746	37 312
Algemene ziekenhuizen	mln euro	8 924	9 445
Academische ziekenhuizen	mln euro	3 999	4 282
Categorale ziekenhuizen	mln euro	681	725
Verstrekkers geestelijke gezondheidszorg	mln euro	3 540	3 796
Huisartsenpraktijken	mln euro	2 015	1 994
Specialistenpraktijken	mln euro	1 785	2 024
Tandartsenpraktijken	mln euro	1 825	1 810
Paramedische en verloskundigenpraktijken	mln euro	1 158	1 082
Gemeentelijke Gezondheidsdiensten	mln euro	710	769
ARBO-diensten	mln euro	1 085	1 139
Leveranciers van geneesmiddelen	mln euro	5 250	5 250
Leveranciers van therapeutische middelen	mln euro	2 302	2 433
Verstrekkers van ondersteunende diensten	mln euro	601	644
Overige verstrekkers van gezondheidszorg	mln euro	1 872	1 919
<i>Aanbieders welzijnszorg</i>			
Totaal uitgaven welzijnszorg	mln euro	19 626	20 473
Verpleeghuizen	mln euro	4 474	4 567
Verzorgingshuizen	mln euro	3 760	3 944
Thuiszorginstellingen	mln euro	3 774	3 919
Verstrekkers van gehandicaptenzorg	mln euro	4 772	5 126
Verstrekkers van kinderopvang	mln euro	2 348	2 390
Overige verstrekkers van welzijnszorg	mln euro	498	528
Beleids- en beheersorganisaties	mln euro	1 764	1 795
<i>Financieringsbronnen</i>			
Totaal financieringsbronnen	mln euro	57 136	59 579
Overheid en sociale verzekeringen	mln euro	38 949	40 376
Particuliere zorgverzekeringen	mln euro	7 822	8 470
Overige financieringsbronnen	mln euro	10 364	10 733
Zorguitgaven	euro per hoofd	3 521	3 661
Zorguitgaven	% BBP	12,6	12,8

TABEL 7.13

Uitgaven aan zorg naar actoren

	2001	2002	2003*	2004*
	mln euro			
Totaal uitgaven aanbieders zorg	47 128	52 961	57 369	59 819
Aanbieders gezondheidszorg	29 734	33 192	35 734	37 301
w.v.				
Algemene ziekenhuizen	7 738	8 550	8 924	9 445
Academische ziekenhuizen	3 103	3 750	3 999	4 282
Categorale ziekenhuizen	531	607	681	725
Verstrekkers geestelijke gezondheidszorg	2 847	3 181	3 540	3 796
Huisartsenpraktijken	1 612	1 843	2 015	1 994
Specialistenpraktijken	1 451	1 637	1 785	2 024
Tandartsenpraktijken	1 459	1 671	1 825	1 811
Paramedische en verloskundigenpraktijken	1 006	1 072	1 158	1 082
Gemeentelijke Gezondheidsdiensten	524	618	695	754
ARBO-diensten	901	1 011	1 085	1 139
Leveranciers van geneesmiddelen	4 479	4 867	5 250	5 250
Leveranciers van therapeutische middelen	2 030	2 135	2 302	2 433
Verstrekkers van ondersteunende diensten	502	554	598	641
Overige verstrekkers van gezondheidszorg	1 552	1 696	1 879	1 926
Aanbieders welzijnszorg	15 777	18 065	19 871	20 723
w.v.				
Verpleeghuizen	3 916	4 427	4 720	4 816
Verzorgingshuizen	3 094	3 564	3 760	3 944
Thuiszorginstellingen	2 807	3 221	3 774	3 919
Verstrekkers van gehandicaptenzorg	3 685	4 312	4 772	5 126
Verstrekkers van kinderopvang	1 841	2 075	2 348	2 390
Overige verstrekkers van welzijnszorg	435	466	498	528
Beleids- en beheersorganisaties	1 618	1 704	1 764	1 795

Bron: CBS.

Geld maakt gelukkig, maar gezondheid is belangrijker

In 2004 omschreven bijna negen op de tien Nederlanders van 18 jaar en ouder zichzelf als gelukkig of zeer gelukkig. Hoe hoger het inkomen, hoe meer mensen met positieve geluksgevoelens. Inkomen is echter niet de meest belangrijke factor: gezondheid, burgerlijke staat en etnische herkomst wegen zwaarder.

Gezondheid staat voorop

Voor het geluksgevoel weegt gezondheid verreweg het zwaarst. Van de mensen die hun eigen gezondheid als minder dan goed beoordeelden, ontbeert een kwart positieve geluksgevoelens. Bij mensen met een goede of zeer goede gezondheid was dit slechts 8 procent.

Lief en leed delen

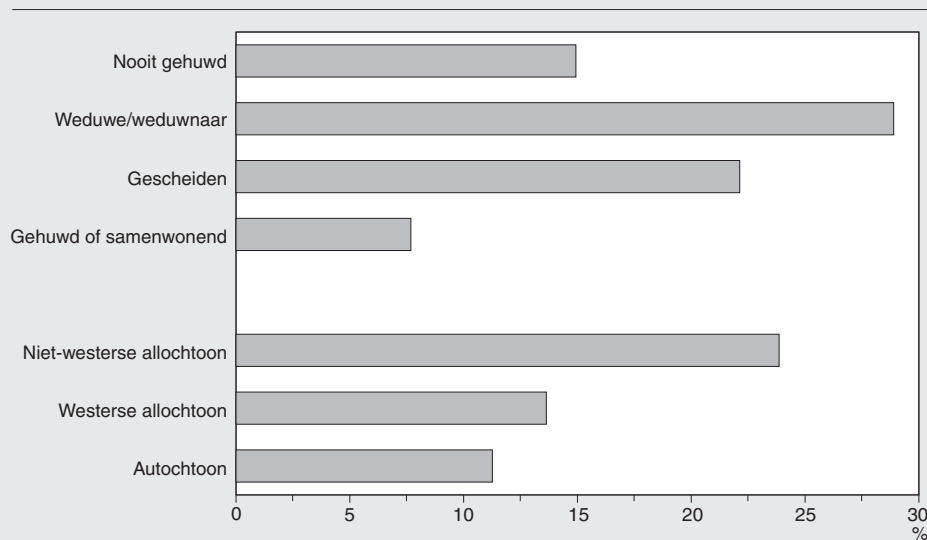
Het ontbreken van een levenspartner is ongunstig voor het geluksgevoel. Zo zijn weduwen of weduwnaars vier keer zo vaak minder gelukkig dan gehuwden of samenwonenden. Bij gescheiden mensen is het aandeel minder gelukkigen een factor drie groter dan bij gehuwden of samenwonenden, bij nooit getrouwde mensen is dat aandeel een factor twee groter. Volgens onderzoek zijn mensen met een levenspartner gelukkiger omdat ze lief en leed met elkaar kunnen delen.

Niet-westerse allochtonen, ten slotte, voelen zich twee keer zo vaak minder gelukkig dan autochtonen.

Ferdy Otten

Uit: CBS, *Webmagazine* (10 oktober 2005)

Minder gelukkigen naar burgerlijke staat en etniciteit

Bron: CBS.

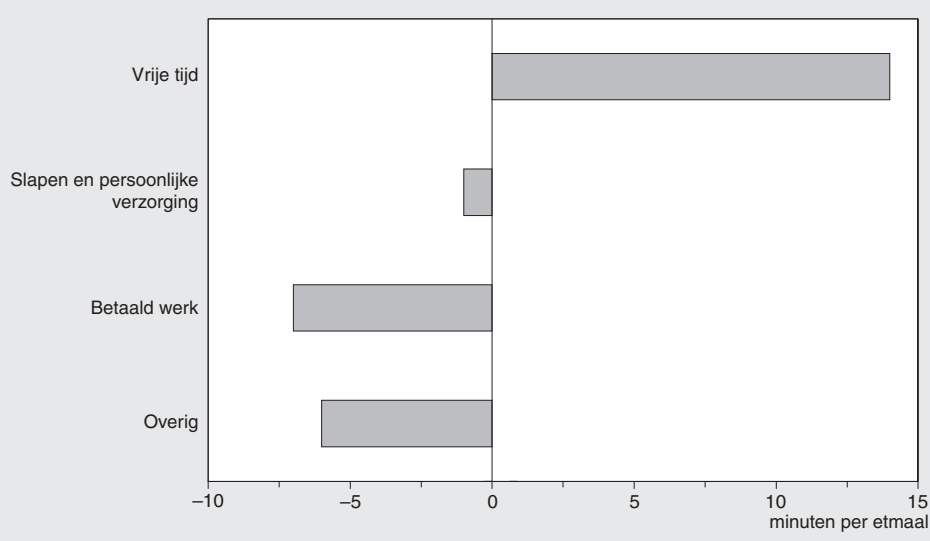

Een kwartier meer vrije tijd per dag

Per etmaal besteedden Nederlanders van 12 jaar en ouder de meeste tijd, zo'n tien uur en een kwartier gemiddeld, aan slapen en persoonlijke verzorging. Ruim zes uur wordt gemiddeld doorgebracht als vrije tijd. Ongeveer drie uur gaat op aan verzorging van anderen, huishoudelijke verplichtingen en vrijwilligerswerk. Betaald werk neemt gemiddeld twee uur en veertig minuten in beslag.

Deze cijfers hebben betrekking op 2003. Vergeleken met 2001 wordt er minder tijd besteed aan betaald werk. Nederlanders hadden een kwartier meer vrije tijd te besteden dan in 2001.

Verschillen in tijdsbesteding per etmaal, 2003 t.o.v. 2001

Bron: CBS.

Vooraf mannen minder aan het werk

Vooraf mannen besteedden, in vergelijking met 2001, ongeveer een kwartier minder tijd aan betaald werk. Het grootste gedeelte van de vrije tijd die ze hierdoor kregen, ging op aan spelletjes doen, knutselen, musiceren of toneelspelen.

Vrouwen creëerden voor zichzelf meer vrije tijd, gemiddeld ruim tien minuten per etmaal, door minder tijd te besteden aan huishoudelijk werk en verzorging van anderen. Zij vulden hun vrije tijd hoofdzakelijk in met meer televisie kijken en contact met familie, vrienden en kennissen.

Huishoudelijk werk

Vrouwen besteedden in 2003 nog altijd veel tijd aan huishoudelijke zaken. Boodschappen doen, eten koken en huishoudelijk werk kostte hen twee en een half uur per etmaal, tegen mannen slechts een klein uur. Ten opzichte van 2001 sprongen mannen ietsjes meer bij in het huishouden.

Henk Hendriks

Uit: CBS, *Webmagazine* (3 januari 2005)

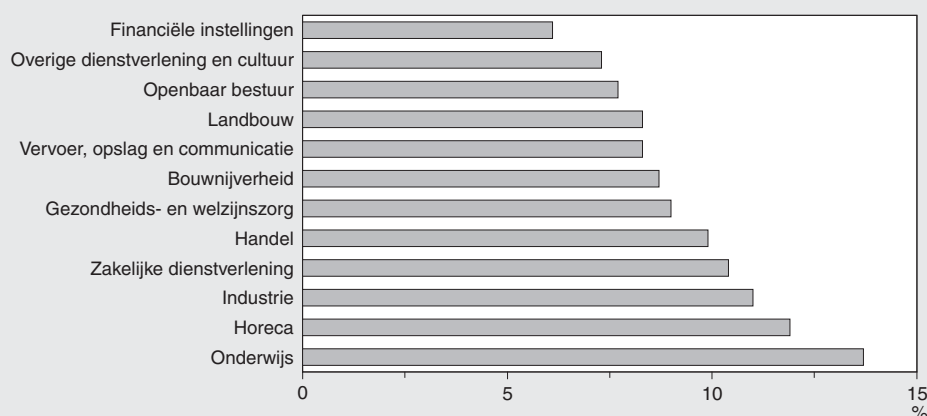
Burn-out en psychische belasting

In 2004 had ongeveer een op de tien werkenden last van burn-outklachten. Dit is evenveel als in voorgaande jaren. In het onderwijs en de horeca raken de meeste mensen opgebrand. De hoge werkdruk, de beperkte ontplooiingsmogelijkheden en de geringe zeggenschap over de eigen werkzaamheden zijn hier mede verantwoordelijk voor.

Vooraf in onderwijs en horeca branden mensen op

Burn-out komt in sommige bedrijfsklassen meer voor dan in andere. In de periode 2001–2003 was het aandeel werkenden met burn-out klachten het hoogst in het onderwijs (14 procent) en de horeca (12 procent). Naar verhouding laag was het bij de financiële instellingen, waar het om 6 procent van de werkenden ging.

Personen met burn-out naar bedrijfsklasse, 2001/2003

Bron: CBS.

Werkdruk en ontplooiing sterk bepalend

De kans om opgebrand te raken hangt sterk samen met psychische werkbelasting. Mensen met een hoge werkdruk hebben 3,4 keer zoveel kans op burn-out klachten als mensen met een lage werkdruk. Voor werkenden met weinig mogelijkheden tot ontplooiing in hun baan is de kans op burn-out 2,7 keer zo groot als voor degenen met veel ontplooiingsmogelijkheden.

Autonomie is ook relevant

Werkenden die nauwelijks zeggenschap hebben over de uitvoering van het werk, over de volgorde van de werkzaamheden en over het werktempo, hebben 1,7 keer zoveel kans om opgebrand te raken als mensen die veel zeggenschap (of taakautonomie) hebben. Een vierde aspect van psychische werkbelasting, tevredenheid met de promotiekansen en de beloningen, hangt minder sterk samen met burn-out.

Onderwijs en horeca: hoge psychische werkbelasting

Voor het onderwijs geldt dat het hoge percentage werkenden met burn-out klachten grotendeels toe te schrijven is aan de hoge werkdruk, de beperkte ontplooiingsmogelijkheden en de lage taakautonomie van leerkrachten. Voor werkenden in de horeca gaat eenzelfde verhaal op.

Christianne Hupkens

Uit: CBS, *Webmagazine* (25 juli 2005)

Meer mensen in ziekenhuis opgenomen

In de periode 1995–2003 is het aantal personen per 10 duizend inwoners dat één of meer keer per jaar in het ziekenhuis werd opgenomen met 9 procent gestegen. Deze stijging zette pas vanaf 2001 in en was met name sterk in 2002 en 2003. Het begin van deze stijging viel samen met de invoering in 2001 van het actieplan 'Zorg Verzekerd' van het ministerie van VWS. Dat plan was gericht op het verkorten van de wachtlijsten in de ziekenhuiszorg door het ter beschikking stellen van extra geld.

Wachtlijsten

Bij aandoeningen waarbij wachtlijsten een rol spelen, is duidelijk sprake van een stijgende trend van het aantal behandelde patiënten, met name vanaf 2001/2002. Dit geldt bijvoorbeeld voor behandelingen van heupartrose, knieartrose, spataderen en staar. Tussen 1995 en 2003 steeg het aantal personen dat is opgenomen voor knieartrose met 64 procent, voor heupartrose met 27 procent en voor spataderen met 19 procent. Voor staar steeg het aantal in het ziekenhuis behandelde personen met de helft: van 34 naar 51 per 10 duizend inwoners.

Long- en huidkanker

Ook bij aandoeningen waarbij wachtlijsten nauwelijks een rol spelen, zijn veranderingen opgetreden in de aantallen behandelde patiënten. Deze veranderingen kunnen onder andere samenhangen met veranderingen in het vóórkomen van ziekten in de bevolking. Zo is tussen 1995 en 2003 het aantal opgenomen personen met de diagnose longkanker bij mannen met 22 procent afgenomen, terwijl er bij vrouwen sprake is van een stijging met 42 procent. Verder is het aantal opgenomen patiënten voor huidkanker sterk toegenomen: 2,0 naar 3,7 per 10 duizend inwoners.

Hartproblemen en darmaandoeningen

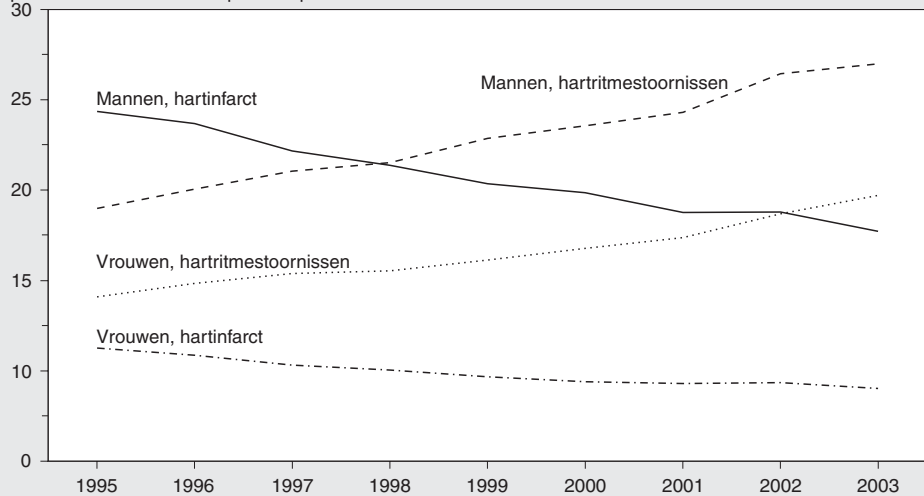
Het aantal opgenomen personen vanwege een acuut hartinfarct is tussen 1995 en 2003 afgenomen met 24 procent. Daarentegen is het aantal personen dat is opgenomen voor behandeling van hartritme stoornissen sterk toegenomen met 42 procent. Voor divertikelziekte, een darmaandoening, blijkt het aantal opgenomen patiënten te zijn gestegen van 3,7 naar 5,6 per 10 duizend inwoners.

Zwangerschapscomplicaties

Steeds meer vrouwen werden opgenomen in verband met zwangerschapscomplicaties in de periode vóór de geboorte: van 80 per 10 duizend vrouwen in 1995 naar 113 in 2003. Deze stijging van 41 procent hangt voor een deel samen met een toename van het aantal zwangerschappen (gemeten aan het aantal geboorten) met name bij moeders van hogere en zeer jonge leeftijd. Als hiervoor gecorrigeerd wordt, is er nog steeds sprake van een stijging van 23 procent van het aantal vrouwen dat is opgenomen voor zwangerschapscomplicaties.

Personen met een of meer ziekenhuisopnamen voor acuut hartinfarct en hartritmestoornissen, naar geslacht

personen met ziekenhuisopnamen per 10.000 inwoners

Bron: CBS / Prismant.

Eerste opnamen

Een ander belangrijk gegeven is het aantal personen dat voor het eerst voor een bepaalde aandoening in het ziekenhuis is opgenomen. Bij deze groep was ook een forse groei van het aantal behandelde patiënten per 10 duizend inwoners zichtbaar: tussen 2000 en 2003 was er sprake van een jaarlijkse toename, ongeacht diagnose, met ruim 3 procent.

Gerard Verweij (CBS) en Lany Slobbe (RIVM)

Uit: CBS, Webmagazine (30 mei 2005)

Telewerkers: hoogopgeleiden met lange werkweek

Telewerkers zijn vooral hoogopgeleide mensen met een werkweek van meer dan 40 uur. Bovendien hebben telewerkers vaak een leidinggevende functie en werken ze in de zakelijke dienstverlening. Ruim 3 procent van de werkenden is telewerker.

Lange werkweek

Telewerken is het meest ingeburgerd bij mensen met een werkweek van 40 uur of meer. Van deze groep is 7 procent telewerker. Van de mensen die minder dan 24 uur per week werken is slechts 1 procent telewerker. Mogelijke voordelen van telewerken zijn een kortere reistijd, minder files en CO₂-uitstoot, een flexibelere tijdsindeling en een rustigere werkplek.

Werk en opleiding van telewerkers

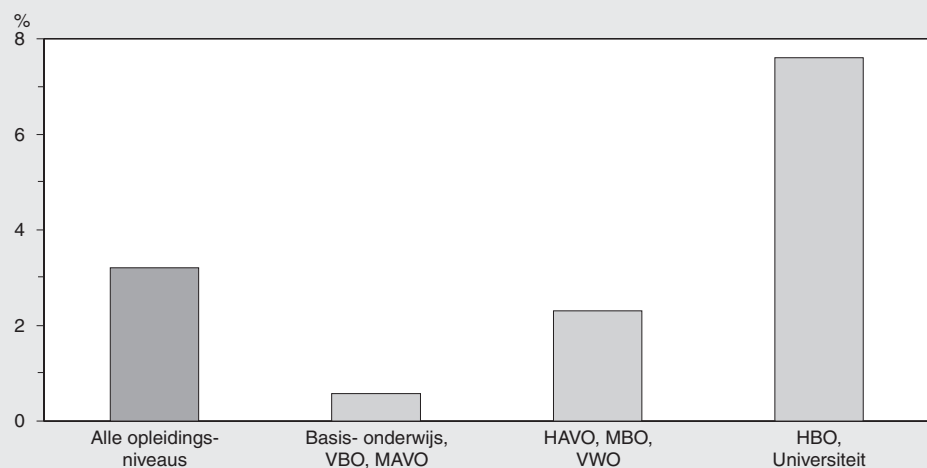
Hoog opgeleiden gebruiken vaker computers voor het werk dan lager opgeleiden. Van de hoogopgeleiden is dan ook bijna 8 procent telewerker. Bij de lager opgeleiden is dit minder dan een procent.

Percentage telewerkers per opleidingsniveau

Bedrijven die veel werken met telewerkers zijn computerservicebureaus. Hier is meer dan de helft (54 procent) telewerker. In de overige zakelijke dienstverlening is 11 procent van de werkenden telewerker.

Daarentegen komt telewerken in de horeca (1 procent) nauwelijks voor. De bedrijfstakken met veel telewerkers zijn tevens de bedrijfstakken waarin computers en internet het meest voorkomen. Vooral onder personen met een beleidsmatige of hogere leidinggevende functie komt telewerken (11 procent) relatief vaak voor.

Percentage telewerkers per opleidingsniveau

Bron: CBS.

Meer mannen en boven de 35 jaar

Telewerken is het meest gebruikelijk bij werkenden van 35 jaar en ouder, terwijl slechts 1 procent van de werkenden onder de 25 jaar telewerkt. Onder mannen komt telewerken ruim tweemaal zo vaak voor als bij vrouwen.

Lydia Geijtenbeek

Uit: CBS, *Webmagazine* (6 juni 2005)

8 Schade en slachtofferschap

8.1 Brandschaden

De gemeentelijke brandweerkorpsen rapporteren jaarlijks aan het CBS over branden en technische hulpverlening waarvoor zij zijn uitgerukt. Tabel 8.1 geeft een indruk van het aantal branden waarvoor de brandweer is uitgerukt, inclusief het aantal schoorsteenbranden. Ten opzichte van 2003 is het aantal branden in 2004 met 20 procent afgenomen. Het aantal branden zonder schade is in 2004 meer afgenomen dan het aantal branden met schade. Het gaat hier om directe schade als gevolg van brand, rook en/of bluswater. Gegevens over schade aan goederen die het gevolg zijn van storm- of waterschade en ongegevallen zijn niet voorhanden.

TABEL 8.1

Branden met en zonder schade

	2001	2002	2003	2004
	x 1 000			
Branden	46,5	46,5	54,0	43,0
w.v.				
zonder schade	19,5	18,2	21,4	16,6
met schade	27,0	28,3	32,5	26,4

Bron: CBS.

Tabel 8.2 geeft de verdeling van de branden naar gemeentegrootte. Het schadebedrag ligt in 2004 op ruim 940 miljoen euro. Bijna twee derde van het totale schadebedrag heeft betrekking op branden in kleinere gemeenten (tot 50 duizend inwoners).

Tabel 8.3 geeft het overzicht van branden en schadebedragen naar object. Een op de drie branden is een binnenbrand, ruim de helft van de binnenbranden betreft een woongebouw. Deze branden veroorzaken evenwel slechts 15 procent van de totale schade bij binnenbranden. Tien procent van alle binnenbranden vindt plaats in de industrie, landbouw en visserij. De schade aan deze laatste objecten is relatief groot: in 2004 was de brandschade ruim 450 miljoen euro, meer dan de helft van de totale brandschade bij binnenbranden.

De meeste buitenbranden zijn branden in papier- en vuilcontainers, van berm, bos en heide en van personenauto's. Autobranden zorgen voor de hoogste schade.

In tabel 8.4 is het aantal branden opgenomen naar de oorzaak van de brand. Net als in 2003 is in 2004 een defect aan een apparaat of het verkeerde gebruik van een apparaat de belangrijkste oorzaak van binnenbranden. Bij buitenbranden zijn brandstichting en vandalisme de voornaamste oorzaken.

TABEL 8.2

Branden naar gemeentegroottegroep, 2004

	Totaal	Branden zonder schade	Branden met schade	Schadebedrag
	abs.			mln euro
Totaal	43,0	16,6	26,4	944
250 000 en meer inwoners	6,9	4,0	2,9	106
150 000 tot 250 000 inwoners	4,0	1,9	2,1	37
100 000 tot 150 000 inwoners	5,7	2,4	3,3	72
50 000 tot 100 000 inwoners	8,5	3,1	5,5	130
20 000 tot 50 000 inwoners	12,2	3,7	8,5	377
Minder dan 20 000 inwoners	5,7	1,6	4,1	222

Bron: CBS.

TABEL 8.3

Branden met schade en schadebedragen naar object, 2004

	Branden	Schadebedrag
	x 1 000	mln euro
Binnenbranden		
Woongebouw	5,4	125
Gevangenis, politiecel	0,1	0
Logiesgebouw	0,1	2
Kantoorgebouw	0,2	16
Onderwijsgebouw	0,2	19
Gezondheidszorg	0,4	4
Industrie, landbouw, visserij	1,0	456
Stationsgebouw	0,0	0
Bijeenkomstgebouw	0,7	124
Overige gebouwen	1,6	82
Totaal binnenbranden	9,7	830
Buitenbranden		
Papier-, vuilcontainer	4,8	6
Afval op afgesloten terreinen	0,8	6
Berm, bos, heide e.d.	2,0	5
Personenauto (incl. sloop)	3,7	29
Overige auto's	0,7	17
Schepen, beroepsvaart	0,0	2
Schepen, recreatievaart	0,1	7
Spoorwegmaterieel	0,0	4
Overige nijverheid/industrie	0,1	13
Andere	3,3	20
Totaal buitenbranden	15,5	110
Schoorsteenbranden	1,2	4
Totaal branden	26,4	944

Bron: CBS.

TABEL 8.4

Binnen- en buitenbranden naar oorzaak ¹⁾

	Eenheid	2002	2003	2004
Binnenbranden				
Brandstichting	%	14,1	15,0	14,4
Spelen met vuur door kinderen	%	2,0	1,3	1,3
Roken	%	3,3	3,7	3,2
Brandgevaarlijke werkzaamheden	%	4,6	4,8	4,1
Defect / verkeerd gebruik	%	24,8	24,8	25,4
Anders	%	22,8	22,0	21,8
Onbekend	%	28,4	28,5	29,9
Totaal (=100%)	1 000	14,2	13,9	13,0
Buitenbranden				
Brandstichting	%	26,9	27,8	28,7
Vandalisme	%	24,8	19,4	18,9
Spelen met vuur door kinderen	%	2,8	2,7	2,9
Afbranden van bermen e.d.	%	2,3	3,2	2,8
Ongeluk, aanrijding	%	0,9	0,6	0,7
Andere	%	11,0	10,5	10,7
Onbekend	%	31,4	35,8	35,2
Totaal (=100%)	1 000	30,5	38,3	28,3

¹⁾ Exclusief schoorsteenbranden.

Bron: CBS.

8.2 Privé-ongevallen, bedrijfsongevallen en verkeersongevallen

Dodelijke ongelukken

In 2004 kwamen bijna 2 500 mensen door een privé-ongeval om het leven. De meeste ongevallen gebeuren in en om het huis, vallen is de belangrijkste oorzaak van het fatale incident. Vooral ouderen zijn kwetsbaar. Onder vrouwen van 80 jaar en ouder is de sterfte per 100 000 16 keer zo hoog als gemiddeld.

Verder zijn in 2004 93 personen overleden aan de gevolgen van een bedrijfsongeval. Knel-raken en vallen waren de meest voorkomende oorzaken. Een kwart van de dodelijke slachtoffers was werkzaam in de bouw. Van de 93 slachtoffers woonden 72 mensen in ons land. Hun aantal is hiernaast opgenomen in tabel 8.6. het betekent dat een vijfde van de dodelijke slachtoffers niet in de Nederlandse bevolkingsadministratie voorkomt. De meeste van deze niet ingezetene dodelijke slachtoffers werkten in onze havens.

In 2004 zijn 881 personen om het leven gekomen bij een verkeersongeval, veel minder dan in voorgaande jaren. (tabel 8.7). De daling van het aantal verkeersdoden was het sterkst onder inzittenden van een personenauto, al is hun aantal onder de verkeersslachtoffers nog steeds het grootst. Ook het aantal slachtoffers onder bestel- en vrachtauto's en onder fietsers nam relatief sterk af.

TABEL 8.5

Privé-ongevallen met dodelijke afloop naar oorzaak, locatie en leeftijd

Onderwerpen	2002	2003	2004
	abs.		
Totaal	2 355	2 425	2 462
Naar locatie			
In en om het huis	538	796	907
Verpleeg- of ziekenhuis	216	340	370
Openbare weg	48	66	61
Recreatie- of natuurgebied	76	75	91
Overige locatie van privé-ongeval	47	44	70
Onbekende locatie van privé-ongeval	1 430	1 104	963
Naar oorzaak			
Vallen	1 795	1 850	1 768
Object	29	28	16
Verbranden	59	46	43
Verdrinken	119	84	92
Verstikken	105	115	135
Overige oorzaak van privé-ongeval	235	297	403
Onbekende oorzaak van privé-ongeval	13	5	5
Jonger dan 15 jaar	54	58	58
15 tot 20 jaar	18	8	16
20 tot 30 jaar	36	31	49
30 tot 40 jaar	81	88	80
40 tot 50 jaar	114	107	120
50 tot 60 jaar	145	140	146
60 tot 70 jaar	157	149	161
70 tot 80 jaar	380	377	402
80 jaar en ouder	1 370	1 467	1 430

Bron: CBS.

TABEL 8.6

Bedrijfsongevallen met dodelijke afloop naar bedrijfstak en voorwerp

	2002	2003	2004
	abs.		
Totaal	73	83	72
Naar bedrijfstak			
Landbouw en visserij	14	12	14
Industrie en delfstoffenwinning	9	21	11
Bouwnijverheid	28	22	23
Vervoer, opslag, communicatie	7	8	5
Overige bedrijfstakken	10	17	2
Onbekende bedrijfstak	5	3	17
Naar belangrijkste voorwerp			
Machine, gereedschap	14	14	13
Hijskraan, takel, lift, e.d.	17	28	8
Deel van gebouwen, ladders, steigers	18	17	20
Schuivende of vallende goederen/lading	7	6	11
Overig belangrijkste voorwerp	16	14	19
Onbekend belangrijkste voorwerp	1	4	1

Bron: CBS.

TABEL 8.7

Verkeersdoden naar wijze van deelneming aan het verkeer

	2001	2002	2003	2004
	abs.			
Verkeersdoden	1 083	1 066	1 088	881
Naar wijze van deelneming aan het verkeer				
Voetganger	115	108	107	77
Fiets	225	195	219	180
Brom, snorfiets	85	106	99	87
Motorfiets	85	101	96	91
Personenauto	504	503	496	420
Bestelauto, vrachtauto	59	47	61	22
Overige deelname van ingezetenen	4	6	10	4
Onbekende deelname van ingezetenen	6	–	–	–

Bron: CBS.

Jaarlijks is zeker een kwart van de bevolking slachtoffer van één of meer delicten. Het percentage slachtoffers is in 2003 lager dan in 2002. (tabel 8.8) Mannen zijn vaker slachtoffer dan vrouwen, jongeren (0–24 jaar) vaker dan ouderen. (tabel 8.9)

TABEL 8.8

Slachtoffers van delicten

	2001	2002	2003	2004
	% ¹⁾			
Gewelddelicten	5,9	6,0	5,7	5,2
seksuele delicten ²⁾	1,1	1,2	0,9	0,8
mishandeling	1,8	1,8	1,9	1,6
bedreiging	3,5	3,7	3,5	3,2
Diefstaldelicten	12,1	12,9	11,9	11,9
inbraak ²⁾	1,6	1,8	1,3	1,5
fietsdiefstal	4,6	4,6	4,6	4,7
autodiefstal ³⁾	0,1	0,2	0,1	0,2
diefstal uit auto ³⁾	2,1	2,6	2,4	2,1
zakkenrollerij	2,0	2,2	1,9	1,6
overige diefstal	3,0	3,1	2,7	3,0
Vernielingen	10,6	12,0	11,1	11,4
beschadiging / diefstal vanaf auto ³⁾	6,6	7,8	7,6	7,5
overige vernielingen	4,7	5,2	4,2	4,7
Doorrijden na ongeval	1,4	1,6	1,4	1,3
Kwaadwillige telefoontjes ²⁾	5,2	4,6	4,8	4,7
Overige delicten ²⁾	0,7	0,7	0,8	0,8
Totaal ⁴⁾	25,2	27,3	25,6	25,4

¹⁾ % van bevolking van 12 jaar of ouder, tenzij anders vermeld.

²⁾ 15 jaar of ouder.

³⁾ 18 jaar of ouder.

⁴⁾ Exclusief kwaadwillige telefoontjes en overige delicten.

Tabel 8.10 laat zien dat het slachtofferpercentage in (zeer) sterk stedelijke gemeenten aanzienlijk hoger is dan in plattelandsgemeenten. Dit geldt ook voor de delicten afzonderlijk. De gegevens over slachtofferschap van delicten hebben betrekking op een aantal vormen van veel voorkomende criminaliteit, waarover in het *Permanent onderzoek levenssituatie (POLS)* wordt gerapporteerd.

TABEL 8.9

Slachtofferschap van delicten naar leeftijd en geslacht, 2004

	Gewelddelicten		Diefstal delicten		Vernielingen		Totaal	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
% van bevolking van 12 jaar en ouder								
0-14 jaar	11,0	5,4	19,8	11,5	14,3	7,7	38,5	22,9
15-24 jaar	15,0	9,7	24,1	21,2	13,1	11,2	41,5	36,1
25-44 jaar	7,5	4,9	12,4	13,9	16,1	14,1	31,6	28,8
45-64 jaar	3,3	2,6	8,8	9,5	10	9,8	21,2	21,2
65 jaar en ouder	0,7	0,4	5,3	4,5	6,9	4,2	12,4	8,7

Bron: CBS.

TABEL 8.10

Slachtofferschap van veel voorkomende criminaliteit naar stedelijkheid, 2004

	Zeer sterk stedelijk	Sterk stedelijk	Matig stedelijk	Weinig stedelijk	Niet stedelijk
% ¹⁾					
Totaal geweldsdelicten	6,5	6,3	5,1	4,1	4,0
Seksuele delicten ²⁾	1,1	1,0	0,5	0,9	0,6
Mishandeling	2,0	2,2	1,8	1,1	1,1
Bedreiging	3,8	3,9	3,3	2,4	2,7
Totaal diefstal delicten	16,9	14,2	11,0	8,7	8,4
Inbraak	2,5	1,1	1,4	1,4	0,9
Fietsdiefstal ²⁾	8,1	5,9	4,0	2,5	2,9
Autodiefstal	0,2	0,3	0,1	0,1	0,2
Diefstal uit auto ³⁾	3,4	2,4	1,7	1,5	1,7
Zakkenrollerij ³⁾	3,0	2,1	1,3	1,0	1,1
Overige diefstal	2,1	4,1	3,5	2,8	2,1
Totaal vernielingen					
Totaal vernielingen	12,6	13,1	12,1	9,8	7,7
Diefstal vanaf/beschadiging auto ³⁾	7,4	9,1	8,4	6,6	4,6
Overige vernielingen	6,3	5,5	4,9	4,2	3,6
Doorrijden na ongeval	1,6	1,7	1,2	1,3	1,0
Kwaadwillige telefoontjes ²⁾	5,1	5,0	4,1	5,4	3,8
Overige delicten ²⁾	0,9	0,7	1,0	0,7	0,6
Slachtofferschap totaal ⁴⁾	31,4	29,4	25,2	20,8	18,1

¹⁾ % van bevolking van 12 jaar of ouder, tenzij anders vermeld.²⁾ % van bevolking van 15 jaar en ouder.³⁾ % van bevolking van 18 jaar en ouder.⁴⁾ Exclusief kwaadwillige telefoontjes en overige delicten.

Bron: CBS.

8.3 Onveiligheidsgevoelens en preventiegedrag

Voelen Nederlanders zich wel veilig? Tabel 8.11 laat enkele aspecten van onveiligheidsgevoelens in verband met criminaliteit zien. Een op de zes inwoners is 's avonds bang om alleen thuis te zijn, drie op de tien weten onveilige plekken in de buurt, en zes op de tien meer doen 's avonds de deur niet open als er wordt aangebeld. Eén op de acht inwoners heeft het uitgaanspatroon veranderd uit angst slachtoffer te worden. Vrouwen voelen zich doorgaans veel onveilig dan mannen.

TABEL 8.11

Onveiligheidsgevoelens in verband met criminaliteit naar leeftijd en geslacht, 2004

	Bang om alleen thuis te zijn		Angst bij het opendoen		Onveilige plekken in de buurt		Uit angst uitgaansgedrag aangepast	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
	%							
Totaal	5,3	28,4	44,9	78,0	15,9	43,1	7,5	17,0
0-14 jaar	30,5	49,7	84,6	89,8	40,8	61,8	9,4	12,2
15-24 jaar	8,5	47,1	38,6	75,7	20,4	51,6	9,0	14,9
25-44 jaar	3,4	31,2	36,5	73,6	12,9	41,4	6,1	12,5
45-64 jaar	3,0	19,0	39,5	73,4	12,0	39,7	5,5	14,5
65 jaar en ouder	4,6	19,4	73,4	93,5	19,4	40,9	14,0	32,9

Bron: CBS.

Nederlanders beschermen hun huizen goed tegen inbraak. Het monteren van veiligheidsloten op de buitendeuren en het aanleggen van buitenverlichting zijn vrij algemene maatregelen tegen inbraak. (tabel 8.12) Wanneer mensen langdurig afwezig zijn, houden burens of familie vaak een oogje in het zeil. De helft van de Nederlanders bergt dan waardevolle dingen op, vier op de tien laten bij langere afwezigheid het licht branden. Andere maatregelen, zoals mensen in huis nemen of de politie inlichten, zijn minder gangbaar.

Fietsdiefstal is niet een probleem van de grote steden alleen, al komt het in de grote steden vaker voor dan in kleinere gemeenten en op het platteland. Inwoners van de grote steden nemen niet meer maatregelen tegen diefstal van hun fiets. Inwoners van grote steden monteren weliswaar iets vaker een veiligheidsslot op hun fiets, het graveren van de postcode in de fiets en de aanschaf van een diefstalpreventiechip gebeurt vaker buiten de grote steden. (tabel 8.13)

TABEL 8.12

Voorzorgsmaatregelen tegen inbraak naar stedelijkheid, 2004

	Zeer sterk stedelijk	Sterk stedelijk	Matig stedelijk	Weinig stedelijk	Niet stedelijk	Totaal
		% van bevolking				
Maatregelen tegen inbraak						
Sloten/grendels op buitendeuren	80	84	84	86	82	83
Luiken voor ramen/deuren	5	11	15	19	19	14
Buitenverlichting	51	78	85	89	90	78
Alarminstallatie	7	10	11	9	9	9
Waakhond	6	15	15	21	23	16
Andere voorzieningen	11	8	9	8	6	9
Geen maatregelen	11	6	4	2	2	5
Maatregelen bij afwezigheid						
Andere mensen tijdelijk in huis	16	10	11	12	13	12
Burens en familie houden oogje in 't zeil	73	82	83	82	78	80
Politie wordt ingelicht	4	6	8	8	6	7
Er brandt altijd licht	30	41	44	43	41	40
Waardevolle dingen opgeborgen	42	53	53	53	47	50
Waakhond	1	3	3	6	7	4
Andere maatregelen						
N.v.t./altijd iemand in huis	7	9	10	11	15	10
Geen maatregelen	9	4	3	2	3	4

Bron: CBS.

TABEL 8.13

Voorzorgsmaatregelen tegen fiets- en autodiefstal naar stedelijkheid, 2004

	Zeer sterk stedelijk	Sterk stedelijk	Matig stedelijk	Weinig stedelijk	Niet stedelijk
% van fietsbezitters					
Maatregelen tegen fietsdiefstal					
Veiligheidsslot	90	89	87	85	81
Gegraveerde postcode	14	23	24	32	29
Diefstalpreventiechip	5	6	6	6	7
% van autogebruikers					
Maatregelen tegen autodiefstal					
Startonderbreker/alarminstallatie	50	54	54	52	49

Bron: CBS.

Drie op de tien Nederlanders (18-plus) heeft in 2004 een beroep gedaan op de hulp van een advocaat, notaris of een andere rechtshulpverlenende instantie. (tabel 8.14) Het vaakst wordt de notaris bezocht, in veel gevallen in verband met de koop of verkoop van een woning.

TABEL 8.14

Beroep op rechtshulp

	2001	2002	2003	2004
% van de bevolking van 18 jaar en ouder				
Totaal	29	30	31	30
Advocaat	6	6	6	7
Bureau voor rechtshulp	5	5	5	5
Semi-particuliere organisatie	9	10	11	10
Notaris	17	17	18	18
Reden van beroep				
Problemen rond:				
Werk	4	4	4	5
Uitkering	1	1	1	1
Huurhuis	2	2	1	1
Eigen huis	10	10	11	11
Verbintenissen	2	3	3	2
Familiezaken	6	6	6	6
Ondervonden delicten	0,3	0,2	0,2	0,2
Overig	9	9	9	9

Bron: CBS.

Kans op moord verdrievoudigd

Tussen 1911 en 2003 zijn 7 695 in Nederland wonende personen overleden als gevolg van moord of doodslag. De kans om slachtoffer te worden van moord of doodslag is met name sterk toegenomen tussen 1965 en 1990.

Tweehonderd moordslachtoffers per jaar

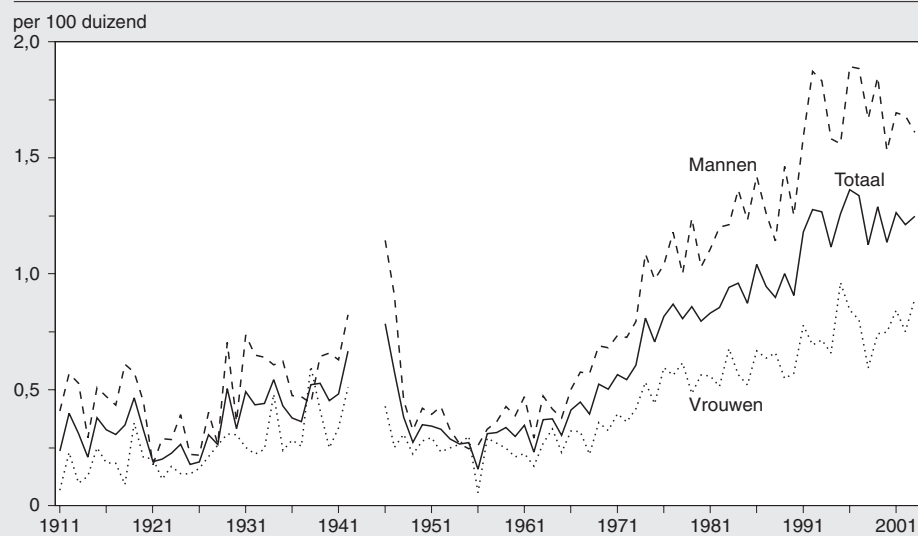
Tussen 1911 en 1930 lag het aantal slachtoffers van moord of doodslag in ons land op gemiddeld bijna 20 per jaar. Tussen 1940 en 1970 lag het aantal moorden gemiddeld rond 40 per jaar. Daarna steeg het aantal tot ongeveer 200 per jaar aan het eind van de jaren negentig. Dit aantal neemt de laatste tien jaar niet of nauwelijks meer toe.

Tweederde slachtoffers is man

Twee op de drie slachtoffers zijn mannen, een op de drie is een vrouw. Deze geslachtsverhouding in moord en doodslag is vrij stabiel.

Tot het begin van de jaren zestig 1960 hadden jonge én oude mannen een even grote kans om vermoord te worden. Daarna liepen vooral mannen van 14–29 jaar en 30–64 jaar kans om van het leven te worden beroofd. Bij vrouwen bleef de kans bij de verschillende leeftijdsgroepen door de jaren heen gelijk.

Slachtoffers van moord en doodslag naar geslacht

Bron: CBS.

Meer moorden in drie grootste steden

Inwoners van Amsterdam, Rotterdam en Den Haag hebben de meeste kans om vermoord te worden. In de jaren 2000–2003 vielen in de drie grootste steden gemiddeld 3,4 slachtoffers per 100 duizend inwoners. In Den Haag was de relatieve sterfte 2,6 per 100 duizend inwoners, in Amsterdam was dit 3,2 en in Rotterdam 4,1. In de rest van Nederland was deze verhouding 0,9 per 100 duizend. Dit regionale verschil in levensberoving is ontstaan sinds het midden van de jaren zestig.

Paul Nieuwebeerta en Ingeborg Deerenberg

Uit: CBS, *Webmagazine* (14 maart 2005)

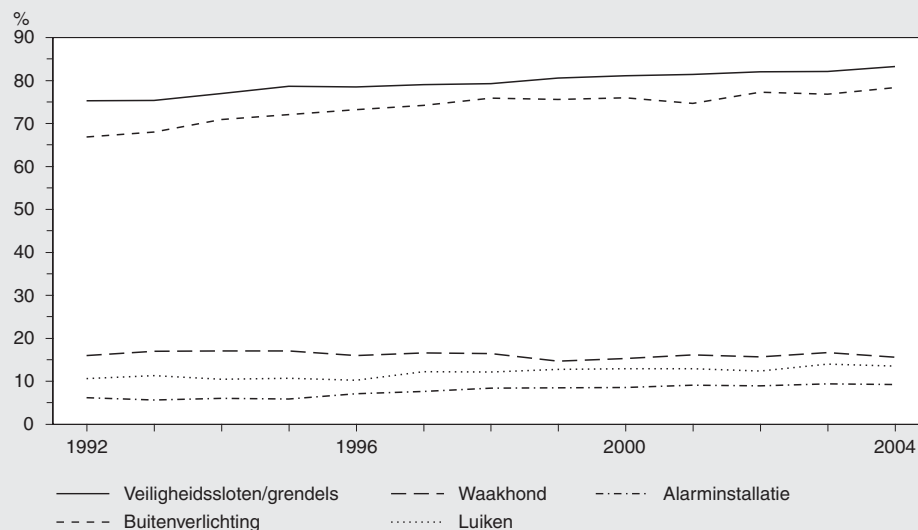
Woning, auto en fiets beter beveiligd

Een kwart van de Nederlandse bevolking was in 2004 het slachtoffer van veel voorkomende criminaliteit zoals geweld, vernieling en diefstal. Eveneens bijna een kwart voelt zich wel eens onveilig, reden waarom er op grote schaal voorzorgsmaatregelen tegen inbraak en diefstal worden genomen.

Inbraakbeveiliging huizen stijgt licht

Vrijwel iedereen treft maatregelen ter voorkoming van woninginbraak. Slechts 5 procent doet dit niet. Vier van de vijf personen hadden in 2004 buitenverlichting bij hun woning en ze hadden deze ook extra beveiligd met veiligheidssloten en grendels op de buitendeuren. Eén op de zeven personen had als preventie luiken voor ramen of deuren en één op de zes was in het bezit van een waakhond. De woning van één op de elf personen was voorzien van een alarminstallatie. Overigens is de stijging van het aandeel personen dat voorzorgsmaatregelen treft sinds 2000 enigszins afgevlakt.

Voorzorgsmaatregelen tegen inbraak

Bron: CBS.

Heilige koe loeit bij diefstal

Steeds meer autogebruikers hebben een auto die is beveiligd tegen diefstal. In 2004 reed ruim de helft van alle autogebruikers in een auto die was voorzien van een startonderbreker en/of alarminstallatie. In 1999 was dat nog een op de drie.

Als voorzorgsmaatregel tegen fietsdiefstal zijn al vele middelen uitgeprobeerd. Bijna alle fietsen – zeven op de acht Nederlanders van 15 jaar en ouder heeft een fiets – zijn voorzien een veiligheidsslot. Het graveren van een postcode in het fietsframe als diefstalpreventie is op zijn retour. Een nieuwe maatregel tegen fietsdiefstal is de diefstalpreventiechip. In 2004 had 6 procent van alle fietsbezitters een dergelijke chip in hun fiets ingebouwd.

Henk Hendriks

Uit: CBS, *Webmagazine* (13 juni 2005)

Helft bedrijven lijdt schade door computervirussen

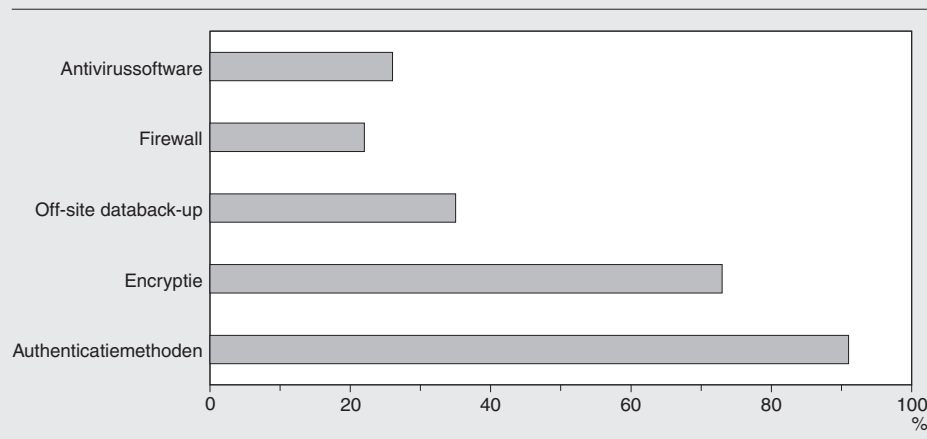
Bijna de helft van de Nederlandse bedrijven die internet gebruiken heeft in 2003 schade ondervonden door een virusaanval. Negen van de tien bedrijven gebruikten daarom antivirussoftware om zich te verdedigen tegen dit soort aanvallen. Andere ICT-beveiligingsmaatregelen kwamen minder frequent voor.

Virussen en antivirussoftware

In 2003 heeft 45 procent van de Nederlandse bedrijven die toegang hebben tot internet schade ondervonden door virussen. Het jaar ervoor had 32 procent van de bedrijven schade door virussen.

Het gevaar van virussen wordt door de meeste bedrijven onderkend: eind 2003 gebruikte 91 procent van de bedrijven met internet antivirussoftware. Van de bedrijven die zelf geen diensten aanbieden op internet – de passieve gebruikers – had slechts 76 procent dergelijke software geïnstalleerd. Van de bedrijven die wel *on line* diensten aanbieden, zoals een website, gebruikte 95 procent antivirussoftware.

Gebruik beveiligingsmaatregelen door bedrijven met internet, 2003

Bron: CBS.

Andere beveiligingsmaatregelen

Bijna driekwart van de bedrijven met internet heeft in 2003 gebruikgemaakt van een *firewall* om ongewenste toegang tot hun ICT-systemen te verhinderen. Eenderde van de bedrijven bewaart een kopie van belangrijke databestanden op een andere locatie, een zogeheten *off-site databack-up*.

Datacommunicatie kan vertrouwelijk blijven door het toepassen van versleuteling (encryptie). Ook kan er gebruik gemaakt worden van authenticatie, waarbij derden zich identificeren door middel van een digitale handtekening, een PIN-code of een ander echtheidskenmerk. Deze beide vormen van beveiliging worden ieder door ongeveer een kwart van de bedrijven gebruikt.

Complexe systemen het best beveiligd

Grote bedrijven doen meer aan beveiliging van hun computersystemen dan kleine bedrijven. Ook hangen de getroffen beveiligingsmaatregelen samen met het gebruik. Bedrijven die meer doen met internet of complexere toepassingen gebruiken, doen ook meer aan beveiliging van het computersysteem.

Eugène van der Pijll

Uit: CBS, *Webmagazine* (20 juni 2005)

Criminaliteit in 2004 opnieuw gedaald

In 2004 registreerde de politie 1,32 miljoen misdrijven, ruim 4 procent minder dan een jaar eerder. Terwijl het aantal geregistreerde misdrijven daalde, steeg het aantal ophelderingen.

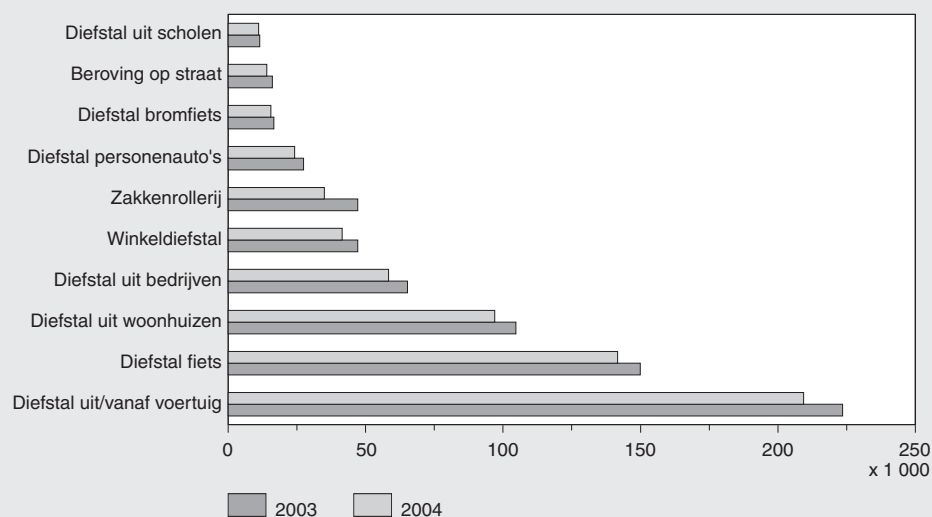
Minder vermogensmisdrijven geregistreerd

De geregistreerde criminaliteit bestaat voor het grootste deel uit vermogensmisdrijven (63 procent), gevolgd door misdrijven tegen de openbare orde en vernieling (16 procent), verkeersmisdrijven (10 procent) en geweldsmisdrijven (9 procent).

Sinds 1998 is het aandeel van de vermogenscriminaliteit in de totale criminaliteit geleidelijk afgenomen, terwijl het aandeel van de geweldscriminaliteit is toegenomen.

Vooraf vermogensmisdrijven zijn door de politie minder geregistreerd. Het aantal diefstallen en inbraken nam in 2004 in totaal met 68 duizend af tot 829 duizend. Het aantal geregistreerde verkeersmisdrijven nam met 5 duizend af tot 135 duizend. Vooral rijden onder invloed is minder vaak geregistreerd.

Toptien geregistreerde diefstallen en inbraken, 2004

Bron: CBS.

Meer vernieling, bedreiging en mishandeling

Nam het aantal geregistreerde vernielingen in 2003 nog aanzienlijk af, in 2004 steeg dit aantal met 8 duizend tot 175 duizend. Er werden vooral meer auto's vernield. Het aantal geregistreerde geweldsmisdrijven is in 2004, net als vorig jaar, licht gestegen. Het totale aantal geregistreerde geweldsmisdrijven in 2004 bedroeg 115 duizend. Er vonden vooral meer bedreigingen en mishandelingen plaats.

Meer misdrijven opgehelderd

De politie heeft 279 duizend misdrijven in 2004 opgehelderd. Dit zijn er 3 duizend meer dan in 2003. Het ophelderingspercentage steeg van 20,0 naar 21,1 procent. Het hoogst is het ophelderingspercentage bij geweldsmisdrijven (57 procent). Bij vernielingen en misdrijven tegen de openbare orde en vermogensmisdrijven is het ophelderingspercentage respectievelijk 18 en 11 procent.

Ineke Engelhard

Uit: CBS, *Webmagazine* (18 juli 2005)

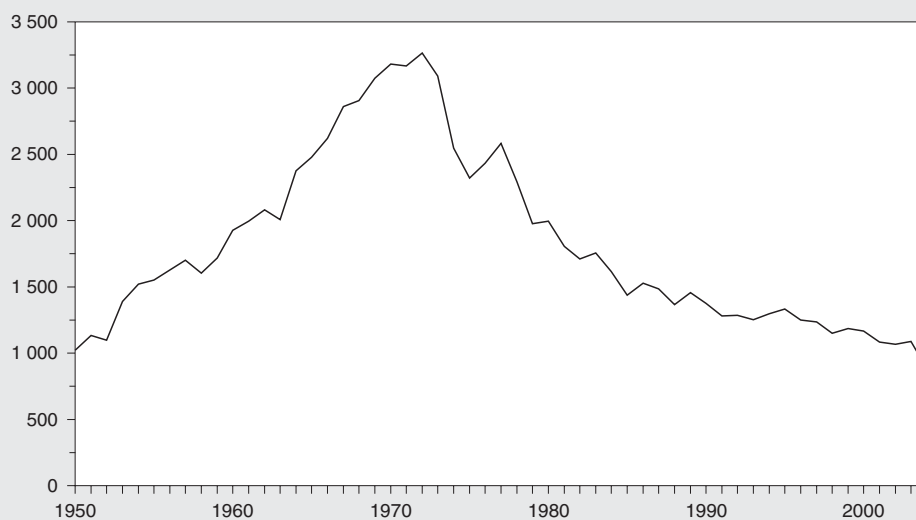
Meeste verkeersdoden in middagspits en weekeinde

In 2004 zijn 881 personen het slachtoffer geworden van een dodelijk verkeersongeval. Deze ongevallen gebeurden op werkdagen vooral tijdens de middag- en vroege avondspits, en tijdens het weekeinde in de kleine uurtjes.

Meeste slachtoffers op zaterdag

Op maandag, dinsdag en woensdag waren er in 2004 per dag gemiddeld 2,2 dodelijke verkeersslachtoffers tegen bijna 2,8 op zaterdag. Ook op zondag was het aantal verkeersdoden met 2,6 hoger dan doordeweeks. Ruim 20 procent van de verkeersdoden viel in de ochtendspits en de rest van de ochtend. 's Middags tussen twaalf en zes uur was het aantal verkeersslachtoffers bijna tweemaal zo hoog: gemiddeld bijna 40 procent van het dagtotaal.

Verkeersdoden

Bron: CBS.

Veel ongevallen in de kleine uurtjes van weekeinde

Doordeweeks viel tweederde van de verkeersdoden door een ongeval tussen zes uur 's ochtends en zes uur 's avonds. In het weekeinde is dat anders. Vooral in de nacht van vrijdag op zaterdag en ook in die van zaterdag op zondag is het aantal verkeersdoden fors hoger. Op deze dagen vond een kwart van de dodelijke verkeersongevallen plaats in de kleine uurtjes. Op doordeweekse dagen was dat aandeel minder dan 10 procent.

Bij jongeren vaker alcohol in het spel

Bij 50 tot 60 dodelijke verkeersongevallen speelt alcohol een rol. De meeste van deze ongevallen vonden plaats in de nacht van vrijdag op zaterdag of van zaterdag op zondag. Bij de twintigers was in 2004 een op de acht verkeersdoden overleden na een ongeval waarbij een betrokkene alcohol had gebruikt. Dat is twee keer zo veel als gemiddeld.

Wim van den Berg en Ingeborg Deerenberg

Uit: CBS, *Webmagazine* (29 augustus 2005)

Overzicht van tabellen en grafieken

Tabelnummer	Omschrijving	Pagina
HOOFDSTUK 1 Verzekeringsbranche		
TABEL 1.1	Aantal instellingen in de verzekeringsbranche in Nederland, per 1 januari	7
TABEL 1.2	Aantal banen van werknemers in de verzekeringsbranche	8
TABEL 1.3	Beleggingen van de verzekeringsbranche per ultimo	8
TABEL 1.4	Binnenlandse productie van nieuwe individuele levensverzekeringen, 2003	9
TABEL 1.5	Ontwikkeling van de levensverzekeringsportefeuille van de Nederlandse levensverzekeraars	10
TABEL 1.6	Specificatie van de premies van de levensverzekeraars, 2003	11
TABEL 1.7	Specificatie van de premies van de pensioenfondsen	12
TABEL 1.8	Specificatie van uitkeringen en afkopen van de pensioenfondsen	12
TABEL 1.9	Uitgaven en ontvangsten van het Rijk in verband met herverzekering van kredietverzekering	12
TABEL 1.10	Balans van de levensverzekeraars	14
TABEL 1.11	Resultatenrekening van de levensverzekeraars	15
TABEL 1.12	Balans van de pensioenfondsen per jaarultimo; bedrijfseconomische opstelling	16
TABEL 1.13	Resultatenrekening van de pensioenfondsen	17
TABEL 1.14	Balanssamenstelling van de pensioenfondsen per ultimo	18
TABEL 1.15	Balans van de schadeverzekeraars	19
TABEL 1.16	Verkorte verlies- en winstrekening van de schadeverzekeraars	20
TABEL 1.17	Technisch resultaat van de schadeverzekeraars	21
TABEL 1.18	Balansen VUT-fondsen (ultimo)	22
TABEL 1.19	Resultatenrekening VUT-fondsen	23
TABEL 1.20	Balanssamenstelling van de verzekeraars, per ultimo	24
TABEL 1.21	Netto direct rendement op de beleggingen van levensverzekeraars, 2003	25
TABEL 1.22	Netto direct rendement op de beleggingen van de pensioenfondsen	25
TABEL 1.23	Netto direct rendement op de beleggingen van schadeverzekeraars, 2003	25
TABEL 1.24	Beleggingen van pensioenfondsen naar grootteklasse, ultimo 2003	26
TABEL 1.25	Levensverzekeraars naar solvabiliteitsratio	26
TABEL 1.26	Kengetallen levensverzekeraars, 2003	27
TABEL 1.27	Schadeperscentage schadeverzekeraars per branche	27
TABEL 1.28	Schadeverzekeraars naar solvabiliteitsratio	28
TABEL 1.29	Kengetallen schadeverzekeraars, 2003	28
TABEL 1.30	Verzekeringsmaatschappijen in de Europese Unie, 2002	29
TABEL 1.31	Bruto geboekte verzekeringspremie in de Europese Unie, 2003	30
TABEL 1.32	Bruto geboekte schadeverzekeringspremie in de Europese Unie naar branche, 2003	31
HOOFDSTUK 2 Assurantiebemiddeling		
TABEL 2.1	Assurantietussenpersonen, Bedrijven, vestigingen, banen, 1 januari	35
TABEL 2.2	Kostenstructuur per assuratiekantoor, 2004	36
TABEL 2.3	Gemiddelde inkomsten van een nbva-kantoor	39
TABEL 2.4	NVM-kantoren en vestigingen	40
TABEL 2.5	Werkgelegenheid bij NVM-kantoren	41
TABEL 2.6	Gemiddelde omzet van NVM-kantoren	41
GRAFIEK 2.1	Actieve NVA-kantoren per branche/activiteit, 2004	37
GRAFIEK 2.2	Omzetgroei NVA-kantoren naar branche, 2003/2004	38
GRAFIEK 2.3	Opbouw schadeverzekeringspremie vanr NVA-kantoren naar branche, 2004	38
GRAFIEK 2.4	Opbouw schadeverzekeringspremie voor nbva-kantoren, 2004	39

HOOFDSTUK 3 Bevolking en huishouden

TABEL 3.1	Bevolkingsomvang en leeftijdsopbouw, 1 januari	43
TABEL 3.2	Bevolking naar leeftijd, geslacht en burgerlijke staat, 1 januari 2005	44
TABEL 3.3	Bevolking naar herkomstgroepering en generatie, 1 januari 2005	44
TABEL 3.4	Autochtonen en allochtonen naar herkomstgroepering, 1 januari	45
TABEL 3.5	Demografische druk: groene druk en grijze druk	45
TABEL 3.6	Bevolking naar leeftijd en burgerlijke staat (mannen) per provincie, 1 januari 2005	46
TABEL 3.7	Bevolking naar leeftijd en burgerlijke staat (vrouwen) per provincie, 1 januari 2005	46
TABEL 3.8	Overledenen naar geslacht en leeftijd	48
TABEL 3.9	Verweduwden naar geslacht en leeftijd	49
TABEL 3.10	Overlevingstafels voor mannen naar leeftijd, 2004	50
TABEL 3.11	Overlevingstafels voor vrouwen naar leeftijd, 2004	52
TABEL 3.12	Huishoudens naar type, 1 januari	54
GRAFIEK 3.1	Leeftijdsopbouw van de bevolking naar geslacht, 1950	47
GRAFIEK 3.2	Leeftijdsopbouw van de bevolking naar geslacht, 2005	47
GRAFIEK 3.3	Leeftijdsopbouw van de bevolking naar geslacht, 2050	47
GRAFIEK 3.4	Levensverwachting bij geboorte naar geslacht	50

HOOFDSTUK 4 Inkomen en consumptie

TABEL 4.1	Gemiddelde inkomens van huishoudens, 2003	63
TABEL 4.2	Lonen en arbeidsduur van voltijdwerknemers naar leeftijd en geslacht, 2004	63
TABEL 4.3	Verdeling van het jaarloon van werknemers, 2004	64
TABEL 4.4	Spaargelden	65
TABEL 4.5	Spaartegoeden naar spaarvorm	65
TABEL 4.6	Samenstelling en wijzigingen bij de bedrijfsspaarregelingen	66
TABEL 4.7	Aantal en waarde van woningen naar provincie, bouwjaar en woningtype	67
TABEL 4.8	Woningwaarde per provincie	67
TABEL 4.9	Actief park van motorvoertuigen, 1 januari	68
TABEL 4.10	Motorvoertuigen per provincie, 1 januari 2005	68
TABEL 4.11	Verkochte nieuwe motorvoertuigen	68
TABEL 4.12	Bezit duurzame consumptiegoederen naar opleidingsniveau, 2004	69
TABEL 4.13	Consumptief krediet	70

HOOFDSTUK 5 Bedrijven

TABEL 5.1	Bedrijven naar bedrijfstak en grootte, 1 januari 2005	75
TABEL 5.2	Oprichting van bedrijven naar activiteit en werkgelegenheid, 2004	75
TABEL 5.3	Bedrijven en vestigingen naar activiteit en provincie, 1 januari 2005	76
TABEL 5.4	Bedrijven naar aantal werkzame personen en economische activiteit, 1 januari 2005	78
TABEL 5.5	Bedrijven naar bedrijfstak en rechtsvorm, 1 januari 2005	78
TABEL 5.6	Land- en tuinbouwbedrijven naar (hoofd)bedrijfstype	79
TABEL 5.7	Aantal landbouwbedrijven per bedrijfstype per provincie, 2004	79
TABEL 5.8	Oppervlakte landbouwgrond naar hoofdtype, 2004	80
TABEL 5.9	Glastuinbouwbedrijven	80
TABEL 5.10	Veestapel	81
TABEL 5.11	Uitgesproken faillissementen naar rechtsvorm	82
TABEL 5.12	Uitgesproken faillissementen naar bedrijfstak en rechtsvorm, 2004	82
TABEL 5.13	Uitgesproken faillissementen naar bedrijfsgrootte en bestaansduur, 2004	82
TABEL 5.14	Schuldsanereringen naar rechtsvorm en leeftijd	83

HOOFDSTUK 6 Sociale zekerheid

TABEL 6.1	Uitkeringsontvangers, 31 december	87
TABEL 6.2	Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, 31 december	88
TABEL 6.3	Sociale uitkeringen	89
TABEL 6.4	Pensioenfondsen naar verschillende categorieën, 1 januari 2004	89
TABEL 6.5	Pensioenfondsen met type pensioenregeling naar categorie, 1 januari 2004	90

HOOFDSTUK 7 Gezondheid

TABEL 7.1	Medische consumptie naar leeftijd, 2004	96
TABEL 7.2	Medische consumptie naar geslacht en verzekeringsvorm, 2004	97
TABEL 7.3	Ervaren gezondheidstoestand van de Nederlandse bevolking, 2004	98
TABEL 7.4	Langdurige aandoeningen naar geslacht en leeftijd, 2004	98
TABEL 7.5	Depressieve klachten bij de bevolking	99
TABEL 7.6	Burn-outklachten naar leeftijd, geslacht en bedrijfstak	99
TABEL 7.7	Roken en alcoholgebruik	99
TABEL 7.8	Onder- en overgewicht van de bevolking naar geslacht en leeftijd, 2004	100
TABEL 7.9	Personen met tijdelijke activiteitenbeperking	100
TABEL 7.10	Eerste ziekenhuisopname naar diagnosegroep. Mannen, gestandaardiseerd	102
TABEL 7.11	Eerste ziekenhuisopname naar diagnosegroep. Vrouwen, gestandaardiseerd	103
TABEL 7.12	Uitgaven zorg naar functie en financieringsbron	104
TABEL 7.13	Uitgaven aan zorg naar actoren	105

HOOFDSTUK 8 Schade en slachtofferschap

TABEL 8.1	Branden met en zonder schade	113
TABEL 8.2	Branden naar gemeentegroep en schade, 2004	114
TABEL 8.3	Branden met schade en schadebedragen naar object	114
TABEL 8.4	Binnen- en buitenbranden naar oorzaak	115
TABEL 8.5	Privé-ongevallen met dodelijke afloop naar oorzaak, locatie en leeftijd	116
TABEL 8.6	Bedrijfsongevallen met dodelijke afloop naar bedrijfstak en voorwerp	116
TABEL 8.7	Verkeersdoden naar wijze van deelneming aan het verkeer	117
TABEL 8.8	Slachtoffers van delicten	117
TABEL 8.9	Slachtoffers van delicten naar leeftijd en geslacht, 2004	118
TABEL 8.10	Slachtofferschap van veel voorkomende criminaliteit naar stedelijkheid, 2004	118
TABEL 8.11	Onveiligheidsgevoelens in verband met criminaliteit naar leeftijd en geslacht, 2004	119
TABEL 8.12	Voorzorgsmaatregelen tegen fiets- en autodiefstal naar stedelijkheid, 2004	119
TABEL 8.13	Voorzorgsmaatregelen tegen inbraak naar stedelijkheid woongemeente, 2004	120
TABEL 8.14	Beroep op rechtshulp	120

Trefwoordenregister

aanvullende pensioenregelingen	88	herwaarderingsreserve	13
Actieve deelnemers	88	hypotheken	39
AKW	87	Instellingen met buitenlandse moeder	29
Algemeen Bedrijfsregister	35	institutionele beleggers	7
Algemene	87	interest	14, 17
automatisering	40	intermediair	35
balans	18	ISEO Marketing Research	36
baten	14, 17	jaarrekeningen	7
Bedrijfsauto's	69	jaarverslagstaten	7
Bedrijfstakingpensionfondsen	7	kapitaal	18
beleggingen	18, 24, 26	kapitaaldekkingstelsel	16
beleggingsopbrengsten	14	koopsommen	11
beleggingsresultaten	14	kosten van arbeid	40
beroepspensionfondsen	7	kredietverzekeringsmaatschappijen	11
beschikbaar inkomen	64	langlopende beleggingen	7
Besparingen	64	lasten	14, 17
beurskoersen	16	leningen	16
beurswaarde	16	levensverzekeraars	7
bijkantoren van buitenlandse instellingen	29	lopende risico's	19
Binnenlandse instellingen	29	makelaars	40
branches	13	medische consumptie	95
buitenlandse dochtermaatschappij	13	middelloon	89
consumptieve bestedingen	64	MOOZ	
De Nederlandsche Bank	11	motortweewielers	69
deelneming in spaarkassen	13	naamloze vennootschap	18
demografische druk	45	nbva	36
direct writers	35	NCM	11
economische resultaat	40	Nederlandsche Credietverzekering Maatschappij	11
éénouders	54	Nederlandse Vereniging van Makelaars	40
eenpersoonshuishoudens	54	niet verdiende premies	19
effecten	16	niet-technische rekening	14
eindloon	89	NVA	36
Filialen	29	NVM	
financieringen	39	omzetgroei	27
geboekte premies	22	onderlinge waarborgmaatschappijen	18
geboekte schaden	22	Ondernemingspensionfondsen	7
geleden schaden	22	ongevallen en ziektekosten	22
gezinsbesparingen	64	onveiligheidsgevoelens	118
gezondheidstoestand	95	opbrengst onroerende zaken	17
herverzekeraars	18	Organisatie voor Economische Samenwerking en	
herwaarderings	14	Ontwikkeling (OESO)	29

ouderen	45	Stichting Uitvoering MOOZ	22
overige pensioenfondsen	7	Stichting uitvoering omslagregeling WTZ	22
overige reserves	18		
overigen	54	technische rekening	14
		technische resultaat	22
particulier verzekerden	95	technische voorzieningen	19
Pensioen- & Verzekeringskamer	13, 18		
Pensioen- en spaarfondsenwet	7, 15, 16	uitkeringen	11, 14
pensioenfondsen	7		
pensioenpremies	24	verdiende premies	22
Pensioentrekkers	88	Vergrijzing	45
periodieke premies	11	verzekerd kapitaal	9
Personenauto's	69	verzekeringsbranche	7
portefeuilles	40	verzekeringsconcerns	23
premies	11, 14, 17	voltijdwerknemers	63
		voorziening pensioenverplichtingen	16, 24
rekenrente	24	vrije dienstverrichting	13
rendement	24, 26	VUT-overeenkomsten	11
rentabiliteit	27		
		waarderingsverschil	13
samenwonende paren	54	Wet toezicht verzekeringsbedrijf 1993 (WTV 1993)	7, 13, 18
schaden/uitkeringen	19	woningvoorraad	66
schadeperscentage	27		
slachtofferschap	117		
Slapers	88	zakelijke markt	75
solvabiliteit	26	zeggenschap	29
spaarkasbedrijven	13	Ziekenfondsverzekerden	95
spaarkassen	7	ziektekostenverzekeraars	22
spaarverschil	64		